

કે તેઓને વાંચનમાં જે સાટું લાગે, તે નોટમાં લખી લે, પછી વિદ્યાર્થીઓમાં જે નોટ સાથે રાખે, સમય મળે એટલે જો નોટમાં લખાયેલાં જે શાસ્ત્રવચનો પર ચિંતન મનન કરતાં રહે.

જે જિનવચનોની અનુપ્રેક્ષાથી એમણે અર્થ જ્ઞાતાનંદ પ્રાપ્ત કર્યો, તે જિનવચનો આજે તેઓથી મહુ મારે ખુદ્દાં મુકે છે જે જીવેને જ્ઞાતાનંદ, આત્માનંદ અનુભવે છે. તે મહુના મારે, તેઓએ કહેલો જિનવચન સંગ્રહ તેઓ ખુદ્દો મુકે છે. શુશ્રુષાની ભાષામાં એનો અનુવાદ પણ તેઓએ લખ્યો છે કે જેથી સંદેહ-પ્રાકૃત ભાષાને તરીકે વાંચનારા વિદ્યાર્થી આત્માઓ પણ અનુપ્રેક્ષા કરી શકે.

બિન બિન વિશેષેને સ્પર્શતાં, બિન બિન સંધ્યામાંથી સીધેલાં કેવળ દાનર લગભગ જિનવચનો પૂરતી મદારાચારીએ અહીં અનુવાદસહિત આપ્યા છે. મહત્તમ તેઓએ જે જિનવચનોની અનુપ્રેક્ષા આ પુસ્તકમાં લખી નથી, અનુપ્રેક્ષા કરવા માટેનાં અદ્ભુત જિનવચનોનો સંગ્રહ આપ્યો છે, જો કે વિવિધવાર આ નિર્મળી સકલના નથી કરવામાં આવી, અને તે તે સંધ્યાના નામ કે જેમાંથી સૂચ્ય લેવામાં આવ્યા છે, આપવામાં નથી આવ્યાં. તે આ જો વાંચતા તરફ બીજી આવૃત્તિમાં ધ્યાન આપવામાં આવશે નો આ સંધ્યાની કુપારેલના ખુબ વારી નહો.

મોટી પાસે આ પુસ્તકના પ્રવાસેલા ફોર્મો આના, એકવાર તે મામાન્ય અવલોકન કરી ગયો. પછી સમય મળતાં, આગમ વચનો વાંચી ગયો, અને ત્યાં જ આગમવચનો ગ્રંથમાં, પરંતુ કેટલાં આગમવચનો ખૂબ જ ગ્રંથમાં જે ગ્રંથોમાં આગમ-વચનો સંકલ્પ અહીં ગદ્યપુ.

૧. જિનભક્તિની અપૂર્વ શક્તિને પ્રમાણિત કરવું આગમવચન
 એકાનિ જા મમત્વા જિજ્ઞાસતી લુપ્તં નિનારેત્ ॥
 ૧૩-૬૮
૨. ઉન્માદી મનનું વરીકરણ કરવાની પ્રગળ પ્રેરણા આપનારું
 આર્ગ-વચન આ રહ્યું—
 પરો હિ યોગો મનસોવગસ્વમ્ । ૨૧-૧૪૫
૩. જીવનમાં પ્રતિજ્ઞા મંગલ આદ્યતા સુમુદ્રને ગુરુ વિનયનો
 માર્ગ ચિધતાં કહેવામાં આવ્યું છે—
 ગુરુણામમ્યુત્થાને મંગલં ભવતિ । ૩૨-૧૬૩
૪. મનની વ્યભતા, મનની સ્વચ્છંદતા કેને ન હોય ? મુસાધુને
 ન હોય, કેવું સરસ પ્રતિપાદન કર્યું છે—
 મનોવ્યગ્રતા નાસ્તિ મુસાધૂનામ્ । ૩૬-૧૯૩
૫. “ અધિકાર ! અધિકાર ! ”ની ખૂમ પાડનારાઓ અને આકાં-
 ક્ષાઓ રાખનારાઓને કેવું સ્પષ્ટ કહી દે છે ! મૂખને કોઈ
 પણ વિષયમાં, કોઈ જાતનો અધિકાર નથી.
 મુર્ખસ્ય સર્વગ્રાનધિકારિત્વાત્ । ૩૭-૧૯૬
૬. જ્ઞાન અને જ્ઞાની(ગીતાર્થ) મુ(નિ)તું હાર્દિક મૂલ્યાંકન કરવાનું
 સ્પષ્ટ વિધાન જુઓ—
 ગીતાર્થતાયાં મહાનાદરો વિધેયઃ । ૩૭-૧૯૭
૭. ખીજા મનુષ્યોના હૃદયમાં વસી જવા માટે, ખીજાઓની
 આંખોના તારા ખની જવા માટે કેવો સરળ અને સીધો
 માર્ગ બતાવે છે. “ પરોપકારપરાયણ બની જાઓ ! ”
 પરોપકારપરો હિ પુમાન્ સર્વસ્ય નેત્રામૃતાઙ્ગજનમ્ ।

૮. પરોપકારની પવિત્ર પ્રવૃત્તિમાં પણ વિવેકદષ્ટિ આપનારું
આ આગમ વચન ધ્યાનમાં રાખવું જ પડે. "પોતાના
આત્મા માટે જો પરોપકાર ઉપકારી હોયો તેમજો."
વરોપકારો હિંસા તથા મુદિયા વિષયો ન જાતમતા ઉપ-
કારકો બનેલાં. ૮૮-૪૩૭

૯. ઉત્તમ પુરુષો કેવા હોય, એમનું વચન અને ક્રિયા કેવાં
હોય તે માટે આ આર્ષવાણી સદૈવ સ્મૃતિમાં રહેવી તેમજો-
ન હિંસામાં સ્તબ્ધિ નીચ જનવાર્તાં શુભવન્તિ કુર્વન્તિ વા ।
૪૫-૨૩૯

૧૦. ઉત્તમ પુરુષો સ્વપ્નમાં પણ વલકા માણસોની વાતો સાંભળતા
નથી કે કરતા નથી.

૧૦. જેમની પાસે તત્ત્વજ્ઞાન નથી તેવા માણસો ત્યાંદે એક દોષ
એક અક્ષિમાં લુપ્ત છે ત્યાંદે ખીલ્યો માટે પણ એથી જ
દોષશંકા કરવા હોય છે. તેવાઓને એક મરુપિ પોતાની
દષ્ટિનું સંશોધન કરવા કહે છે-

ન તુ ભુવન્ય દોષદર્શનમાત્રેન મર્ચેતાં વચનમ્બુવા જનુ-
મુનતા । ૫૪-૨૬૧

૧૧. પરોપદેશ કોણ આપે ? "જેને પોતાનાં આગળે તે પરોપ-
પદેશ આપે." એવી એક માન્યતા બંધાર્થ બધા છે, તે
માન્યતા ખરેખર સત-પરને ગુરુજ્ઞાન કરનારી છે, અહીં
આગમવાણી માર્ગદર્શન આપે છે: "સંવિન્ન મીતાર્યં જ
પરમ કલ્પમાત્રી હિપદેશ આપે. ખીલ્યો પરેતાં પોતાના જ
આત્માને લોપ આપે ।"

મલિમો મીલતો મોહેદ વચસદ વચસદ ।

જાનો પુત્ર મુનિઓનો મુનિ મોહેદ વચસદ । ૬૦૪-૪૮૭

આ જિનવચનો માત્ર એક-એવાર નાં પી જવાનાં નથી; આ જિનવચનોને યાદ કરી ગેવાના છે. અને પછી અગ્ધોની જીવનમાં સંદેશા સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવાનાં છે.

પૂજ્ય મહારાજશ્રીએ કેવાં માર્મિક જિનવચનોનાં મંત્રણ કરેલાં છે, એના મં તો માત્ર શિવરાત્રિ દિવસનાં જ યાદગાં છે, (પિંજ નગર અને સૂત્ર નગર કમણાં આપેલાં છે) એટલા માટે કે આ વાચીને સુદુને આ વચનું અવગાદન કરવાનો ઉત્સાહ વાળો.

પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી નર્મગુપ્તચિત્રયશ્ચ મહારાજ જિન-શાસનના શબ્દગાર સમા અણુગાર છે. તેઓએ શાસ્ત્રોનાં મનન-પૂર્વક અધ્યયન કરેલું છે. માથાના સતત દહને સદન કરતા તેઓએ સારૂ એવું સાહિત્ય સર્જન કરેલું છે; જેમાં 'જીનદર્શન દર્પણ', 'યોગદર્શન', 'યોગરાક પ્રવચનો' અને 'સંસ્કાર મન'ના

૧૨ માગ-વગેરે મુખ્ય છે. સાદિત્થિક પ્રવૃત્તિની સાથે જ વૈરાગ્ય-રસ ઝરતાં પ્રવચનો, સાધુઓને અધ્યાપન....ઈત્યાદિ પણ તેઓ નિરંતર કરતા રહે છે. 'દ્રવ્યાનુયોગ' અને ચરણકરણાનુયોગમાં તેઓની વિદિષ્ટ અભિરુચિ છે. સંઘ અને સમાજને તેઓ તરફથી આવા આવા અંધરનોત્રી પ્રાસાદી મળતી રહેશે તો અનેક અવિક્ષ આત્માઓને લાભ થશે, એ નિઃશંક વાત છે.

ઉપદેશક મુનિભગવંતો, દવાયાવરણિક આત્માઓ, જિન-વચનોને જાણવાની તમસાવાળા સ્ત્રી-પુરુષો વગેરે આ સંઘને પોતાનો સામી બનાવીને રાખે અને પુનઃ પુનઃ આ જિનવચનોની અનુપ્રેક્ષા કરતા રહે, તો અવશ્ય તેમને તત્ત્વપ્રમાણની સામે સામે મળતી સમસ્યાઓનાં સમાધાન મળશે અને પરમ જ્ઞાનાનંદ પ્રાપ્ત કરી જીવનને અજવાળશે.

....જય શીલરાગ....

વૈદ્યાખ્ય પદ ૪
સંવ. ૨૫૦૧
૧૫૭૪

મુનિ ભદ્રમુખવિજય

લેખકનું પ્રાકૃત્યન

મારા ચૌવીસ વર્ષના દીકા જીવનકાળ દરમિયાન જે જે વિષયોનો અભ્યાસ કર્યો તેની સ્પેશ્યલ અલગ નોટો જનાવવાનો મારો સ્વભાવ પડેલો. તેમાં પણ જ્યારથી આગમ શ્રંથોનો અભ્યાસ કરવાનો શરૂ કર્યો ત્યારથી તેમાં આવેલા ખાસ ખાસ તાત્ત્વિક પદાર્થોને અલગ તારવીને મારી નોટ બુકમાં લખી લેતો. એમ કરતાં કરતાં ખાસ મહત્ત્વના પદાર્થોની સાત-આઠ નોટો લખાઈને તૈયાર થઈ. પછી તે નોટોને મારા ખાસ ચિંતન-મનન માટે વિકાસમાં સાથે રાખતો. તેમાંથી મને મારો જ્ઞાનપ્રકાશ મળતો. ચિત્તસમાધિ અને જટીલ જીવનના પ્રશ્નોનું સચોટ સમાધાન મળતું. દીક્ષા બાદ તુરત લાગુ પડેલું 'શિરદર્દ', તેની સખ્ત વેદનામાં આવા તાત્ત્વિક પદાર્થોનું ચિંતન એક મહાન વાત્સલ્ય. ભરેલી માતા તરફથી જે જાતનું આશ્વાસન મળે તેવું આશ્વાસન મને મળતું રહ્યું છે.

ઘણીવાર હું શ્રંથ વાંચન વખતે આગમ શ્રંથો ઉપર ઓવારી જતો, તેના રચયિતા શ્રંથકાર ભગવંતો ઉપર અત્યંત આદર ભાવથી નમી પડતો. આંખમાંથી જે આંસુ પણ ટપકી પડતા. અને આવા આગમિક આધ્યાત્મિક અને તાત્ત્વિક શ્રંથો વાંચવાની શક્તિ આપનારા મારા પરમોપકારી સ્વ પરમ ગુરુદેવશ્રી આચાર્ય ભગવંત શ્રી પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ અને મારી

હવે નીકળતા કુશળ કુશળી અવોદધિનારક તથોનિધિ જ્ઞાનચિહ્ન
મારા પૂ. ગુરુદેવશ્રી ભુવનગાનુભરીશ્વરજી મદારાજશ્રીના અપાર
ઉપકારોને યાદ કરી કરીને પણ ધક્કીવાર રહી પડેતા. તે વખતે
એવો વિચાર આવતો કે આરા પૂ. ગુરુદેવો તો ન મળ્યા હોત
તો આ જિનાગમેના આસ્વાદ આખી ન શક્યો હોત !

લગભગ આ પુસ્તકમાં આશરે ૭૫ થી ૮૦ અધ્યાનું દોહન હશે !
મોટા જાણે આગમ અથો, પૂ. દરિબદ્રશ્રીશ્વરજી, ઉપાધ્યાયજી
ગંગોવિજયજી તથોરેના અધ્યોમાંથી લીધેલા પદાર્થોનો સંગ્રહ છે

જો આ અધ્યોના નામ આખી શાખામાં નથી. જે અધ્યોની નોંધ
મારી પાસે હતી તેની નોંધ મેં આખી છે.

જે પૂ. આપ-આખી જગવતોને મંદુર-પ્રાદુર બાપાનું
જ્ઞાન ન હોય અને ધાવક-ધાનિકને પણ આરા આધ્યાત્મિક
અને તાત્ત્વિક પદાર્થોનો જોષ ઝરણામાંથી ધાર તે માટે ગુરુ-
જાનીમાં પણ તેના બાપાર્થ અને ક્યાંક ક્યાંક ગરુડી વિવેચન
કર્ણું છે. આ જોઈ જ અધ્યોમાંથી અનેક અધ્યોના તાત્ત્વિક પદાર્થોનો
જોષ સો કોઈને મળી રહે તે સુખ થોયથી આ ‘આગમ અનુપ્રેક્ષા’
નામનું પુસ્તક તૈયાર કર્યું છે. આ પુસ્તકમાં આજે ‘પોતાનું’ કાંઈ
જ નથી. માત્ર જિનાગમેના પદાર્થોને એના કરીને ગુરુજાનીમાં
મેં અનુવાદ કર્યો છે. તત્ત્વરસિક ગુરુજી આત્માઓને આ પુસ્તક
અખી જરૂર છેલ્લું માફ નમ મનન છે.

મં. રતરતના પડનપડના ચોમાસામાં આ પુસ્તકનું ‘કર્ણું’
જગજી નેવાઈ કરેલું અને ‘પ્રાર્થનું’ તથાજી મન માત્ર મંજાવના

મસ્તાવના પેળક વિદ્યાન વપ્ત્યા મુનિશ્વે બહુગુણવિશ્વવચ્ચને
 પળુ આ અવગરે યાદ કર્યા વિચાર કેમ જાય ? આ મથના
 મેળન કાર્યે દરિયમાન સુદર એવા કરનાર માણ અતેવાળી એ
 જ્ઞાતમુનિઓમાં એક મુનિશ્વે મન્દ્રવિશ્વવચ્ચ અને બીજા મુનિશ્વે
 રાજપાદાવિશ્વવચ્ચને પળુ કેમ બુદ્ધાય ?

અંતમાં, આ પુસ્તકમાં આપેલા ૧૦૦૮ આગમિક પદાર્થો
 ઉપર હું તો વર્ષોથી ચિંતન-મનન કરતો આવ્યો છું, તેનાથી
 મને તો મારા જીવનમાં ઘણાજ આધ્યાત્મિક લાભો થયા છે.
 જેમ બીજા પળુ તત્ત્વરશિક જીવે આ પુસ્તકના પદાર્થો ઉપર
 વારંવાર ચિંતન-મનન કરતા રહેશે તો સુંદર તાત્ત્વિક બોધ
 મેળવીને દર્શનશુદ્ધિ અને ચારિત્ર શુદ્ધિ સાધનારા બનશે.

હો કોઈને આ ગ્રંથ આધ્યાત્મિક પ્રગતિમાં સદાયબદ્ધ જાની
કરે એ જ અંગત લાવના.

જનરલ સદ્ગત કે પ્રેસ કોપના કારણે કોઈપણ ગ્રામ્ય વિસ્તાર
આ ગ્રંથમાં ૧૨૫૪૭ ગણે દેવાય તેના દ્વારે મિલ્કાતિ દુષ્ટ.

શ્રીશ્રીશ્રી ન્યાયે સત્કર્મનો આ ગ્રંથને જોયે જોવી આસા
સાથે વિરમું છું.

વિ. ગ. ૨૦૨૧

વેળાણ ના ૧૧

સાદા મુદ્રેની સ્તંભીશબ્દ નિધિ

આજુબ, હોત ઉપાસય

વિ.

ધર્મશુભવિજય

સંસ્થાનું નિવેદન

પૂ. વિદ્વાન વક્તા મુનિરાજ શ્રી ધર્મગુપ્તવિજયજી મહારાજશ્રીનું આ ૩૪મું પુસ્તક પ્રગટ કરતાં અમે ખૂબ જ આનંદ અનુભવીએ છીએ.

પૂ. મહારાજશ્રીનું છ મહિના પહેલાં ‘ચિંતન સાગર’ નામનું ૧૦૦૬ પ્રેરક સુવાક્યોનું પુસ્તક પ્રગટ કર્યા પછી પૂજ્યશ્રીએ વર્ષો સુધી આગમ ગ્રંથો, આધ્યાત્મિક ગ્રંથો, દાર્શનિક ગ્રંથો વગેરેનું વિશાળ વાંચન કરીને તેમાંથી તારવેલાં સારભૂત પદાર્થો (તત્ત્વો)નો સંગ્રહ તેને સકળ જૈન સંઘના સ્વાધ્યાય માટે પૂજ્યશ્રીએ આ પુસ્તકમાં ખુલ્લો મૂકી દીધો છે.

આ એક જ પુસ્તકમાંથી આત્માના ઉત્થાન માટે અને તાત્ત્વિક જ્ઞાન મેળવવા અદ્ભુત વાતો તમને વાંચવા-વિચારવા મળશે. તત્ત્વપ્રેમી આત્માર્થી આત્માઓને આ પુસ્તકમાં આપેલી સામગ્રી જરૂર ગમી જશે.

આ પુસ્તકમાં અમને પ્રથમ મુંઝાં લાયખલાના જ્ઞાનખાતામાંથી રૂ. ૧૦૦૦/- આર્થિક મદદ રૂપે મળ્યા છે, તે બદલ લાયખલાના ટ્રસ્ટીઓનો ખૂબ જ આભાર માનીએ છીએ, ખંભાત નિવાસી શાન્તિલાલભાઈના ખાસ પ્રયાસથી આ આર્થિક સહાય મળી છે.

અમારા પ્રેમ પ્રકાશન મંદિરના કાયમી સભ્યોનો તો આર્થિક સહકાર મળેલો જ છે.

બાવનમરના આપના પ્રેસવાળા ગીરધરભાઈ અને નેમના મુખ્ય
 ઉ.ક્રમાંથી કાઢાડપૂર્વક મુદ્રે રીડીયા, મુદ્રે સ્વચ્છ છપાઈ કામ
 કરી આપ્યું છે તે બદલ તેઓને ધન્યવાદ.

આગમના પદાઓની અનુપ્રેક્ષા કરવા આ એક અન્યંત
 મહત્વનો ગ્રંથ સીસાંપના ચરણોમાં છપાવીને મૂકતાં આ મહેલા
 ખુબજ સોચ અનુભવે છે.

અરેબર! મૂલ્ય મહાકાવ્યોની સપ્તમાર્ગે આદિત્યનો આગળના
 જોતિષવાદના બાયંડર સુગમો જૂજ જ પ્રચાર કરવા જેવો છે.
 જાનપ્રેમી ઉદાર મહાશયો આવા ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક અને તાર્કિક
 આગિત્ય પ્રગાદમાં અમને જન, મન, ધનથી સદામદ આપતા રહે
 એવી આશના આમે વિનમ્રું છે.

પિ. સ. ૨૦૩૧

૧, બદામચાલ

ડો. ડી. મોરવાગીર

અ. કાદર (મુંબઈ-૨૮)

તિ. પ્રેમ પ્રાસન કલિમના

ખાનદ ખંડો

ઓપનસાલ મુરમદ

અંગડીવાળા

સાદર સમર્પણ

મને

આ વીતરાગના માર્ગમાં જોડનાર,
રતનત્રયીનું ભગ્યાતિભવ્ય દાન દેનાર,
દીક્ષા આપીને

મહાત્મા શિક્ષા અને આસેવન શિક્ષા આપનાર,
આજીવન જ્ઞાનોપાસના કરનાર,
સો થી વધુ સુમુક્ષુઓને

ભાગવતી દીક્ષાનું પ્રદાન કરનાર,
ધાર્મિક શિબિરોમાં હજારો યુવાનોને
જેન ધર્મનું ઉચ્ચ તત્ત્વજ્ઞાન આપનાર,
દીર્ઘ તપસ્વી, પરમ જ્ઞાની એવા

મારી જીવન નોકાના કુશળ સુકાની
મહાન ત્યાગી પૂ. ગુરુદેવશ્રી આચાર્યદેવશ્રી
ભુવનગાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજના

परम पवित्र कुरुक्षेत्रमां

આ શ્રંય

સાદર સમર્પણ કરું છું.

—મુનિ ધર્મગુપ્તાચાર્ય

શ્રી આદિનાથાય નમઃ
 નમઃ શ્રી શુક્ર સુવત્સાનુચરિ પાદપદ્મોચ્ચઃ
 નમો નામુદય

આગમ અનુપ્રેક્ષા

૧. વિનયતાય મમ નમોઽસ્તુ ।

અર્થ-વિનયતાને માટે નમસ્કાર માંગ્યો.

૨. સંયમવર્તાં સુવત્સવત્સાદ્ ।

અર્થ-સંયમવાળા દેવને (પણ) પૂજ્યા છે.

૩. સર્વોદ્દેશતા પ્રમાણમેવ વાર્તા ।

અર્થ-અનિર્દેશની સર્વ જ્ઞાતા પ્રમાણ કરવી નોંધવો.
 અર્થાત્ અનિર્દેશની સર્વ જ્ઞાતા સત્ય માની લેવો
 દુષ્ટપણી સ્વીકાર કર્યો નોંધવો.

૪. મુલોક્તર મુલ્લાનામામાતઃ સમ્યક્ત્વં ।

અર્થ-મૂલ શુદ્ધો, ઉત્તર શુદ્ધિનો આધાર અમરિત છે
 (સર્વ શુદ્ધિની આધારીતા અમરિત છે.)

૫. સમુદયમા પ્રવર્તવિત્તો યૌતઃ સામાદિવત્સવત્સં લક્ષ્ણે,
 સમુદયમા મુલ્લાનાદ્ ।

અર્થ-અનુદેશમાં (સ્વામાં) તપસ મિત્રવાળો દુષ્ટ
 અમરિતને (સંયમને) પ્રાપ્ત કરે છે કારણ કે તે
 અનુદેશથી મુક્ત છે.

૬. નાસતો જાયતે ભાવો, નાભાવો જાયતે મનઃ ।

અર્થ— (તદ્દન) અસત્ વસ્તુની ઉત્પત્તિ થતી નથી અને
સત્ વસ્તુનો ક્ષત્રાપી નાશ (અભાવ) થતો નથી.

૭. આજારાધકશ્ચ કર્મધાપયતિ ગુમં વા તદ્ નદ્વાતિ ।

અર્થ— જિનારાનો આરાધક અશુભ કર્મોને અપાવે છે
અથવા શુભ કર્મોને બાંધે છે.

૮. ચક્રવર્તિત્વં હિ સમ્યગ્દ્રષ્ટયઃ એવ નિર્વર્તંત્યન્તિ ।

અર્થ— ચક્રવર્તીપણાનું પુણ્ય સમ્યગ્દ્રષ્ટિ આત્માઓ જ
બાંધે છે.

૯. જસસ પુણ ઉવકોસિયા ચરિત્તારાહણા તસસ દંસણારાહણા
નિયમા ઉવકોસા ।

અર્થ— જેને ચારિત્ર્યની ઉત્કૃષ્ટ આરાધના હોય તેને નિયમા
(નક્કી) સમ્યગ્દર્શનની ઉત્કૃષ્ટ આરાધના હોય.
(અહિ ભાવચારિત્ર જ સમજવું.)

૧૦. અણ્ટ વર્ષસ્યૈવ પ્રવજ્યાહંત્વાત્ ।

અર્થ— આઠ વર્ષનો (મનુષ્ય) જ પ્રવજ્યાને (દીક્ષાને) લાયક
છે. (તે પૂર્વે નહિ.)

૧૧. યથાજ્ઞાગતાદ્વાયા અન્તો નાસ્તિ એવમતીતાદ્વાયા આદિ-
રિતિ સમતેતિ ।

અર્થ— જેમ ભવિષ્યકાળનો અંત (છેડો) નથી તેમ ભૂત-
કાળની આદિ નથી. માટે તે બંને સમાન છે.

૧૨. ન પુનરેકદા સુખદુઃસ્વેદનમસ્તિ, એકોપયોગત્વાજ્જીવસ્ય ।

અર્થ—એક સાથે એક સાથે સુખ-દુઃખ બંનેનો અનુભવ ન હોય. કારણ કે હવે (એક સાથે) એક જ ઉપયોગ હોય.

૧૩. અનુપ્રેક્ષાના સ્વયોગવ્યવસ્થાભાવાદ્ ।

અર્થ—અનુપ્રેક્ષા (સ્વાધ્યાય) મનના ઉપયોગ વિના ન હોય.

૧૪. એકસ્વાપિ મુમુક્ષુઃપ્રત્યક્ષમ્ ।

અર્થ—એક સુત્રનો પણ જનનંત અર્થ છે.

૧૫. જનિતવત્ત્વાન્ પુદ્ગલર્વારિતામસઃ ।

અર્થ—પુદ્ગલનો પરિપૂર્ણ અગિય છે.

૧૬. ન હિંત્યાન્ સર્વભૂતાનિ, સ્વાત્મત્વિનિ કરાણિ ચ ।

અર્થ—કેઈપણ હિંસાની ક્રિયા કરતી ન જોઈએ. પત્રી તે સ્વાત્મ હોય કે જંજમ હોય.

૧૭. લીલવદ્યાનુલ્લાસાદ્ મર્મણ ।

અર્થ—ધર્મ હજારામૃત છે.

૧૮. સર્વેષાં જ્ઞાનજિજ્ઞાસ્યાત્માચિન્ત્યેષાં પુરુષાર્થમિદિઃ ।

અર્થ—સર્વે જ્ઞાન અને ક્રિયા ઉપરથી જ પુરુષાર્થની મિદિ માય છે. (જોઈતા જ્ઞાનથી કે જોઈતી ક્રિયાથી કાર્યમિદિ ન માય.)

૧૯. કિંતુ દુઃખે મર્મણે મર્મઃ પુનઃ ચ પુણ્યવાન્ મયાગતિઃ ।
મમયઃ ।

અર્થ—કેઈ વિવાદના કારણ પાતે મર્મ સંબંધી હોય તે જ બીજાઓને મર્મ સંબંધી, જાણે નહિ.

૪ □ આગમ અનુષ્ઠાન

૨૦. નમસ્કારસ્ય પાઠસ્ય નિત્યત્વાત્, ત્રીર્થેતન્નિના કિનાર્ણિ
પરાકર્મ્મમગ્ગત્વાત્ । (ધર્મપરીક્ષા)

અર્થ— નમસ્કારનો પાઠ નિત્ય હોનાથી ત્રીર્થમાં (શામનમાં)
રહેલા કોઈનાથી તેમાં ફરકાર કરવો શક્ય નથી.

૨૧. ઉત્સૂત્રભાષિજોગ્નુપરતાઃ મૃતાઃ સન્તો નિયમાદનન્ત સંગારિણ
એવ સ્યુઃ । (ધર્મપરીક્ષા)

અર્થ— શાસ્ત્રવિરુદ્ધ જોલનારા ઉત્સૂત્રભાષણથી આલોચના
લઈ નિવૃત્ત ન થાય અને મરે તો નિયમા (નકી)
અનંત સંસારી જ થાય. (પછી જેના જેવા પરિ-
ણામ તેટલા ભવેા થાય.)

૨૨. કાર્યં કારણનિયતં, પ્રતિકાર્યં નિયતાન્યેવ કારણાનિ ।

અર્થ— કાર્ય કારણને આધીન છે. દરેક કાર્યનાં કારણો
નિયત જ છે.

૨૩. કારણાભાવાત્કાર્યસ્યાપ્યભાવઃ ।

અર્થ— કારણના અભાવથી કાર્યનો પણ અભાવ હોય.

૨૪. હિતાહિત પ્રાપ્તિ પરિહારોપદેષ્ટા ગુરુઃ ।

અર્થ— આત્મહિતને સાધવાનો અને આત્મ અહિતનો
ત્યાગ કરવાનો ઉપદેશ આપનાર ગુરુ કહેવાય.

૨૫ જિનેન્દ્રાજ્ઞા પરાઙ્મુક્તો જિનેન્દ્રમેવ મહાવિભૂત્યા પૂજયન્નપિ
તિરસ્કરણીયઃ ।

અર્થ— જિનાજ્ઞાથી પરાઙ્મુખ (જિનાજ્ઞાને ન માનતો)
એવો જીવ જિનેશ્વરદેવની મોટી વિભૂતિ(વૈભવ)થી
પૂજા કરતો હોય તો પણ અવજ્ઞાને પાત્ર છે.
(જ્યાં જિનાજ્ઞા નથી ત્યાં જિનપૂજા નથી.)

૬ □ આગમ અનુપ્રેક્ષા

અર્થ—દરેક અવસર્પિણીમાં છેલ્લા શ્રુતધર ભગવંત સૂત્ર-પાઠની મર્યાદા કરે છે.

૩૨. ન હિ ઉત્સૂત્રભાપિસમીપે સમ્યગ્દૃષ્ટિદેવતા પ્રાદુર્ભવતિ, કિંતુ તતો દૂરત એવ નશ્યતિ । (પ્રવચન પરીક્ષા)

અર્થ—ઉત્સૂત્ર ભાષણ કરનાર પાસે સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવો(શાસન-દેવો) પ્રગટ થતા નથી, પરંતુ તેનાથી દૂર જ ભાગે છે.

૩૩. ઉત્સૂત્રમાર્ગપતિતઃ પ્રભાવકો ન ભવતિ ।

અર્થ—ઉત્સૂત્રમાર્ગે ગયેલો શાસન પ્રભાવક બનતો નથી. (ઉત્સૂત્રમાર્ગ અને પ્રભાવકતા એક સાથે શીતોળણ સ્પર્શની માફક રહી શકતી નથી.)

૩૪. સ એવાચાર્યો જિનસદૃશઃ યો જિનમતં સમ્યક્ યથાવસ્થિતં પ્રકાશયતિ, ઇતરથા સ પાપપુઞ્જઃ પરિત્યાજ્યઃ ।

અર્થ—તે જ આચાર્ય જિન સમાન (તીર્થંકર સમાન) છે કે જે જિનમતની યથાવસ્થિત પ્રરૂપણા કરે છે. પણ જો એમ ન કરતો હોય તો તે પાપપુંજ સ્વરૂપ આચાર્યનો પરિત્યાગ કરવો જોઈએ.

૩૫. જિનપૂજા વિઘ્નકરો મહાપાતકો ।

અર્થ—જિનપૂજા કરનારને ખોટો ઉપદેશ આપીને જિન-પૂજા કરતાં અટકાવનારો મહાપાપી છે.

૩૬. શરીરચિન્તા નિમિત્તમપિ વહિર્ગમનં સાઘ્વીનામનુચિતં, કથં સ્વેચ્છયા તાસાં ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરણમુચિતમ્ ।

અર્થ— ઘડીરચિન્તા નિમિત્તે થજી ઉપાસ્યતી બદ્ધાર જતું
તે થજી સામીતી માટે અનુચિત છે, તેા પછી
સ્વેચ્છાએ એક ગામતી તીને ગામ વિદાર કર-
વાનું તેા તેઓને ઉચિત ક્યાંથી જ દોષ ?

૩૭. મનસોગમજ્ઞાનારે પ્રવર્તેન, શુદ્ધમેવ નિષ્કૃત્યર્થતિ ।

અર્થ— અશુભમાં પ્રવૃત્તિ કરતા મનને શેષનાર શુભતા
અવધાન છે. (કુળે જાંધુ' જળ કરે, જાને જાંધુ'
મન કરે.)

૩૮. કેવલ મૂલવાદો મિથ્યાદષ્ટિરેવ મર્થતિ ।

અર્થ— માત્ર મૂલને માનવાદો મિથ્યાદષ્ટિ જ છે. (પંચાંગી
માગમને ગાને તે જ સમ્યક્દષ્ટિ.)

૩૯. તીર્થકલાતયા મુગ્ધજ્ઞાનઃ કવિ રાગાત્મો ।

અર્થ— તીર્થ'કરતી આરાતી ખાતાદો થજી ઉપવાતી છે.

૪૦. હયત્થ વાર્ધનો મરુદ્ધઃ સ્વવિચિત્રવ્યવહારઃ મનુર્મ-
દાવજાઃ ।

અર્થ— જે થકતુ મરુદ્ધ વયવાતી દોષ તેને બચવાત મુગ્ધ
થજી દોષવા સમર્થ તાતી.

૪૧. ગાયજ્ઞાતેઃ સાપુરુષંજ્ઞાતા મોષજ્ઞાતાઃ ।

અર્થ— યજ્ઞાતર્થ જે સાપુરુષ' કામ મેલતું થકતું છે.
(મેલતું' અધ્યાત્મ સમ્યક્ તેા સાપુરુષ' જ છે. જ્ઞાતે
યજ્ઞાતર્થ' સાપુરુષ' જેલ કરીને મેલતાં કામજ
તાને છે.)

૪૩. માનવસર્વિકા જ્ઞાનામયના દસરૂપમાર્ગઃ સમાપ્તઃ, ન ન વ્યક્તિ
અર્થાત્ સમગ્રમાનુષ્યવર્ગમાર્ગ પાલનવાર્થઃ ।

અર્થ—જ્યાં સુધી શ્રદ્ધાના પાત્રના છે ત્યાં સુધી આરંભ
અમારંભનો અંભા રહેવાનો. પરંતુ આરંભ સમા-
રંભના બપોથી અવસાનના અનુભવનો બેઠવાં નહિ
જોઈએ.

(દા. ત. નિદ્રારૂપ રસ્તામાં નદી આવી. તે
સાધુએ જ્યાંજ્યાં પૂર્વે નદી પારવી જોઈએ. પણ
નિરાધનાના બપોથી પાછા વળી જવું જોઈએ નહિ.)

૪૪. શતિ સામર્થ્યં સાધુવૃત્તેભ્ય સ્થેયં ।

અર્થ—છતી શક્તિએ સાધુની વૃત્તિથી રહેવું જોઈએ.
(શક્તિ દોષ તે સાધ્યાઆરતું બરાબર પાલન
કરવું જોઈએ.)

૪૫. પ્રવ્રજિતેન સાધુના નૈકત્ર સ્થેયં, કુલ્લાદિપ્રતિવચ્ચેન વહુદોષ-
સંભવાત્ ।

અર્થ—દીક્ષિત સાધુએ એક જગ્યાએ ન રહેવું જોઈએ.
કારણ કે એક જગ્યાએ વધુ રહેવાથી ગૃહસ્થોના
ઘરો સાથે, લોકો સાથે ગાઢ સંગ થવાથી ઘણા
દોષો ઉત્પન્ન થાય છે.

૪૬. સર્વેષ્વપિ ધર્માનુષ્ઠાનેષુ પારમેશ્વરધ્યાનં વીજામં ।

અર્થ—સર્વ ધર્મનાં અનુદાનેતામાં પરમાત્માનું ધ્યાન એ
બીજ સમાન છે.

૪૭. આવતાનાં માધુનાં ન પરવારં અપેક્ષા ન આવતાભાવે કલ્પ
ધર્મઃ આવતેતી નહિ સોનિતોભાવે તિવુલગ્ગારિ વેદસ્મ
નિવિત્તા વર્મ સમત્તિઃ ।

અર્થ—આવડો અને સાધુએને પરસ્પર અપેક્ષા કરેલી છે.
આવડના અભાવે સાધુ કેને ધર્મ અંગણાયે ? (અને
આવક સાધુના અભાવે દેવી પાને ધર્મ સાંકળે ?)
દેવીના અભાવે નિષ્કાળ વેદનું પણ નિષ્કિન્તકર્મ
અંગવતું નથી. (જેમ દેવી અને વેદને પરસ્પર
અપેક્ષા છે તેમ આવક અને સાધુને પરસ્પર અપેક્ષા છે)

૪૮. માધુ વિરહિત વેદો આવકસ્મ વિત્તનો ન પુત્રઃ ।

અર્થ—સાધુરહિત વેદમાં આવક (વેનો)ને સંપત્તિ
નથી. (અમેરિકા, આફ્રિકા જગતના વેનોએ આ
આવડને આસ વિચાર કરવાની જરૂર છે.)

૪૯. આવકમ્માવર્ણીયં માધ્યાદેના કિંતુદુર્ગમાર્જિતદુર્ગમવત્-
સતઃ કવિતમવત્સવતઃ માધ્યાદેનાઃ પરિવર્તનતિ, કુપ્ત
પ્રકૃતીભ્ય જગત્તિઃ ।

અર્થ—આવક (વેન) સંપત્તિમાં રહેલા માધુ-સાધુવેનોના
કિંતુદુર્ગમાર્જિત સંપત્તિની કવિત-વેનોમાં તમ-
વતેના પ્રવિતમવત્સવતેના આવક પ્રવિત્તેના તમા
કે તે અને અનેની કુપ્ત પ્રવિત્તેને આવક છે.
(માધુ-સાધુવેનો કવિતનું કુપ્ત વેનું આવક છે તેને
વિચાર આવક-માધ્યાદેના ૧૨.)

૧૦ □ આગમ અનુપ્રેક્ષા

૫૦. ગુરુકુલવાસ એવ જ્ઞાનાદિ સંપદ્દ હેતુઃ ।

અર્થ— ગુરુનિશ્રા—ગુરુપારતંચ એ જ જ્ઞાનાદિ સંપત્તિનું કારણ છે.

૫૧. અર્હદાદિસ્મરણં તુ મહાનિર્જરાઙ્ગમ્ ।

અર્થ— અરિહંત, સિદ્ધ વગેરે પરમેષ્ઠિઓનું નામસ્મરણ મહાન નિર્જરાનું અંગ (સાધન) છે.

૫૨. વૈયાવૃત્યં ચ મહાનિર્જરાહેતુઃ તીર્થંકરપદતાનિ વન્ધનં ।

અર્થ— વૈયાવર્ય એ મહાન નિર્જરાનું અને તીર્થંકર પદનું કારણ છે.

૫૩. ન હિ તીર્થં સંવિગ્નાચાર્યં વિરહિતં ભવેત્ ।

અર્થ— તીર્થ (જૈન શાસન) સંવિગ્ન ગીતાર્થ આચાર્ય વિનાનું (કદી) ન હોય. અર્થાત્ તીર્થ હોય તે સંવિગ્ન ગીતાર્થ આચાર્યથી સુક્ત જ હોય.

૫૪. જીવસામર્થ્યમપિ દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવાશ્રિતં ।

અર્થ— જીવનું સામર્થ્ય (શક્તિ) દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવને આશ્રીને હોય.

૫૫. યાવદપવાદપ્રયોજનં ન પતતિ તાવદુત્સર્ગ એવ વલવાન્, અપવાદસ્થાને ચાપવાદઃ ।

અર્થ— જ્યાં સુધી અપવાદની જરૂર ન પડે ત્યાં સુધી ઉત્સર્ગ (મુખ્યમાર્ગ) બળવાન અને અપવાદના સ્થાને અપવાદ બળવાન.

ઉત્સર્ગના નિર્વાહ યોગ્ય દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવનો યોગ

ન હોય ત્યારે જ સંયમ કે પ્રતી રક્ષા માટે
અપ્રમાદ સેવવાનો હોય છે. 'વારુજીનો અપ્રમાદ
વળીયાનું'

૫૬. તોયે'તરાજા રૂપનિરિવનં તવેન્નપિ પ્રમાદં ।

અર્થ- તોયે'તરની આજ્ઞા મુલ્ય (ચિન્ત) વગર જ પ્રમાદ
છે. (ત્યાં તોયે'તરની આજ્ઞાનું પાલન છે ત્યાં
અપ્રમાદ છે અને ત્યાં તોયે'તરની આજ્ઞાનું પાલન
નથી ત્યાં પ્રમાદ છે.)

૫૭. રાગાદિજન્યાચાસન રાગાદિસ્વસ્થવચ્ચ્ચોરાય માનપૂર્વક
ભવ્ય મર્ત્ય ।

અર્થ- રાગાદિનો જન્મ, રાગદેવાદિ દોષોનું સ્વરૂપ અને
તેને જિતવાના ઉપાયના માનપૂર્વક થાય છે.

૫૮. પુણ્ય-પુનઃ કર્મ, પાપમ-પપુનઃ કર્મ ।

અર્થ- પુણ્ય કોરેલે શુભ કર્મ. પાપ કોરેલે અશુભ કર્મ.

૫૯. મિત્યાવશનં-મૃત્યુ અવશનં-મૃત્યુનું ।

અર્થ- મિત્યાવશન કોરેલે અવશ્યપૂર્વક મૃત્યુની મટા.
(અવશ્યમાં મૃત્યુપ્રતિ.)

૬૦. મંત્રારઃ વરમં દુઃખં, મંત્રારઃ વરમં મુક્તિ ।

અર્થ- મંત્રારઃ (મં) વરમ દુઃખ છે અને મિત્રાર (મિ)
વરમ મુક્તિ છે.

૬૧. મત્તારધર્મસા ન જન્મિતિ રાત્નમ્ ।

૧૨ □ આગમ અનુમેદા

અર્થ—સંસારથી ભય પામેલા (સાધુઓ) પાપ કરતા નથી અને સંસારથી ભય પામેલા ગૃહસ્થ પાપ કરે તો પાપ દુઃખના દુહરો.

૬૨. પરસ્ય ભાર્યા મનસાઽપિ નેચ્છેત્ ।

અર્થ—પારકાની સ્ત્રીની મનથી પાપ ઈચ્છા ન કરે.

૬૩. શીલં શ્રિયઃ કાર્મ્મણં । શીલં ગુણાનાં નિધિઃ ।

શીલં સ્તનિઃ શ્રેયસાં । શીલં તુ મુક્તિપ્રદમ્ ॥

અર્થ—શીલ લક્ષ્મીનું વશીકરણ છે, શીલ શુભોનો ભંડાર છે. શીલ કલ્યાણની ખાણ છે, શીલ મુક્તિને આપનારું છે.

૬૪. અહં મમેતિ સંસારો, નાહં મમ ન નિવૃત્તિઃ ।

ચતુર્ભિરક્ષરૈર્વન્ત્રઃ પંચભિઃ પરમં પદમ્ ॥

અર્થ—હું અને મારું એ સંસાર છે અને હું નથી અને (આ) મારું નથી તે મોક્ષ છે. આર અક્ષરોથી બંધ છે અને પાંચ અક્ષરોથી પરમપદ (મોક્ષ) છે. (‘હું’ એટલે શરીર મારું એટલે ધન સ્ત્રી પરિવાર વગેરે.)

સપુણ્યા યત્ર ગચ્છન્તિ ભવેયુસ્તત્ર સમ્પદઃ ।

અર્થ—પુણ્યશાળીઓ જ્યાં જાય છે, ત્યાં સંપત્તિઓ હોય છે.

૬૫. આચારહીનં ન પુનન્તિ વેદા, યદ્યપ્યધીતાઃ સહ પઙ્કિરઙ્ગેઃ ।

અર્થ—આચારહીન છ અંગો સહિત વેદો લખેલો હોય તો પણ પવિત્ર થતો નથી. (આચારહીનને વેદો પવિત્ર કરતા નથી.)

૬૭. દુર્ગદિવર્ગિ સીધો વચ્ચમ્હમુવાનહો । અદ્વિ ન વાવર
મોત્તનં અવરન પેમાનિજો હોદ ॥

અર્થ—એક દિવસ પણ પ્રવચનાના પરિણામ અદિત પ્રવ-
ચનાને (સીધાને) પામિલો કરાવે મોત્ત ન પામે તો
પણ અવરન પેમાનિજ દેવ થાય છે. (પ્રવચનાનો
પ્રભાવ અચિન્ત્ય છે.)

૬૮. દુર્ગદિવર્ગિ જા મમળા દિવર્ગિજા દુર્ગદે વિવાદેનં ।

અર્થ—એકાદી વિવર્ગિજા પણ દુર્ગદિને અટકાવવા
સમર્થ છે.

૬૯. મમ દવદવાર્ગિજા મમ વિવાદા વરવવા । વરવવાયો તુ
દવદવા માવવા ।

અર્થ—તેને પોતાના આત્માની દયા દેવા તેને સ્વીકારના
આત્માની દયા નહીં દેવા. પરંતુ વરવવા દેવા આ
દવદવા દેવા માવવા ન પણ દેવા.

(તેને લેવા માય છે તું વાચકામદમાં દુર્ગી ન જઈ
તેને સીધે પણ વાચકામદમાં ન દુર્ગી લેવા તેની
વિના દેવા.)

૭૦. દિવર્ગ મોત મોગિજાતુ માતં દેવા ન મુન્નવે ।

અર્થ—દેવો દિવર્ગોના સીધી દેવાનો તેની માંસ
ખાવા નહીં.

૭૧. દવદવાર્ગિ વિવર્ગાઈ મોગિજાતિ મવત મવર્ગિ ।

અર્થ—પોતાના મતની દવદવાની અર્થ દેવે સમ પણ
મંગલ (શુદ્ધિ) માટે માય છે.

૧૪ □ આગમ અનુપ્રેક્ષા

૭૨. ભોગતત્ત્વસ્ય તુ પુન નં ભવોદધિલઙ્ઘનમ્ ।

અર્થ—ભોગમાં તત્ત્વબુદ્ધિવાળો જીવ ભવસમુદ્રનું ઉક્ષેપન કરી શકતો નથી.

૭૩. વહુ સાવદ્યો ગૃહવાસઃ કથં શ્રેયાન્ ?

અર્થ—બહુ પાપમય ગૃહવાસ શ્રેયકારી કેમ હોય ?

૭૪. વિવેકઃ વહુશ્રુત પૂજાત ઉપજાયતે ।

અર્થ—બહુશ્રુતની પૂજાથી વિવેક ઉત્પન્ન થાય છે.

૭૫. ગુણૈસ્ત્તમતાં યાતિ, ન તુ જાતિ પ્રભાવતઃ ।

અર્થ—મનુષ્ય ગુણોથી ઉત્તમતાને પામે છે. નહિ કે જાતિના પ્રભાવથી. (નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ જાણવું.)

૭૬. ન ચ વ્રતં વિના ધર્મઃ ।

અર્થ—વ્રત વિના ધર્મ ન હોય.

૭૭. રાગ૨ચ દ્વેષોઽપિ ચ કર્મવીજં ।

અર્થ—રાગ અને દ્વેષ કર્મનું બીજ છે.

૭૮. ઋદ્ધિ સત્કાર સન્માનં તન્મનસાઽપિ ન પ્રાર્થયેત્ ।

(ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર)

અર્થ—ઋદ્ધિ, સત્કાર, સન્માનની ઇચ્છા મનથી પણ ન કરવી.

વરં પ્રાણપરિત્યાગો, ન તુ શીલસ્ય લ્પન્નમ્ ।

પ્રાણત્યાગો ક્ષણં દૂઃખં, નરકઃ શીલલ્પનને ॥

અર્થ—પ્રાણનો ત્યાગ કરવો સારો, પણ શીલનું ખંડન

કરતું મારું નથી. (કામલ છે) પ્રાણત્યાગમાં કામલું
હુણ છે ત્યાંથી શીડાઈ જતાં નરકમાં રીપંકાવનાં
હુણો છે.

૦. જીવે ન મામે ન મુર ન મેલ્યા પાવણિ જોમે પચ્ચામ
મેલ ના । જ્યાંનિ મજા વ્યવસાનિ તોમે પંચાનિપાંચ નરક
વચનિ ।

અર્થ - જુનાર, માંચ, મરિયા, પેચા, ગિરાર, ચારી,
પરદાસા આ આન વચનો સંજ્ઞામાં પંચાનિપાંચ
નરકમાં હઈ તલ છે.

૮૧. મનુષ્યને દેવદત્તમન પરજાં પમનેન ન ।
તમને નરમ જાનિ મત્તાસાદ મોમના ।

અર્થ - મે ઝોનમ ! દેવદત્તના કાલકુલી અને પરશ્વીનમત્તલી
મનુષ્ય આત્માએ આત્મી નરકમાં તલ છે.

૮૨. જુવનેન મનો દાતા ન મૂનો ન મરિવણિ ।
તમનુસામેન વિવાનિ, ના પેલેચા પ્રવચનિ ।

અર્થ - કામલ તોનો દાતા તોનો નથી અને મરો નરિ, દેમકે
મે મનને અત્રા વિનાજ ત્રીજાને મન આપે ન.

૮૩. તરવેન તારવણુવિ પૂર્વદાસાવેનુવે ।
અર્થ - મારવેન તારવણુવિ પૂર્વે ન અર્થસુદિ રાવ. કામલ
સદ મે મારે હુને.

૮૪. જુવનવેન જુવનને મનેનું વચનવચનનું ।
અર્થ - જુવનવેન જુવનને કામલ કામલું મનુષ્ય નરક
(મરો).

૮૬. નિઃશંકિતાદિ ગુણયુક્ત એવં હિ પ્રભાવકો ભવતિ ।

અર્થ— જિનવચનમાં શંકા કાંદા વગરનો જ શાસનપ્રભાવક થાય છે.

૮૭. રહઃ સ્થાનસ્ય ચિત્તવિપ્લુતિ નિમિત્તત્વાત્ ।

અર્થ— એકાંત સ્થાન ચિત્તની મહીનતાનું નિમિત્ત છે.
(પ્રાથમિક કક્ષાના સાધકો માટે ‘એકાંત’ એ
ગુરામાં ગુરી ચીજ છે.)

૮૮. યતિજન સહાયતા હિ બ્રહ્મચર્યગુપ્તિવર્તતે ।

અર્થ— બ્રહ્મચર્યની નવ વાડોનું પાલન ખીજ સાધુઓની
સહાયતાથી સારી રીતે થાય છે. (એકલ દોકલ
સાધુ-સાધ્વીથી બ્રહ્મચર્યનું પાલન મુશ્કેલ બની
જાય છે.)

૮૬. મુરોર્જેનાપૂત્રનામનસિ કૃત્યેન્ મહત્ત્વ કલ્પનાનાદયતિ, મુર
વિપત્ત વેનાવૃત્તમાપ્ત્યતિ મહત્ત્વાન્ ।

અર્થ—મુરુર્જી ખાત્ર વેનાવૃત્ત્ય કરનાર આપુ પત્ન મદાન
કર્યને પ્રાપ્ત કરે છે. મુરુ વિપત્ત ખાત્ર વેનાવૃત્ત્ય
પત્ન મદાન વરતુ છે.

૮૭. ન દિ મોક્ષાભણં મહાપાલં મહાપ્રયત્નમગ્રદેન માર્ગવિપુ
શયયને ।

અર્થ—મોક્ષારૂપી મદાદ્ય મદાન પ્રયત્ન વિના પ્રાપ્ત કર્યુ
શક્ય નથી. (તપ સંયમમાં લેનાર મુરુપત્ન વગર
મોક્ષપ્રાપ્તિ શક્ય નથી.)

૮૮. પ્રત્યેકમગ્નપ્રાણમાર્ગીરિતિ, અગ્નયઃ સામમુરગેત્તદ્વાય-
પ્રત્યગાન્ ।

અર્થ—પ્રત્યેક પાતુ અગ્નિરેતો અર્થ હેતુ છે, તદ્વિનરેતો
અગ્નિરેતો બનિતા પદ, તદ્વર્થમાં અર્થના અગ્નિરેતો
પ્રત્યેક અર્થે.

૮૯. આપા વગ્નવદન આપા પ્રવૃત્તિરિતિ ન વાચ્યે ।

અર્થ—વિત્તવગ્નને આપીતલી આપા પ્રવૃત્તિ વિવિધે આપા
પરોક્ષવગ્ની નથી (વિત્તવગ્નને આપીત અગ્નિરેતોને
વિવિધા વિવિધા પરિણામ હેતુ.)

૯૦. આપમુખા વિપા ન વાચ્યઃ વિપા, વગ્નમુખાવગ્નઃ ।

અર્થ—આપમુખા વગ્નવિપા ને વાલિયા (વિપા વિપા ન
નથી. આપમુખા વિપાના રૂપની મુખ રૂપની
(આપમુખા વિપા અને આપમુખા વિપા વચ્ચે)

તે એકલા ૧ જામ જર થયા અને બીજી ૨૦
ગોવિંદી મુખી વચનાં જટલી.)

૬૬. નિઃશ્વસો પ્રતો ।

અર્થ - મનથી નિશ્ચય વિનાનો હેમ. (અર્થને પ્રસ-
વનમાં છે તે મન હેમું ?)

૧૦૦. પ્રાગ્માત્રઃ આગમાનુસારો મયતિ નિર્મલેન । અગાધાનુસાર-
મૂળ મય ।

અર્થ - આગમાનુસારી પ્રવૃત્તિ કરવાને નિર્મળ મૂળ આગ-
માય છે, ત્યારે આગમાત્ર પ્રવૃત્તિ કરવાને
અમૂળ આગ લેવાય છે.

૧૦૧. પ્રાંશાત્તરંગમયા હૃત્તત્તર તિજા તરિત્તત્તરંગીનિ । પ્રા-
માત્રાં માત્રાત્તરંગેન ।

અર્થ - પ્રાંશાત્તરંગી અર્થમાં આ પ્રાંશાત્તરંગી
માત્રાત્તરંગી સંયમક્રિયાના ઉત્તર તરિત્તત્તરંગી હૃત્ત-
તત્તર પદ્ય તેઓને આત્મા તે તેમના. (દા. ૧
એક પ્રાંશાત્તરંગી તેઓ પી હૃત્ત તરીકે તેઓ આત્મ
તરીકે તેઓ તેઓ પી હૃત્ત તરીકે તેઓ તેઓ
તરીકે તેઓ તેઓ પી હૃત્ત તરીકે તેઓ તેઓ
આત્મ હૃત્તમાત્રાત્તરંગી અર્થમાં આત્માત્તરંગી ન તેઓ
તરીકે પદ્ય તેઓ આત્માત્તરંગી તેઓ તેઓ. (દા. ૧
હૃત્ત તરિત્તત્તરંગી હૃત્ત.)

૧૦૨. હૃત્તત્તર તરિત્તત્તરંગી અર્થમાં આત્માત્તરંગી ।

અર્થ - અર્થમાં આત્માત્તરંગી હૃત્ત આત્માત્તરંગી
અર્થમાં આત્માત્તરંગી હૃત્ત આત્માત્તરંગી

૨૦ □ આગમ અનુગ્રેક્ષા

અને અનંતાનુષંગી કપાયના ઉદયમાં સાધુપણું ન હોય) માત્ર સંજ્ઞવલન કપાયના ઉદયમાં સાધુ-પણું હોય.

૧૦૩. સૂત્રાર્થનુસ્મરણતઃ રાગાદિ વિનાશનં ભવતિ ।

અર્થ— શાસ્ત્રના અર્થનું ચિંતન કરવાથી રાગ દ્વેષ મોહનો નાશ થાય છે.

૧૦૪. દુઃપાપં સ્વચિત્ત રજ્જનમ્ ।

અર્થ— પોતાના ચિત્તનું રંજન દુઃખે કરીને પ્રાપ્ત થાય છે. (પર ચિત્તરંજન કરવું સહેલું છે, પરંતુ સ્વચિત્તનું રંજન કરવું કઠીન છે.)

૧૦૫. વિકથા પ્રવૃત્તો હિ પ્રાણી ન યુક્તાયુક્તં વિવેચયતિ, સ્વાયંહાનીમપિ ન લક્ષયતિ ।

અર્થ— વિકથામાં પ્રવૃત્ત થયેલો પ્રાણી યુક્ત કે અયુક્તનો વિચાર કરતો નથી. પોતાના સ્વાર્થની હાનિને પણ જોઈ શકતો નથી. (દા. ત. શેઠની ઢિંકરી શેડિણી ઠેઠ નિંદા કરતી રાજાની રાણી સુધી પહોંચી તો તેની દશા કેવી થઈ તેનો વિચાર કરવો.)

૧૦૬. વિરજ્યતે પરિવારો નિત્યં કર્કશ ભાષિણઃ ।

પરિવારે વિરજ્યતે ચ પ્રમુત્ત્વં હોયતે નૃણામ્ ॥

અર્થ— નિત્ય કર્કશ ભાષા બોલનારથી તેનો પરિવાર કંટાળી જાય છે અને કંટાળેલા પરિવારથી મનુષ્યોની પ્રભુતા પડાયન થાય છે. પછી તેનો પ્રભાવ પરિવાર પર પડેનો નથી. (પરિવાર સાથે સામ્ય ભાષાથી કામ લેવું.)

અર્થ—અનુચિત અનુષ્ઠાનથી પીડાયેલો ફરીથી તે અનુષ્ઠાન કરવા ઉત્સાહિત બનતો નથી. (માટે ઉચિત અનુષ્ઠાન કરવું જેથી સતત ઉત્સાહ ટકી રહે.)

૧૧૩. છટ્ટુમ દસમ દુવાલસેહિ માસદ્ધમાસત્તમર્ણેહિ ।

અકરેતો ગુરુવચનં અર્ણત સંસારિઓ હોઈ ॥

અર્થ—છટ્ટું અઠ્ઠમ ચાર પાંચ પંદર મહિનાના ઉપવાસ કરતો હોય, પણ ગુરુ આજ્ઞાનું પાલન ન કરે તો અનંત સંસારી થાય. (ગુર્વાજ્ઞા પાલનનું મહત્ત્વ કેટલું બધું છે તે અહીં સમજવા જેવું છે.)

૧૧૪. વસ્તુધર્મસ્તૂત્સર્ગ એવ ન પુનરપાદ ઇતિ ।

અર્થ—વસ્તુસ્વભાવમાં તો એકાંતે ઉત્સર્ગ જ હોય, ત્યાં અપવાદ ન હોય. (દા. ત. અગ્નિ ઉષ્ણ જ હોય, અગ્નિ કદીયે પોતાનો ઉષ્ણ સ્વભાવ તજીને અનુષ્ણ ન બને.)

૧૧૫. નાહં ભવામિ પરેપાં, ન મે પરે નાસ્તિ મહ્યમિહ કિંચિદ્ ।
ઇત્યાત્મ ભાવનયા રાગદ્વેષી વિલીયતે ॥

અર્થ—‘ હું બીજાઓનો નથી ’ ‘ મારે બીજા કોઈ નથી. ’ ‘ અહીં (સંસારમાં) મારું કંઈ જ નથી ’ આ પ્રમાણે ભાવના ભાવવાથી રાગદ્વેષ નાશ પામે છે.

૧૧૬. અભવ્યસ્ય મવ્યામવ્યત્વશક્ત્યા અભાવાત્ ।

અર્થ—અભવ્ય આત્માને ‘ હું ભવ્ય દોષશ કે અભવ્ય ’ એવી શંકાનો અભાવ હોય. (જેને એમ થાય છે કે હું ભવ્ય દોષશ કે અભવ્ય તે નિયમા ભવ્ય જ હોય.)

(છ થે કાયની દયા કરવાનું સ્પષ્ટ વિધાન જૈન ધર્મ સિવાય બીજે નથી.)

૧૨૨. અન્યાયાજિતં વિત્તાનાં વ્યયો ધર્મે ભવેન્નહિ ।

કેનચિદ્ યદિ ક્રિયેત્, તદા તત્ર કપાયતા ॥

અર્થ-અન્યાયથી ઉપાર્જિતો ધનનો ઉપયોગ (પ્રાથે) ધર્મમાં થાય નહિ, અને કદાચ ધર્મમાં ઉપયોગ થાય તો પણ તેનો દાનધર્મ કપાયવાળો હોય. અથવા કપાય પ્રેરિત તેનું દાન હોય. (અન્યાયોપાર્જિત ધન ઉધમાત મચાવ્યા વિના ન રહે. કુલટા સ્ત્રીથી પતિ સુખી થાય તો જ અન્યાયોપાર્જિત ધનથી મનુષ્ય સુખી થાય.) આજે ઘર ઘરની અંદર જે કલેશ, કંકાસ અને કુસંપ દેખાય છે તેનું મુખ્ય કારણ આ કાળું નાણું છે. પૈસાના પૂત્રરી-ઓને આજે આ ન્યાયનીતિના ધર્મનો વિચાર કરવાની કુરસદ જ ક્યાં છે ?

૧૨૩. પञ्चास्तિકાયમય લોકમનાદિનિધનં ।

અર્થ-પંચાસ્તિકાયમય લોક અનાદિ અનંત છે. (ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, પુદ્ગલાસ્તિકાય અને જીવાસ્તિકાય, આ પાંચ દ્રવ્યોનો આદિ કે અંત નથી.)

૧૨૪. જ્ઞાત્ર સ્વાત્મયોગ્ત્મર્ગનો યતીનામયોગ્યત્વાત્ ।

અર્થ-જ્ઞાત્રમ અને સ્વાત્રીમ આ બે પ્રકારનો આધાર સાધુઓ માટે ઉત્સર્ગથી અયોગ્ય છે. (જાસ માંદગી વર્ગોરના કારણ સિવાય લેવો યોગ્ય નથી.)

કરવાનો, પરંતુ પાપ મારા આત્મા માટે સારું નથી,
તે મારા માટે અકર્તાવ્ય છે એમ સમજી પાપ ત્યાગ
કરવાનો છે.)

૧૨૯. જિન શાસનસ્ય સારો જીવદયા, નિગ્રહઃ કપાયાણામ્ ।
સાધર્મિક વાત્સલ્યં ભક્તિશ્ચ તથા જિનેન્દ્રાણામ્ ॥

અર્થ— જૈન શાસનનો (જૈન ધર્મનો) સાર જીવદયા,
કપાયોનો નિગ્રહ, સાધર્મિક વાત્સલ્ય અને જિનેન્દ્ર-
દેવોની ભક્તિ છે.

૧૩૦. સમુદાયકૃતાનાં કર્મણાં ભવાન્તરે સમુદાયેનૈવોપભોગાત્ ।

અર્થ— સમૂહમાં કરેલાં કર્મો બીજા જન્મમાં સમૂહમાં જ
લોગવાય છે. (આજે એક સાથે વિમાની હોનારતમાં
૧૦૦-૧૫૦ માણસો મરી જાય છે, સ્ટ્રીમર હોડી
ફૂલતાં એક સાથે સેંકડો માણસો મરી જાય છે.
તેઓએ પૂર્વજન્મોમાં જધાએ સમૂહમાં એક સાથે
તેવા પ્રકારનું પાપકર્મ જાંધેલું તેથી આ જન્મમાં
તેનું ફળ લોગવવાનું પણ જધાને એક સાથે
આવ્યું.)

૧૩૧. ધર્મપ્રધાનો વ્યવહાર इति ।

અર્થ— સદ્ગૃહસ્થનો સાંસારિક વ્યવહાર પણ ધર્મપ્રધાન
હોવો જોઈએ. ધર્મ નિરપેક્ષ વ્યવહાર તો અનાર્થ
માનવોનો હોય, આર્થ માનવીઓનો નહિ.

૧૩૨. પરિમિતેનૈવ નિર્કર્તમાત્રહેતુના દ્રવ્યેણ મંતોપવત્તા ધાર્મિકેનૈવ
ભવિત્તવ્યમ્ ।

३३- मणिः मण्डपे पवित्राः सन्निविष्टाः सन्निविष्टाः
सन्निविष्टाः सन्निविष्टाः सन्निविष्टाः

१३३. नया प्रमाणपत्रिका ।

ਅੰ - ਪੰਥੀ ਪਦਾਰਥ ਪਦਾਰਥ ਹਨ।

१२२. अष्टमं अध्यायम् ।

प्रश्न- प्रशस्तिपत्र ।
अर्थ- अहमदनगराची प्रशस्ति पत्रवी. (१) प्रशस्तिनां देण
आणि त्याच बरोबर पुढील यादीतील नावांना
देण्याची प्रशस्ति द्यावी)

124. Amalgam vom 1. April 1914

[illegible]

1. 1940年10月10日，国民党政府正式宣布对日抗战，并发表《抗战建国的纲领》，提出“抗战建国”的口号。

1947年12月1日 星期四

[illegible]

1. 1990年12月25日，在“九七”香港回归前，香港各界人士纷纷发表文章，就香港前途问题提出自己的看法。

1. 凡在本行開辦之各項業務，均應遵守本行所定之規章制度，並應隨時注意業務之改進，以期提高服務品質。

[Faint handwritten notes]

第 3 章 函数

૧૩૯. કુભાવજનકં સન્તો ભાવન્તે ન કદાચન ।

અર્થ- ખીજાઓને દુર્ભાવ ઉત્પન્ન થાય એવું કદી સજ્જન પુરુષો યોચતા નથી. (ખીજાને સદ્ભાવ ઉત્પન્ન થાય તેવી વાણી સજ્જન માણસની હોવી જોઈએ.)

૧૪૦. ભગવદ્ વચનસ્ય પદે પદે હૃદયેઽનુસ્મૃતિઃ કાર્યા ।

અર્થ- ભગવાનના વચનનું સ્મરણ પગલે પગલે કરવું. (ભગવાનના વચનનું સ્મરણ એટલે ભગવાનનું જ સ્મરણ સમજવું.)

ભગવાનનું વચન (ઉપદેશ) યાદ આવે એટલે ભગવાન યાદ આવે જ.

શાસ્ત્રસ્વાધ્યાયમાં ઓતપ્રોત રહેનાર મોક્ષના સાધકને આ ભગવાનના સ્મરણનો નિરંતર લાભ મળે છે.

૧૪૧. ઉચિતાનુષ્ઠાનં હિ પ્રધાનં કર્મક્ષયકારણમિતિ ।

અર્થ- ઉચિત અનુષ્ઠાન એ કર્મનિર્જરાનું મુખ્ય સાધન છે. (દરેક પ્રવૃત્તિમાં ઔચિત્ય તે જોઈએ જ.)

૧૪૨. અસદભિનિવેશ કાર્યત્વાદનુચિતાનુષ્ઠાનસ્ય ।

અર્થ- જોટા કદાચાદનું કાર્ય અનુચિત અનુષ્ઠાન છે. (મનુષ્યને અનુચિત અનુષ્ઠાન કરવામાં પ્રેરક જોટો કદાચ છે.)

૧૪૩ ભાવના પ્રધાનં નિર્વાણહેતુઃ ।

ર્થ- ઉત્તમ ભાવના નિર્વાણનું મુખ્ય કારણ છે.

(ભાવના ભવનાશિની)

૧૪૮. સ્વદેશભાવેભવ મનસ્વનિઃ, માન્યા, વ્રતદંત્યવાન્ ।

અર્થ- જનમાનસ ઉપદેશનું પાલન કરવું એ જ જન-
વાનની જાણ છે, બીજી નહિ. કેમ કે જનમાન
તો દૃતકૃત્ય જની ગણેલા છે, તેથી તેઓની જાણ
તેણાપૂજ્યો તેઓને કરી જ લાજ નથી; પણ તેઓની
જાણ સુજન પોતાના અધિકાર સુજન ધાવક
તેઓની જાણ પૂર્વ જાણિ કરે તો તેને તો મદાન
પુરુષનો લાજ થાય છે જ.

૧૪૯. વર્ગે દિ મંત્રો મનસો યજ્ઞવાદ્ । (અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ)

અર્થ- મનને વચ કરવું એ એજ યોગ છે.

૧૫૦. મંત્રાય દેવુર્ગેવતઃ ગર્ભાધિઃ । (અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ)

અર્થ- યોગનો દેવ મનની અધાધિ છે.

૧૫૧. ય જ વાસુદેવાદિવાયમે વચાવચાદઃ ।

અર્થ- વાસુદેવપરમે પ્રમદ કરવામાં વાનિંસ નથી.

૧૫૨. મયા મોક્ષમાર્ગોન્નિર્મિતમંવતિ ત્વા વચાદ્ ।

અર્થ- મેંમ મોક્ષમાર્ગની નહિ ત્વા તેવું મોક્ષનું મોક્ષિ.

૧૫૩. શતશત્રુજાતે જાતવા વચાવારે પ્રવાસઃ વાસો ।

અર્થ- જાતશત્રુનું દુઃખ વાસોને વચાવચામાં પ્રવન કરેલ.
(મનમાનસમાં જાણિ દુઃખ વાસુદેવની સદામાનસ
પરજાતી દિવાદ, મારો રહી રહે, તે.)

૧૫૪. સ્વિત્તવાત્સવે દિ વાસુદેવઃ સુમત્સવઃ પ્રવિષ્ઠઃ ।

અર્થ- વાસોને સ્વેતવા વાસુદેવે સ્વેતવા પ્રવિષ્ઠ થાય છે.
(તેણે મારો સ્વેતવા વાસુદેવે સુમતે રહે, તે.)

૧૬૦. મિથ્યાત્વલ્લયોપશમજન્યં હિ સમ્યક્ત્વં ।
(પંચલક્ષણી પ્રકરણ)

અર્થ- મિથ્યાત્વ મોડુનીયના ક્ષયોપશમથી સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૬૧. ચતસ્રોઽપિ ગતયો દુઃખમયઃ ।

અર્થ- ચારે પણ ગતિઓ દુઃખપૂર્ણ છે.

૧૬૨. યથા સંયમ ઉત્સર્પતિ તથા તથા કર્તવ્યં ।

અર્થ- જેમ સંયમનો ઉત્કર્ષ થાય તેમ કરવું જોઈએ.

૧૬૩. ગુરુણામમ્યુત્યાને મહગલં ભવતિ ।

અર્થ- ગુરુ મહારાજ આવતાં જતાં ઉભા થવાથી મંગલ થાય છે.

૧૬૪. સ્વયમાચારેણ સ્થિતસ્યાન્યાનાચારેણ પ્રવર્ત્તયિતુમશક્ય-
ત્વાત્ ।

અર્થ- સ્વયં આચારમાં અસ્થિર હોય તે બીજાઓને આચારમાં પ્રવર્તાવવા (જોડવા) શક્તિમાન થઈ શકતો નથી.

૧૬૫. શ્રૂયતાં ધર્મસર્વસ્વં, શ્રૂત્વા ચૈવાવધાર્યતામ્ ।

આત્મનઃ પ્રતિકૂલાનિ, પરેષાં ન સમાચરેત્ ॥

અર્થ- તમે ધર્મનું સર્વસ્વ (સદસ્ય) સાંભળો, સાંભળીને હૃદયમાં ધારણ કરો. પોતાના આત્માને જે પ્રતિકૂળ હોય તે બીજાઓ પ્રત્યે ન આચરવું જોઈએ.

૧૬૬. પૂયાળ મળમંતી, મળમંતીળ ય મુહવરં જ્ઞાણં ।

અર્થ- પૂજતી મન શાંતિ, મન શાંતિથી શુભ શ્રેષ્ઠ ધ્યાન થાય છે.

૧૧૭. કોણે દિ ગયઃ પ્રથમો તથાગમ ।

અર્થ—કોણે એ અનુષ્ટેષા પ્રથમ ગણ્ય છે.

૧૧૮. મેવમિત્ત મૂર્તિમિત્તોદયમર્મત્તમ મર્તતથાઃ ।

અર્થ—મર્મત્તમ્યે કથાના મર્મત્તમ્યે અનુષ્ટેષાથી આવે છે.

૧૧૯. અત્તાનં ગયુ મો ગયત્, કંઠાદિત્ત્યંદોન તીર ગયંતયઃ ।

અર્થ—અદ્યત્ત ! અત્તાન તીર પેતાદિ પાંચે કવનં ગયુ દુઃખદર્શી છે. (અત્તાન ના સાત પાંચેનું ગયુ છે.)

૧૨૦. કુલ તથાગમં ગયત્ત ગયંતયગ્ ।

અર્થ—આત્માશયે કુલ, બાહ્યું પીયું ગયું બેઠી રે.

૧૨૧. ગાનાગમે મર્તજયઃ પ્રથમઃ, તં મોતમાત્માત્મનં તથાગમં ।

અર્થ—કુલ કુલ માર્ગે ઉપર મુનિશિષિ કોષેના વિનને આશ્રમના કોણ ગમ્ય છે. (કિર્ત્તિના કવિવરો કુલેના વિનને પ્રથમ કથાના કોષે માર્ગે ન જાય.)

૧૨૨. સાત્તાગમેત્તમો અત્તમા કુલમુદીતમર્તિ ।

અર્થ—સાત્તાગમે કોષેના અત્તમા અત્તમા પ્રતિષ્ઠિતે કુલ કોષે રહે છે.

૧૨૩. મી તિત્તાગમનં કુલમર્તિત ।

અર્થ—મી તિત્તાગમનં સાત્તાગમનં કુલમર્તિત છે.

૧૨૪. કુલમર્તિત કોષત્ત મર્તિત ।

અર્થ—કુલમર્તિત કોષત્ત કોષત્ત મર્તિત છે. (કુલમર્તિત કોષત્ત મર્તિત છે.)

૧૨૫. કુલમર્તિતકુલમર્તિતકુલમર્તિત મર્તિત મર્તિત ।

અર્થ— દ્રવ્યલિંગ અને ભાવલિંગથી યુક્ત સાધુ જ નમસ્કારને યોગ્ય છે. (એકલું દ્રવ્યલિંગ કે એકલું ભાવલિંગ નમસ્કારને યોગ્ય નથી.)

૧૭૬. સુખશીલજને કૃતિકર્મ પ્રશંસા ચ કર્મવ્રન્ધાય, યતઃ સોર્ષિતો વાદં પ્રમત્તઃ સ્યાત્ ।

અર્થ— પાસત્યા જેવા સુખશીલીયા સાધુને કરેલ વંદન અને પ્રશંસા કર્મજાંધ માટે થાય, અને ઉપરથી તે (લોકોથી) પૂનથેલો વધુ પ્રમાદી થાય.

૧૭૭. મુજ્જંતસ્સ પણીયં અહનેહં સુવકસંચયં કુણ્ઢ ।
સુવકં દીવ્ઢ મયણં, મયણેણ જ્ઞહત્તણં કુતો ?

અર્થ— અતિસ્નિગ્ધ પ્રણિત રસને ભોગવવાથી શુકનો સંચય થાય અને શુકના સંચયથી કામવાસના ઉત્તેજિત થાય. મદનના ઉન્માદવાળાને પછી મુનિપણું ક્યાંથી હોય ?

૧૭૮. અતિમાત્ર ભોજનેન તૃપ્તોઽનહગેન વાચ્યતે ।

અર્થ— અત્યંત ભોજનથી તૃપ્ત થયેલો કામથી બાધા પામે છે.

૧૭૯. યઃ કામો સ્વાત્સ ણ્વ દેહવિભૂષાં કરોતિ ।

અર્થ— જે કામી હોય તે જ દેહની વિભૂષા (ટાપટીપ) કરે છે.

૧૮૦. રત્નત્રય સંગ્રહાય શિષ્યેણ ગુરોરગ્રે વાપાનાં શુદ્ધાઽલ્લોચના કાર્યા ।

અર્થ— રત્નત્રયીના સંગ્રહ માટે શિષ્યે શુરુની આગળ પાપોની શુદ્ધ આલોચના કરવી જોઈએ.

૧૮૧. જાતકદાતાઃ જાતકં, જનમકાં ન લેતી ભવા ભવાઃ પુત્રીઃ ।
 અર્થ- જાતકે જન્મકા ન લેતાં પત્નીને ન જન્મ પુત્રી દીકરા વગ
 રાવાં. (જન્મકે વિનાના જન્મની ભવિષ્ય ન થાય)

૧૮૨. વિશેષુ ભવાઃ જાતકે ।
 અર્થ- વિશેષજન્મકા વગ રાવાં.

૧૮૩. જન્મકપુત્રીભાગ ભવાગઃ જન્મના ભવાગઃ ।
 અર્થ- જન્મકપુત્રના વિનાના જન્મક પુત્રીના વિનાશવિધિ છે.

૧૮૪. જન્મકાદિ જાતકાં ભવિષ્યતઃ ભવાગઃ જન્મક ભવકપુત્રાદિ
 પુત્ર ।
 અર્થ- જન્મક, જન્મકપુત્રના જન્મકાદિ જાતકાદિ જન્મકે જન્મક
 ભવકપુત્રાદિ પુત્રીને જન્મક જન્મક પુત્ર ને જન્મક.

૧૮૫. જન્મકે જન્મકાદિ ભવાગઃ ।
 અર્થ- જન્મકાદિ જન્મકે જન્મક ભવાગઃ ને જન્મક.
 (જન્મકે જન્મકાદિ જન્મકે જન્મકે જન્મકે જન્મકે
 જન્મકાદિ જન્મક ને જન્મક)

૧૮૬. જન્મકે જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મક ભવાગઃ
 જન્મકે જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ ।
 અર્થ- જન્મકે જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ
 જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ
 જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ

૧૮૭. જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ ।
 અર્થ- જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ જન્મકાદિ

૧૮૮. કપાયાભાવો હિ કર્મભાવસ્ય કારણમિતિ ।

અર્થ—કપાયનો અભાવ કર્મના અભાવમાં કારણ છે.

૧૮૯. આત્મતુલ્યાન્ સર્વાનપિ પ્રાણિનઃ પાલયેત્ ।

અર્થ—પોતાના આત્માની માફક અર્થે પ્રાણીઓનું પાલન કરવું.

૧૯૦. યોપિત્સાનિધ્યં વ્રહ્મચારિણાં મહતેજન્યાય ।

અર્થ—શ્રીનું સાનિધ્ય બ્રહ્મચારીઓ માટે મહાન અનર્થનું કારણ છે. (શ્રીની સમીપ બ્રહ્મચારીઓ રહેવું તે જોખમ ભરેલું છે.

૧૯૧. અધિકારવશાચ્છાસ્ત્રે ધર્મસાધનસંસ્થિતિઃ ।

અર્થ—અધિકારીવશ શાસ્ત્રમાં ધર્મનાં સાધનોની મર્યાદા બાંધેલી છે. (બધા જ માટે કોઈ એક જ ધર્મ-સાધન ન હોઈ શકે. જેવું હવદલ તે મુજબ ધર્મનાં સાધન બતાવાય.)

૧૯૨. સ્નેહમૂલાનિ દુઃખાનિ, રસમુલાદચ વ્યાવયઃ ।

લોભમૂલાનિ પાપાનિ, મૃત્યુ મૂલં ચ જન્મનિ ।

અર્થ—દુઃખોનું મૂળ સ્નેહ, વ્યાધિઓનું મૂળ રસ, પાપોનું મૂળ લોભ અને મૃત્યુનું મૂળ જન્મ છે.

૧૯૩. મનોવ્યગ્રતા નાસ્તિ મુસાધૂનામ્ ।

અર્થ—મુસાધુઓને મનની વ્યગ્રતા ન હોય.

૧૯૪. ઉત્તર્ગદ્વાપવાદચ સમં દ્વાવપિ મુક્તયે ।

ચત્રેર્ણકેન કિં યાતિ, કદાચન રયઃ પથિ ॥

(ઉપદેશમાત્રા ટીકા)

૨૦૧. કર્તુઃ સ્વયં કારયિતુઃ પરેણ શુદ્ધેન ચિત્તેણ તથાઽનુમન્તુઃ ।
 સાહાય્ય કર્તુઃ શ્ચ શુભાશુભેષુ તુલ્યં ફલં તત્ત્વવિદો વદન્તિ ॥
 અર્થ- સ્વયં કરનાર, બીજા પાસે કરાવનાર, કરનારની
 અનુમોદના કરનાર અને કરતાને સહાય કરનાર
 મનુષ્ય શુભાશુભ કર્મોમાં સમાન ફળ મેળવે છે
 એમ તત્ત્વના જ્ઞાણુ પુરુષો કહે છે.

૨૦૨. નત્યિ નદિહિ વિહૂળં સુત્તં અત્યોય જિજ્ઞમયે કિંચિ ।
 (વિશેષાવશ્યક લાઘ્ય)
 અર્થ- જિનમતમાં નયોથી રહિત કોઈપણ સૂત્ર કે અર્થ નથી.

૨૦૩. મનોઽપિ નેવેન્દ્રિયૈઃ સહ યુગપત્ સંવદ્યતે ।
 અર્થ- મન પણ એક સાથે બધી ઇન્દ્રિયો સાથે સંબંધ
 કરતું નથી. (મનનો ઉપયોગ એક સાથે એક જ
 ઇન્દ્રિયના વિષયમાં હોય.)

૨૦૪. ગુપ્તભક્તિઃ વહુમાન ભાવત એવ ચારિત્રે શ્રદ્ધા સ્થાયં ચ ભવતિ,
 નાન્યથા । (પંચવસ્તુ શાસ્ત્ર)
 અર્થ- શુરુ પ્રત્યે લાક્ષિત બહુમાન હોય તો જ ચારિત્રમાં
 શ્રદ્ધા અને સ્થિરતા થાય છે, નહિતર ન થાય.

૨૦૫. અનાદિભવામ્યસ્તો હિ પ્રમાદઃ ન ક્ષટિત્યેવ ત્યક્તું પાર્યતે ।
 (પંચવસ્તુ)
 અર્થ- અનાદિ સંસારમાં અભ્યસ્ત કરેલો પ્રમાદ એકદમ
 જડ્ડી જોડી શકાતો નથી.

૨૦૬. મુખાદ્યવગાય નિમિત્તત્વાન્કર્મશયમ્મ્ય ।
 અર્થ- કર્મશય મુખ પરિણામ નિમિત્ત છે.

(શુભ લાવને આધીન કર્મનિર્જરા છે.)

જેમ શુભલાવ વધારે તેમ કર્મનિર્જરા વધારે.

૨૦૭. ભવતિ ક્ષયો દોષાણાં રાગાદીનાં વિશુદ્ધા યા ભાવનાયાઃ
સકાશાત્ ।

અર્થ— વિશુદ્ધલાવનાથી રાગાદિ દોષોનો ક્ષય થાય છે.

૨૦૮. વ્રતભક્તો ગુરુદોષઃ ભગવદાજ્ઞાવિરાધનાત્ ।

સ્કોતસ્યાપિ પાલના વ્રતસ્ય ગુણકારિણિ ।।

અર્થ— ભગવાન તીર્થ કર્મની આજ્ઞાની વિરાધના (ભંગ)

થવાથી વ્રતભંગ મોટો દોષ છે. (જ્યારે) થોડું પણ

શુદ્ધ વ્રતનું પાલન શુભકારી (હિતકારી) છે.

(થોડું વ્રત લઈને મૂકવું તેના કરતાં શક્તિ મુજબ
નાનું વ્રત લઈ પ્રાણના ભોગે પણ શુદ્ધ પાળવું તે
શ્રેયસ્કર છે.)

૨૦૯. ગુરુલાઘવં ચ નેઝં ધમ્મમ્મિ ।

અર્થ— ધર્મમાં ગુરુ લાઘવને જાણવો જોઈએ. (કયું ધર્મનું

અનુષ્ઠાન કરવામાં વધુ લાભ છે અને કયું અનુષ્ઠાન

કરવામાં ઓછો લાભ છે તેને સારી રીતે જાણવું

ધર્મર્થી માટે જરૂરી છે.)

(કોઈ વાર મોટો તપ કરવા કરતાં ગુરુ સેવામાં

મોટો લાભ હોય છે, તેથી તપનો આગ્રહ મૂકી

ગુરુ સેવાનો લાભ હઠાવી લેવો જોઈએ. કોઈવાર

સ્વાધ્યાય કરતાં ગિમાર સાધુની સેવાનો લાભ

વધારે હોય છે.)

૨૧૦. ભાવાત્ ભાવ પ્રસૂતિઃ શુભાચ્છુભસ્ય ।

૨૧૩. કર્મપરિણમિતેતુકારણ મર્મમંગલા વાતવાચ્યમયઃ ।

અર્થ— સર્વે જાણ અપ્યંતર સંગેતો કર્મપરિણમિત
કારણ છે.

૨૧૪. પ્રમાનમવોગિવોજં ગુણદેયેણ ।

અર્થ— ગુણદેય એ ગુણ્ય અવોધિતું બીજ છે.

૨૧૫. પલશતતુલ્યો દ્રવ્યસ્તવઃ, પર્વતતુલ્યસ્તુભાવસ્તવઃ ।

અર્થ— એ પલ તુલ્ય દ્રવ્યસ્તવ છે અને પર્વત તુલ્ય ભાવસ્તવ
છે. (દ્રવ્ય સ્તવ કરતાં ભાવસ્તવમાં અનંતગુણી
નિર્જરા રહેલી છે.)

૨૧૬. સંવિગ્નપાક્ષિકોડપિ કાયમાત્રેણ સમઞ્જસ પ્રવૃત્તોભાવે
ધર્મરક્તો ધાર્મિક એવ મંતવ્ય ઇતિ ।

અર્થ— સંવિગ્નપાક્ષિક પણ કાયા માત્રથી અસમંજસ
(વિરૂદ્ધ) ક્રિયામાં પ્રવૃત્તિવાળો હોવા છતાં ભાવથી
ધર્મમાં રક્ત હોવાથી તેને ધાર્મિક જ માનવો.

૨૧૭. સર્વવિરતિલાલસઃ સ્વલુ દેશવિરતિ પરિણામઃ ।

અર્થ— દેશવિરતિનો પરિણામ ખરેખર સર્વવિરતિની લાલસાવાળો હોય. (દેશવિરતિધર શ્રાવક સર્વ વિરતિની તીવ્ર ઈચ્છાવાળો હોય જ.)

૨૧૮. સર્વરોગમૂલસ્યાજીર્ણસ્ય ।

અર્થ— સર્વરોગનું મૂળ અજીર્ણ છે.

૨૧૯. ન ચ ધર્મવાદ્યાર્થકામૌ સેવેત ।

અર્થ— ધર્મને આધા પહેંચાડી અર્થ કામ સેવવા ન જોઈએ. (સદ્ગૃહસ્થ માટે આ વાત છે.)

(અર્થકામનું પણ મૂળ ધર્મ છે, તો મૂળને નુકશાન કરવાથી અર્થકામ પણ કેવી રીતે ટકી શકવાનાં છે?) વસ્તુનું મૂળ ટકે તો જ તેના આધારે રહેલી વસ્તુ ટકે. ધર્મના આધાર વિના તો અર્થકામ પણ નિરાધાર બની જવાના.

(આજના વિજ્ઞાનયુગના માનવીઓએ આ બાબતનો ઊંડો વિચાર કરવાની જરૂર છે. ધર્મના ભોગે મેળવેલા અર્થકામ મનુષ્યનો અંતે ભોગ લેશે.)

૨૨૦. કો હિ ગુણવતઃ પ્રતિ પ્રીતો ન ભવતિ ?

અર્થ— કોણ ગુણવાન પ્રત્યે પ્રીતિવાળો ન થાય ?

(અર્થાત્ સાચા ગુણવાનને જોઈને સન્નિવન પુરુષને પ્રેમ થાય જ.)

૨૨૧. પરોપકાર પરો હિ પુમાન્ સર્વસ્ય નેત્રામૃતાઞ્જનમ્ ।

અર્થ— પરોપકાર પરાયણ પુરુષ સૌને આંખમાં આંજેલા અમૃતના જેવો ટાઢો હીમ લાગે છે.

૨૨૨. ગુરુપદેશો હિ યથાપાત્રં પરિણમેન્ ।

અર્થ— ગુરુનો ઉપદેશ પાત્ર પ્રમાણે પરિણામ પામે.

૨૨૩. ત્રપા હિ ભૂષણં સ્ત્રીણામ્ ।

અર્થ— લગ્ન સ્ત્રીઓનું ભૂષણ છે.

૨૨૪. વિરતિહીનસ્તુ શ્રૃંગપુચ્છહીનઃ પશુરેવ ।

(યોગશાસ્ત્ર ટીકા)

અર્થ— વિરતિ વિનાનો મનુષ્ય શીંગડા અને પૂંછડા વિનાનો પશુ જ છે.

(પશુમાંથી પંડિત બનવા વિરતિનો સ્વીકાર કરો. વિષયવિરતિ અને પાપવિરતિ એમ બે પ્રકારની વિરતિ છે.)

વિરતિ એટલે પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક વિષય અને પાપથી નિવૃત્ત થવું તે.

જ્ઞાનનું ક્ષણ પણ વિરતિ જ છે. જ્ઞાન આવ્યું પણ વિરતિ ન આવી તો જ્ઞાન નિર્થક છે.

૨૨૫. જિનાગમ વહુમાનિનાં ચ દેવગુરુધર્માદયોઽપિ વહુમતાં ભવન્તિ ।

અર્થ— જિનાગમ ઉપર બહુમાનવાળાએ દેવ ગુરુ ધર્મ સંઘ સાધર્મિકને પણ બહુમાન્યા સમજવા.

(જિનાગમ ઉપરના બહુમાનમાં દેવ ગુરુ ધર્મ સંઘ સાધર્મિક ઉપર બહુમાન હોય જ.)

૨૨૬. કલ્યાણભાજિન એવ જિનવચનં ભાવતો ભાવવન્તિ ।

અર્થ— કલ્યાણભાગી મનુષ્યો જ જિનવચનને લાવથી વિચારે છે.

૨૨૭. નિત્યા દ્વાદશાંગી તથાપ્યથાપેક્ષયા અનિત્યત્વ શબ્દાપેક્ષયા
તુ સ્વસ્વતીર્થેષુ શ્રુતઘર્માદિકરત્વમવિરુદ્ધમ્ ।

અર્થ- દ્વાદશાંગી અર્થની અપેક્ષાએ નિત્ય છે, શબ્દની
અપેક્ષાએ અનિત્ય છે. પોતપોતાના તીર્થમાં શ્રુત-
ઘર્માનું આદિપાણું અવિરુદ્ધ છે.

૨૨૮. ગૃહસ્થ સમક્ષં હિ સાધુનાં ભોક્તું ન કલ્પતે, પ્રવચનો-
પઘાત સંભવાત્ ।

અર્થ- ગૃહસ્થોની હાજરીમાં સાધુઓને ભોજન કરવું કલ્પે
નહિ. શાસનના માલિન્યનો સંભવ હોવાથી.

૨૨૯. મનોરોધાયંતત્ત્વાત્ કર્મરોઘસ્ય ।

મનઃ પ્રસરાધીનત્વાત્ કર્મપ્રસરસ્ય ।

અર્થ- કર્મનો રોધ (અટકાવ) મનના રોધને આધીન છે.
કર્મનો પ્રસર (વિસ્તાર) મનના પ્રસરને આધીન છે.

૨૩૦. રાગાદય એવ સ્વરૂપ તિરોધાયકત્વાદ્ ।

અર્થ- રાગદ્વેષાદિ દોષો જ આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપને
ઢાંકનારા છે.

૨૩૧. મૂત્તૂળ અભયકરણં પરોવ્યારો નત્થિ અણોત્તિ ।

અર્થ- અભયકરણને છોડીને ખીજો પરોપકાર નથી.

૨૩૨. અશુભાનુવન્ધસ્ય ભવપાપ મૂલત્વાદ્ । (ઉપદેશપદ)

અર્થ- અશુભ કર્મનો અનુબંધ ભવવૃક્ષનું મૂળ છે.

૨૩૩. કારણભેદપૂર્વકત્વાત્ કાર્યભેદસ્ય । (ઉપદેશપદ)

અર્થ- કાર્યનો ભેદ કારણના ભેદ પૂર્વક જ હોય.

૨૩૪. અશઠં પ્રકૃતયો વર્તમાનાનુરૂપં વર્મચરણમનુતિષ્ઠન્તઃ સાંપ્રતં
મુનયસ્તીર્યકરકાલભાવિસાધુસાધવ इव મોક્ષફલ ચારિત્ર-
ભાજો જાયન્તે । (ઉપદેશ પદ, ભાગ-૨)

અર્થ- નિષ્કપટ પ્રકૃતિવાળા, વર્તમાનકાળને અનુરૂપ,
આરિત્રધર્મનું પાલન કરતા વર્તમાનકાળના મુનિઓ
તીર્થ કરના કાળમાં થયેલા મુનિઓ જેટલું મોક્ષ-
કાળને આપનારા આરિત્રના ભાગી બને છે.
(માયાને મૂકીને વર્તમાનકાળનું સંઘયણ બળ અને
ધૃતિબળ અને દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવને અનુસાર
જરાયે પોતાની શક્તિ ગોપવ્યા વિના આરિત્રધર્મનું
પાલન કરનારા સાધુઓ આજે પણ મોક્ષની નજીક
પહોંચી શકે છે.)

૨૩૫. નિરતિચાર સાધુધર્મં વહુમાનેનોપવત્તઃ મુરલોકે સોધર્મ
નામ્નિ જગત્તરાજ મુનિઃ ।

અર્થ- નિરતિચાર સાધુધર્મના બહુમાનથી શંખરાજ
નામના મુનિ સોધર્મ નામના દેવકીકર્મા ઉત્પન્ન થયા.
(શુદ્ધ સાધુધર્મના બહુમાનનો પણ કેટલો બધો
પ્રભાવ છે ?)

૨૩૬. આઝાઝાઝ જમમ્મ દુઃખ પરિણામફલસ્યાદ ।

અર્થ- જિનાઝા બાદ જમ(શાંતિ) પરિણામે દુઃખમાં
પરિણમી છે.

૨૩૭. મ કલ્પ્યન્વ્યેન પુનર્યો મોગી મ પરમાર્થો મોગ્યેન ન ભવતિ,
નિરનૃવધન્વાન્ નદુર્મામય ।

અર્થ- મૂલદ્રવ્યો ધર્મદ્રવ્ય)ના બ્યય કરીને જે બોલી
બનેલો છે તે પરમાર્થથી ભ્રાંતી જ નથી, કારણ કે
તેના બોલે નિરનૃવધી છે.

(ધર્મને છોડીને જે કેવળ લોગાસક્ત બની રહે છે તે મરીને અનેક જન્મો સુધી લોગોથી વંચિત બને છે.)

૨૩૮. સ્વજનત્વેન હિ અપેક્ષિતો જનોઽવંધુરપિ મ્રિયમાણો દુઃખન મુત્પાદયતિ, ન તુ વંધુરપિ પરતયા સંકલ્પિતઃ ।

અર્થ— સ્વજન તરીકે સ્વીકારેલો અખંધુ પણ મરતાં દુઃખને ઉત્પન્ન કરે છે અને (સગો) બંધુ પણ પારકો માનેલો મરે તો પણ દુઃખ થતું નથી.
(મમત્વ જ મનુષ્યને દુઃખી કરે છે.)

૨૩૯. ન હિ ઉત્તમાઃ સ્વપ્નેઽપિ નીચજનવાર્તાં શ્રુણ્વન્તિ કુર્વન્તિ વા ।

અર્થ— ઉત્તમ પુરુષો સ્વપ્નામાં પણ નીચ મનુષ્યની વાત સાંભળતાં નથી કે કરતાં નથી.

૨૪૦. સ્તોકોઽપિ શુભાધ્યવસાયો વિશિષ્ટ ગુણપાત્ર વિષયો મહાન ફલો ભવતિ ।

અર્થ— થોડો પણ શુભ અધ્યવસાય (ભાવ) વિશિષ્ટ ગુણપાત્ર વિષયક મહાન ફળવાળો છે.

૨૪૧. વિષયાનુરાગ વિરાગયોરેવ સર્વાનિર્ઘર્થમૂલત્વાત્ ।

અર્થ— વિષયનો અનુરાગ સર્વ અનર્થનું મૂળ છે. વિષયનો વિરાગ સર્વ અર્થનું મૂળ છે.

૨૪૨. ભાવયિતવ્યં ભવસ્વરૂપમ્ ।

અર્થ— સંસારસ્વરૂપનો વિચાર કરવો.

૨૪૩. કુતોઽપિ વંધુષ્યાત્ સ્વયં ગુણાનુષ્ઠાના સામર્થ્યેઽપિ નિવિઙ્ઘ- ગુણાનુરાગવશાદ્ ભાવાતિશયતસ્તદનુષ્ઠાનફલવન્તો ભવન્તિ જન્તવઃ ।

અર્થ- તેમજ વિષય પરિચિત્તિ રૂપા ધારણે અર્થને આગમનુસાર
અનુગ્રહવાળી અર્થપ્રકારો માટે અનુગ્રહનુસારના
અનુમાન કરવાની નીચે બાતનાના થોડાં ને અનુમાનના
કેટલાં આગ્રહ કરનારા પ્રાણીઓ બને છે.
(૬૬ શુભાનુગ્રહની અનુમાન નહિ કરવા છતાં ૫
શુભાનુમાન કરવા જેટલાં ત્રણ શાસ્ત્રધારો બતાવે છે.)

૨૪૪. ન નિગેયા કુજીવસંગમિઃ ।

અર્થ- કુશીવનો સંગ ન કરેના.

૨૪૫. નદમાનુ મધ્યે લજ્જાભયાદિભિરપિ મનાભેન મુર્ખાજા-
નુલ્લભનમ્ । (ઉપદેશ ૫૬)

અર્થ- ધણા સાધુઓ વચ્ચે લજ્જા ભય વગેરેના કારણે
પણ શુદ્ધ આજ્ઞાનું ઉલ્લાંઘન થતું નથી.

૨૪૬. યથા હિ શક્ત્યધાપ્રવેશાત્ પ્રતિપચ્ચન્દ્રમાઃ પરિપૂર્ણ ચન્દ્ર-
મણ્ડલ હેતુઃ સમ્પચ્ચતે તથા મર્વજાડજ્ઞાનુપ્રવેશાત્ તુચ્છ-
મણ્યનુષ્ઠાનં ક્રમેણ પરિપૂર્ણાનુષ્ઠાનહેતુઃ સમ્પચ્ચતે ઇતિ ।
(ઉપદેશ ૫૬)

અર્થ- જેમ શુદ્ધલપક્ષમાં પ્રવેશ પામેલો એકમનો ચંદ્રમા
કેમશઃ પૂર્ણચંદ્રમાંડળનો હેતુ બને છે તેમ
સર્વજ્ઞની આજ્ઞામાં પ્રવેશ કરવાથી સામાન્ય ધર્મા-
નુષ્ઠાન પણ કેમશઃ પૂર્ણ અનુષ્ઠાનનો હેતુ બને છે.

૨૪૭. વીજાધાનં જિન મુનિ પ્રભૃતિ પવિત્ર પદાર્થ કુશલ ચિત્તા-
દિ લક્ષણમ્ । (ઉપદેશ ૫૬)

અર્થ- ધીજાધાન એટલે જિન, મુનિ, સંઘ, તીર્થ, આગમ
વગેરે ઉપર પ્રશસ્ત ચિત્તનો પરિણામ, પ્રશંસા,
વંદના સ્વરૂપ છે.

૨૪૮. ગુણરાગાદવાપકો વોધિવીજં ન ચાપરઃ ।

અર્થ- શુણના રાગથી એક ચોર ખીજ લવમાં બોધિખીજ પામ્યો અને ખીજો ચોર શુણદેવથી બોધિખીજ ન પામ્યો.

(ચોરી કરવા નીકળેલા શુકમાં સુનિને ધ્યાનમાં ઊભેલા બેઠેને એક ચોરે સુનિની પ્રશંસા કરી, ન્યારે ખીજ ચોરે નિંદા કરી, તેથી પ્રશંસા કરનાર ચોર બોધિખીજ પામ્યો, નિંદા કરનાર બોધિખીજ ન પામ્યો.)

૨૪૯. જો આણં વહુમન્નતિ સો તિત્થયરં ગુરં ચ વમ્મં ચ ।

(ઉપદેશ પદ)

અર્થ- જે જિનાજ્ઞાનું બહુમાન કરે છે તે તીર્થંકર, શુરુ અને ધર્મનું બહુમાન કરે છે.

૨૫૦. જહ કિપાગફલાણં પરિણામો ન સુંદરો ।

તહ ભુત્તાણ ભોગાણં પરિણામો ન સુંદરો ॥

(ઉપદેશ પ્રાસાદ)

અર્થ- જેમ કિંપાક વૃક્ષના ફળોનું પરિણામ સુંદર નથી તેમ ભોગવેલા ભોગોનું પરિણામ (પણુ) સુંદર નથી.

૨૫૧. પંચદિયા મણુસ્સા એગનર ભુત્તનારિગઢમંમિ ।

ઉક્કોસે નવલક્ષ્ણા જાયંતિ એગહેલાણ ।

(ઉપદેશ પ્રાસાદ)

અર્થ- એક પુરુષથી ભોગવેલી નારીના ગર્ભમાં એક સાથે ઉત્કૃષ્ટથી નવ લાખ મનુષ્યો ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૫૨. દંસણશુદ્ધિનિમિત્તં તિવ્કાલં દેવવંદનાદયં ।

અર્થ- સમ્યક્દર્શનની શુદ્ધિ નિમિત્તે ત્રિકાળ દેવવંદન પૂજા વગેરે છે.

૨૬૭. કણ્ઠાકણ્ઠયોશ્ચ વિશિષ્ટ કર્મક્ષયં પ્રત્યકારણત્વાત્ ।

(ભગવતીસૂત્ર)

અર્થ—કણાનુષ્ઠાન કે અકણાનુષ્ઠાન તે વિશિષ્ટ કર્મક્ષયમાં કારણ નથી. (વિશિષ્ટ કર્મક્ષયમાં જિનાજાતું પાલન અને બાહુમાન એ જ પ્રધાન કારણ છે, માત્ર કણાનુષ્ઠાન નહિ.)

૨૬૮. ન હિ એકસ્મિન્ સમયે વન્ધ ઉદયશ્ચ સંભવતિ ।

અર્થ—એક સમયમાં બન્ધ અને ઉદય સાથે ન સંભવે. (જે સમયે જે કર્મ બાંધ્યું તે જ સમયે તે કર્મને ઉદય ન હોય.)

૨૬૯. નારકક્ષેત્રે વાદરાગ્નિકાયસ્યાભાવાત્ ।

અર્થ—નરકમાં બાહર અગ્નિ ન હોય.

૨૭૦. અનાદિ સંસારે નારકત્વસ્યાનન્તરોઃ પ્રાપ્ત પૂર્વત્વાત્ ।

અર્થ—અનાદિ સંસારમાં નારકપણું અનંતીવાર હવે પૂર્વે પ્રાપ્ત કરેલું છે.

૨૭૧. અતિવિશુદ્ધ પરિણામો હિ નાયુવન્ધમારમતે ।

(ઉપશમના કરણ)

અર્થ—અતિ વિશુદ્ધ પરિણામવાળો હવે આયુધ્યના બન્ધને આરંભ કરતો નથી.

૨૭૨. યઃ શાસ્ત્રવિધિમુત્સૃજ્ય વતતે કામચારતઃ ।

ન સ સિદ્ધિમવાપ્નોતિ, ન સુખં ન પરાં ગતિમ્ ॥

અર્થ—જે શાસ્ત્રોક્ત વિધિને છોડીને સ્વેચ્છાએ ચાલે છે તે સિદ્ધિગતિને, સુખને અને ઉત્તમ ગતિને પામતો નથી.

૨૭૩. યથા ઘેનુસહસ્વેષુ વત્સો વિન્દતિ માતરમ્ ।

તથા પુરાકૃતં કર્મ, કર્તારમનુભવતિ ॥

અર્થ- જેમ હબરો ગાયોમાં વાછરડું પોતાની માતાને શોધી લે છે તેમ પૂર્વ કરેલું કર્મ પણ તેના કરનાર પાછળ દોડે છે.

(કર્મ તેના કર્તાને શોધી કાઢે છે.)

૨૭૪. જો ગિલાણં પઙ્કિયરહ સે મં પઙ્કિયરહ ।

જો મં પઙ્કિયરહ સો ગિલાણં પઙ્કિયરહ ॥ (ઓધનિયુક્તિ)

અર્થ- જે ગ્લાન સાધુની સેવા કરે છે તે મારી (તીર્થ કરની) સેવા કરે છે અને જે મારી (તીર્થ કરની) સેવા કરે છે તે ગ્લાન (ગિમાર) સાધુની સેવા કરે છે.

૨૭૫. પ્રત્યુપેક્ષણાકાલે અતિક્રાન્તે એકં કલ્યાણકં યતઃ પ્રાયશ્ચિત્તં ભવતિ ।

અર્થ- પડિલેહણુનો સમય વિતી ગયા પછી પડિલેહણુ સાધુ કરે તો એક કલ્યાણકનું પ્રાયશ્ચિત આવે.

(૧ કલ્યાણક=એક છઠ્ઠું)

(પાત્રા પડિલેહણુનો કે વસ્ત્ર પડિલેહણુનો વખત આવે તે જ વખતે પડિલેહણુ સાધુ-સાધ્વીએ કરવું લેઈએ. કિયાના કાળે કરેલી ક્રિયા ઇચ્છિત ફળને આપનારી થાય છે.)

૨૭૬. લોકઃ પૃચ્છતિ મે વાર્તા, શરીરે કુશલં તવ ।

કુતઃ કુશલમસ્માકં, આયુર્યાતિ દિને દિને ॥

અર્થ- લોક મને વાર્તા (શાતા) પૂછે કે તને શરીરે કુશળ છે ને ? પરંતુ મને કુશળ ક્યાંથી હોય ? કારણ કે દિવસે દિવસે આયુ વહી રહ્યું છે.

૨૭૭. ન હિ યથા દેશનાયાં સર્વાત્મના વ્યાપ્રિયમાણં મનોવાક્-કાયત્રયં ફલમાપ્નોતિ તથાજન્યત્ર કત્યાન્તરે ।

અર્થ—જે રીતે માનવમાર્ગની વેશનામાં માર્ગમાં મન-વચન-ક્રિયાના યોગે ભેદનાથી જેનાં કર્મફળનું ફળ પ્રાપ્ત થાય તેવું ફળ બીજાં કર્મકાર્યોમાં પ્રાપ્ત નવું નથી. (આખ્યાન આપવી વખતે મન-વચન-ક્રિયાના યોગે બુદ્ધિ જ સ્થિર રહેવાથી બુદ્ધિ નિર્મલ થાય છે.)

૨૭૮. મહાગુણત્વાદ વચનોપયોગ્યેતિ ।

અર્થ—(જિન) વચનનો ઉપયોગ મહાગુણધારી છે.

૨૭૯. ગાદૃશં ભાવનાજ્ઞાનેન વસ્તુ દ્રશ્યતે ચ ન તથા શ્રુતજ્ઞાનેતિ ।

અર્થ—ભાવનાજ્ઞાનથી જેવી વસ્તુ દેખાય તેવી શ્રુતજ્ઞાનથી ન દેખાય. (શ્રુતજ્ઞાન, ચિંતાજ્ઞાન અને ભાવનાજ્ઞાન એમ જ્ઞાનના ત્રણ પ્રકારો છે.)

૨૮૦. ક્રિયાકાલે ક્રિયાયામેવ નિત્તાવસ્થાનં વિધેયં ।

અર્થ—ક્રિયા કરવા કાળે ક્રિયામાં જ ચિત્તને સ્થિર કરવું જોઈએ.

૨૮૧. પરિપક્વે હિ ભવ્યત્વે પ્રતિક્ષણં વર્દ્ધન્તે એવ જીવાનાં શુભ-તરાઃ પરિણતયાઃ इति ।

અર્થ—ભવ્યત્વનો પરિપાક થતાં જીવોનો શુભ પરિણામ પ્રતિક્ષણે વૃદ્ધિ પામતો રહે છે.

(તથા ભવ્યત્વના પરિપાક વિના તો તીર્થંકર અને તીર્થંકરની આજ્ઞા પ્રત્યે હાર્દિક બહુમાન જ ન જાગે.)

૨૮૨. અપેક્ષાયા દુઃખરૂપત્વાદિતિ ।

અર્થ—અપેક્ષા દુઃખરૂપ છે. (જ્યાં પર વસ્તુની અપેક્ષા આવી ત્યાં ઓછાવત્તા પ્રમાણમાં દુઃખ આવ્યું સમજો.) માટે સુખી થવા અપેક્ષા ઘટાડો.

૨૮૩. પૂઆ પચ્ચક્ષાણ પહિવ્વકમણં પોસહો પરોવયારો ।

પંચ પયારા જસ્સ ડ, ન પયારો તસ્સ સંસારો ॥

અર્થ— પૂજા, પચ્ચક્ષાણ, પ્રતિક્રમણ, પૌષધ અને પરોપ-
કાર આ પંચારો જેની પાસે છે, તેનું પતન સંસારમાં થતું નથી. (આ પાંચ પંચારથી ઉપાસનાથી પાપો જાય છે અને પુણ્ય આવે છે.)

૨૮૪. સ્ત્રીણાં શ્રીણાં ચ યે વશ્યાઃ, તેઽવશ્યં પુરુષાધમાઃ ।

સ્ત્રિયઃ શ્રિયશ્ચ વશ્યાસ્તે, અવશ્યં પુરુષોત્તમાઃ ॥

અર્થ— જે પુરુષો સ્ત્રીઓને અને લક્ષ્મીને આધીન (પરવશ) છે તે અવશ્ય અધમપુરુષો છે. અને જે પુરુષોએ સ્ત્રીઓ અને લક્ષ્મીને પોતાને આધીન કરી છે તે ઉત્તમ પુરુષો છે. પુરુષ ઉપર સ્ત્રી અને શ્રીનો કાણુ ન જોઈએ. પરંતુ પુરુષનો સ્ત્રી અને શ્રી ઉપર કાણુ જોઈએ. સ્ત્રી અને શ્રીની શુભાભીમાંથી મુક્ત અને તે જ સાચો પુરુષ કહેવાય.

; આપદિ મિત્રપરીક્ષા, શૂરપરીક્ષા રણાંગણે ભવતિ ।

વચ્ચતે વંશપરીક્ષા, સ્ત્રિયઃ પરીક્ષા તુ નિર્ધનૈ પુંસિ ।

અર્થ— આપત્તિમાં મિત્રની પરીક્ષા, યુદ્ધભૂમિમાં શૂરવીરની પરીક્ષા, વચ્ચનમાં વંશની (કુલની) પરીક્ષા; અને પતિની નિર્ધનતામાં સ્ત્રીની પરીક્ષા છે.

૨૮૬. આરંભે નત્થિ દયા, મહિલાસંગેણ નાસણ વંમં ।

સંકાણ સમ્મત્તં, પવ્વજ્જા અત્થરાગેણ ॥

અર્થ— આરંભમાં દયા નથી, સ્ત્રીસંગથી બ્રહ્મચર્યનો નાશ થાય, જિન વચ્ચનમાં શંકા કરવાથી સમકિતનો નાશ થાય અને ધનરાગથી પ્રવજ્જ્યાનો નાશ થાય.
(આરંભ એટલે જીવનાશક પ્રવૃત્તિ.)

૩૩૨. મિથ્યાત્વં પરમો રોગો, મિથ્યાત્વં પરમં તમઃ ।
મિથ્યાત્વં પરમઃ શત્રુ, મિથ્યાત્વં પદમાપદાં ॥

અર્થ- મિથ્યાત્વ પરમ રોગ છે, મિથ્યાત્વ પરમ અંધકાર છે, મિથ્યાત્વ પરમ શત્રુ છે (અને) મિથ્યાત્વ આપત્તિઓનું સ્થાન છે. (જીવનમાંથી આ એક મિથ્યાત્વનું મૂળ પાપ જાય તો પાપનું આડ પડ્યા વિના ન રહે.)

મિથ્યાત્વનું મૂળ સલામત રહેવાથી જ પાપવૃક્ષ હંમેશાં લીલું જ રહે છે. તમામ પાપોના તાગડધિના આ મિથ્યાત્વના પાપ ઉપર છે. પાપને પાણી અઢાવનાર મિથ્યાત્વનું પાપ છે.

મિથ્યાત્વના ઘોર પાપને કાઢવા લગવાન મહાવીર કહેલી વાતોનો સત્ય તરીકે સંપૂર્ણ સ્વીકાર કરે. લગવાન મહાવીર વીતરાગ સર્વજ્ઞ હોવાથી તેમને અસત્ય બોલવાનું કોઈ જ કારણ નહોતું.

૩૩૩. દોષહેતોર્ગુણસ્યાપિ દોષત્વેન મળનાત્ ।

અર્થ- પરિણામે દોષમાં પરિણમતો ગુણ પણ દોષ રૂપ કહેવાય. (ગુણ પણ દોષનો હેતુ બનતો હોય તો તે ત્યાજ્ય છે.)

૩૩૪. યો ધર્મઃ પરિણતાવધર્મો ભવતિ, સ ધર્મ એવ નોચ્યતે ।

અર્થ- જે ધર્મ પરિણતિમાં અધર્મ બનતો હોય તે ધર્મ જ ન કહેવાય. (સકામ ધર્મસાધના પરિણામે અધર્મમાં પરિણમતી હોય છે.)

૩૩૫. આણા સ્વંદનકારી જઈ વિ તિકાલં મહાવિભૂર્દે ।

પુણ્દ્ર વીયરાગં, સર્વંવિ નિરત્યયં તસ્ય ॥

(ઉપદેશપદવૃત્તી)

અર્થ- જિનોજ્ઞાનું ખાંડણ કરનારો ભલે ત્રિકાળ મોટી વિભૂતિથી જિનેશ્વરને પૂજે તો પણ તે સર્વ નિરર્થક છે. (જેની પૂજા કરવી છે તેની આજ્ઞાનું પાલન કરવું નથી તો તે પૂજા કેવી? 'ચાકર તેરા, કહ્યા ન કરે' તેના જેવી વાત છે.

૩૩૫. જ્ઞાણં ચસ્તિહીણં લિગગહણં ચ દંસણં વિહૂણં ।
સંજમહીણં ચ તવં, જો ચરઇ ણિરત્થયં તસ્સ ॥

અર્થ- જ્ઞાન ચારિત્ર્યહીન, શ્રમણુર્લોગ સમ્યગ્દર્શન હીન, તપ સંયમહીન આ ત્રણે નિરર્થક છે.

(ચારિત્ર્યયુક્ત જ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શનયુક્ત સાધુવેશ અને સંયમયુક્ત તપ આ ત્રણે સફળ છે.)

૩૩૬. આજ્ઞાવાહ્યમનુઠ્ઠાનં તુષણ્ઠન મૃત મંડનાદિ કલ્પં ।

અર્થ- આજ્ઞા બાહ્ય અનુદાન દ્વેષતરાને ખાંડવા અને મડદાને શણગારવા બરાબર છે.

૩૩૭. પરતિત્થિઝાણ પળમળ ઉઘ્ઘાવણ થુણણ મક્તિરાગં ચ ।
સવ્કારં સમ્માણં દાણં વિણયં ચ વજ્જેઇ ।

અર્થ- પર તિથીકેને પ્રણામ, પર સમક્ષ શુણ્ણ વણ્ણન, તેની આગળ સ્તવના, વસ્ત્રાદિના સત્કાર, સન્માન, ભક્તિરાગ, દાન અને વિનયનો ત્યાગ કરવો.

(સમ્યગ્દષ્ટિ આત્માએ)

૩૩૮. તીર્થકરનામ્નઃ સત્તાયાઃ કારણં સામાન્યતઃ તીર્થારાધનમેવ ।

અર્થ- તીર્થકર નામકર્મની સત્તાનું કારણ સામાન્યથી તીર્થની આરાધના જ છે.

૬૬ □ આગમ અનુપ્રેક્ષા

૩૩૬. કેવલનામ્ના સામ્યં ચ અકિञ્ચિત્કરમેવ । નહિ તુલ્ય
નામ્નો રાજારડકયોઃ રડકોપિ રાજ્યાધિપતિર્ભવિતુમર્હતિ ।

અર્થ—કેવળ નામથી સામ્ય એ અકિञ્ચિત્કર છે (કામતું
નથી.) સમાન નામવાળા રાજા અને રંક હોવા
માત્રથી રંક રાજ્યાધિપતિ બનવા માટે યોગ્ય નથી

૩૪૦. અત એવ જૈનાભાસૈઃ સહ પ્રવચન સાધર્મિકત્વાભાવઃ ।

અર્થ—એથી જ જૈનાભાસ સાથે પ્રવચનથી સાધર્મિકનો
અભાવ છે. ભક્તે નામ માત્રથી જૈન કહેવાતા હોય
પરંતુ જિનાજ્ઞાનો અભાવ હોવાથી તે જૈનાભાસો છે.
(નામ માત્રથી જ જૈન છે)

૩૪૧. ન હિ જૈન પ્રવચન વાહ્યસ્ય જૈનત્વં સમ્ભવતિ ।

અર્થ—જૈન પ્રવચનથી ગહારમાં જૈનત્વ સંભવતું નથી.

૩૪૨. यस્ય અર્હતિ ભક્તિઃ તેનોન્માર્ગાવજ્ઞાપૂર્વક માર્ગશ્લાઘા કર્તવ્યા
પરસ્પરા વિના ભાવિત્વાત્ । (સર્વજ્ઞશતક)

અર્થ—જેને અરિહંત ઉપર ભક્તિ હોય તેણે ઉન્માર્ગની
અવજ્ઞાપૂર્વક શુદ્ધ માર્ગની પ્રશંસા કરવી જોઈએ.
જ્યાં અરિહંત ભક્તિ છે ત્યાં ઉન્માર્ગની અવજ્ઞા
પૂર્વક માર્ગ પ્રશંસા હોય જ, અને જ્યાં ઉન્માર્ગની
અવજ્ઞાપૂર્વક માર્ગશ્લાઘા હોય ત્યાં અરિહંતની
ભક્તિ હોય જ. આ રીતે પરસ્પર અવિનાભાવ છે.
(અવિનાભાવ એટલે એક બીજા વગર ન રહેવાપણું.)

૩૪૩. કારણં કાર્યાત્પૂર્વભાવિ પશ્ચાદ્ ભાવિ ચ કાર્યમ્ ।

અર્થ—કારણ કાર્યની પૂર્વે હોય અને કાર્ય પછી હોય.

૩૪૪. આજ્ઞા હિ ધર્મં શરીરે જીવકલ્પાં । (પ્રવચન પરીક્ષા)

અર્થ— આજ્ઞા ધર્મરૂપી શરીરમાં પ્રાણસમાન છે. (ધર્મનો પ્રાણ જિનાજ્ઞા છે.) જ્યાં જિનાજ્ઞા ત્યાં ધર્મ.

૩૪૫. અવશ્ય ભાવિનો વસ્તુતઃ સ્થગિતિ વલવતાઽપિ કર્તુમશકયા ।

અર્થ— અવશ્ય બનનારી વસ્તુને રોકવા બળવાન પણ સમર્થ નથી.

(ભાવિભાવને મિથ્યા કરવા કેાણુ સમર્થ છે ?)

૩૪૬. જૈન ધર્મ હિ ક્ષાયિકભાવવર્તિન એવાર્હન્ત ઉપદિશન્તિ ।
ભિન્ન પ્રરૂપણામૂલયો રાગદ્વેષયોરભાવાત્ ॥

અર્થ— જૈન ધર્મનો ઉપદેશ ક્ષાયિકભાવમાં વર્તતા તીર્થંકરો કરે છે. તેથી ભિન્ન પ્રરૂપણા મૂલક રાગદ્વેષનો અભાવ છે. (જોએમાં રાગદ્વેષ હોય તેની પ્રરૂપણામાં ફેરફાર આવે. પણ તીર્થંકરો તો બધા કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી જ ઉપદેશ આપતા હોવાથી બધા જ તીર્થંકરોનો ઉપદેશ એક સરખો હોય છે. (બધા જ સર્વજ્ઞોના કથનમાં એક વાક્યતા હોય છે.)

૩૪૭. ન હિ જૈન પ્રવચને કિમપિ તદસ્તિ ચત્કસ્યાપિ નિદાસ્પદં સ્યાત્ ।

અર્થ— જૈન પ્રવચનમાં એવું કંઈ પણ નથી કે કોઈને પણ નિંદાનું કારણ બને.

૩૪૮. યાવત્કાયિકં વ્યાપારસ્તાવદારમ્ભાદિ સમ્ભવઃ, ન ચ તદ્ ભિત્ત્યા સંયમાદ્યનુષ્ટાનમપિ પરિહર્તવ્યં ।

અર્થ— જ્યાં સુધી કાયિક પ્રવૃત્તિ છે ત્યાં સુધી આરંભાદિને સંભવ રહેવાનો. પણ તેના ભયથી સંયમનું અંત ઘાત નહિ છોડવું જોઈએ. (દા. ત. વિદ્યારમાં નદી ઉતરતાં પાણી વગેરેના જીવોની વિરાધના થાય છે પરંતુ વિદ્યાર કરવામાં ઘણા લાભો છે, તેથી ભગવાને સાધુઓને જ્યેષ્ઠાપૂર્વક નદી ઉતરવાનું જણાવ્યું છે.)

૩૪૬ પરજિતેન સાધુના નૈક્ય સ્થેયં, કુલાદિપ્રતિવચ્ચેન વહુ રોગ સમતાવુ. કિત્તવચ્ચ યામાદિતુ વિઠત્તંચમેવ ।

અર્થ— હીનિત સાધુએ એક સ્થાને ન રહેવું, કારણ કે એક જ સ્થાને ખાયમ રહેવાથી જીવસ્થાના કુટો પડેલા સાથે મમલવાય વધવાથી ઘણા હોંષો ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ છે. તેથી અવશ્ય સાધુએ એક ગામથી બીજું ગામ વિદ્યાર કરવું જ. (સાધકે રાગ મમલથી દૂર રહેવાનું છે) રાગ મમલથી ગાનાડિ ગુણના ત્યાગ થાય છે. સાધુને એક જગ્યાએ બહુ સંકેતથી પરિક્રમ વધવાનો પણ ખૂબ સંભવ છે.

સર્વ જીવ હિતકર શાસન ઉપર શત્રુઓ ગદી આવ્યા હોય તે વખતે છતી શક્તિએ શાન્ત બેસી રહેવું તે બચાંકર ક્રોધિનો અપરાધ છે. શાસન રક્ષા કરશે તેને જ પુનઃ આ શાસન મળશે.

૩૫૧. યથા સાક્ષાત્ સરાગદૃષ્ટ્યા નારી નિરીક્ષણં પાપં તથા ચિત્ર-
લિખિત નારી નિરીક્ષણમપિ પાપં, તદ્ દર્શનાત્ તત્સ્મૃતિઃ ।
“ ચિત્તભિત્તિ ન નિજ્ઞાણેત્યાદિ. ”

અર્થ— જોમ સાક્ષાત્ સરાગદૃષ્ટિથી નારીનું નિરીક્ષણ કરવું પાપ છે તેમ ચિત્રમાં કે ફોટામાં ચિત્રેલી કે પાડેલી સ્ત્રીને જોવી તે પણ પાપ છે. કેમ કે તે જોવાથી મૂળ સ્ત્રીનું સ્મરણ થાય છે.

દશવૈકાલિક સૂત્રમાં કહ્યું છે કે :—

ભીત ઉપર સ્ત્રીનું ચિત્ર હોય તો તે પણ જોવું નહિ.
(નિમિત્તની અસર આ જીવ ઉપર ઘણી છે, માટે આત્માર્થીએ ખરાબ નિમિત્તોથી સદા દૂર રહેવું.)

૩૫૨ પ્રાયઃ તીર્થપ્રવાહે અચ્છિન્ન તીર્થ પરિપાટયામપવાદેન પ્રવૃત્તિઃ ।

અર્થ— પ્રાયે કરીને અવિચ્છિન્ન તીર્થની પરંપરામાં અપ-
વાદથી પ્રવૃત્તિ ચાલે છે. એકલા ઉત્સર્ગ માર્ગથી આ શાસનની પરંપરા ન ચાલે.

જૈન શાસનરૂપી રથ ઉત્સર્ગ અને અપવાદરૂપી બે પૈડાથી જ ચાલે છે. માટે માત્ર ઉત્સર્ગ માર્ગ કે માત્ર અપવાદ માર્ગ ન બનવું.

(એકલો ઉત્સર્ગ માર્ગ તો જનકદેવી વગેરે મુનિઓ માટે જ હિતાવહ છે.)

૩૫૨. ચત્રસદસા રત્નસાગરમ પાદમમ કલસામ પાદમમ નિભામ ।

અર્થ- ચત્રસદ તેા માર્ગમા આરંભ વર્ણવેલે નિભામનું
જ્ઞાન તૃપ્તિ છે. (૧) ચત્રસદમાં ૩૫૨ પાદમાં ૩૫૨
પાદી જનારા ચત્રસદમાં નિભામના માટે અર્થ :
એક (વિષામ તૃપ્તિ છે.)

૩૫૩. અભાયકમ દિ પૂર્વમ્મિતિ તામવન વસ્તુ પાપેભિ પાપિનાદા ।

અર્થ- આભાગ પણ પૂર્વભાગિ વાસ્તવિક વસ્તુને આશ્રીને
જ પ્રાપ્ત છે. (રાત્રના અંધારમાં દોરડામાં સર્પનો
આભાગ વાસ્તવિક સર્પ જેવી વસ્તુ જગતમાં છે
તેા માત્ર છે.

૩૫૬. સાધુ વિરહિત દેશે શ્યામકલ્પ નિવાસો ન યુક્તઃ ।

અર્થ- સાધુ રહિત દેશમાં શ્રાવકે રહેવું યુક્ત નથી.
પરદેશમાં જનારા જેનોએ આ વાત મન ઉપર
લેવા જેવી છે. પરદેશમાં જનારા ઘણા જેનોનું
જૈનત્વ પડી ગયું. માટે જૈનત્વની રક્ષા ખાતર
પરદેશ જવાનો મોડ છોડવા જેવો છે. પરદેશમાં
પુણ્ય હશે તો પૈસો મળશે, પણ ત્યાંનાં ભયંકર પાપો
વળગી પડશે. પૈસા માટે આ માનવજીવન નથી,
પરંતુ પાપોને છોડવા માટે આ જીવન છે એ વાત
ભૂલવી ન જોઈએ. આજના કાળે તો પરલોકને સાવ

બૂલાવી દે તે ‘પરદેશ’ એ વ્યાખ્યા બરાબર લાગે છે.
પરદેશમાં જવું એટલે પાપના દેશમાં જવું.

૩૫૭. ભાવપૂજા દ્રવ્ય પૂજયા સાપેક્ષા, દ્રવ્ય પૂજા વિષયસ્યૈવ ભાવ પૂજા વિષયત્વાત્, યો દ્રવ્ય પૂજા યોગ્યો ન ભવતિ સ ભાવ પૂજા યોગ્યોઽપિ ન ભવતિ યથા નિન્હવઃ

અર્થ—ભાવપૂજા દ્રવ્યપૂજાને સાપેક્ષ છે. કારણ કે દ્રવ્ય-પૂજાનો જે વિષય છે તે જ ભાવપૂજાનો વિષય છે. (અહીંયા વિષય તરીકે જિનેશ્વર દેવ છે) જે દ્રવ્ય-પૂજાને યોગ્ય નથી તે ભાવપૂજાને યોગ્ય નથી. જેમ નિન્હવ.

૩૫૮. ઉપકાર્ય અપેક્ષયા ઉપકારી વલવત્ ।

અર્થ—ઉપકાર્યની અપેક્ષાએ ઉપકારી બળવાન છે.

૩૫૯. યથારઘ્યાતમેવ ચારિત્રમુત્કુળ્ટો ભાવસ્તવઃ યદ્યપિ તીર્થં પ્રવૃત્તિહેતુ સામાયિકચ્છેદોપસ્થાપનીયે ભવ તરતથાપિ તયો-રપ્યારાધનં તદર્થમેવ ।

અર્થ—યથાખ્યાત ચારિત્ર જ ઉત્કૃષ્ટ ભાવસ્તવ છે. જો કે તીર્થ પ્રવૃત્તિના હેતુ સામાયિક અને છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર છે, તો પણ તે બંનેની આરાધના પણ યથાખ્યાત ચારિત્ર માટે જ છે.

૩૬૦. ગુરુમન્તરેણ દીક્ષા ન સંભવતિ, દીક્ષામન્તરેણ ચ સિદ્ધાંતા-ઘ્યયનમપિ ન સંભવતિ ।

અર્થ—લ્યાગી ગુરુ વગર દીક્ષા સંભવતી નથી અને દીક્ષા વિના સિદ્ધાંતનું અધ્યયન સંભવતું નથી.

૩૬૧. આભિનિવેશમિથ્યાત્વં હાલાહલ વિપક્લપં, નિયમાદનન્ત સંસારપરિભ્રમણ હેતુઃ ।

અર્થ- આભિનિવેષિક મિથ્યાત્વ હળાહળ એર જેવું છે. નિયમા અનંત સંસાર ભ્રમણનો હેતુ છે

૩૬૨. કેવલસૂત્રં સિદ્ધાંત એવ ન ભવતિ ।

અર્થ- કેવળ સૂત્ર સિદ્ધાંત જ નથી.

(પંચાંગી આગમ એ જ સિદ્ધાંત છે.)

૩૬૩. દારિદ્ર્યં દોહગ્ગં કુજાશ્કુશરીર કુમહ ગદ્યઓ ।

ઘવમાણ રોઝસોઆ ન હુંતિ જિણવિવ કારીણં ॥

અર્થ- જિનખિંણ જે કરાવે (ભરાવે) તેને દારિદ્ર્ય, દૌઆશ્ય, કુખતિ, કુશરીર, કુખતિ, કુગતિ, અપમાન, રોગ, શોક થતા નથી.

૩૬૪. ઉત્પત્તિઃ પુનર્યુગપત્ તીર્થસ્ય, વિગમોઽપિ યુગપદ્ ભવતિ ।

અર્થ- તીર્થની ઉત્પત્તિ પણ એક સાથે થાય છે અને નાશ પણ એક સાથે થાય છે.

' ચાઉવ્વણ્ણો સંધો નિદ્ધ' અનુવિંધ સંધ તે તીર્થ

૩૬૫. તીર્થં તુ દુષ્પ્રસમાચાર્યં પર્યન્તં ।

અર્થ- તીર્થ તેા દુષ્પ્રભસુરિ સુધી ટકવાનું છે.

૩૬૬. મર્વેઽપિ ઋત્વજટ ઋત્વપ્રાજ વક્રજલ્લક્ષણા 'મૃત્તિકા પાતિકા' ત્રિલોકજન પૂજિતાશ્ચ ભવન્તિ । મર્વેઽપ્ય વિજયર્ણવારાધ્ય-
મ્થાનમ્ । કાલાનુભાવાન્ મો દાગઃ મો ઋત્તિચિન્તક પ્ત, ન દિ તદ્ દોષેણારાધ્ય પદમપિ ન ભવતિ ।

અર્થ- ઋત્વ જટ, ઋત્વ પ્રાજ, વક્ર જટ સર્વે પણ ત્રાપુઓ મૃત્તિમાર્ગના પથિકા છે. ત્રણે લોકને પૂજ્યા છે

સર્વે એક સરળા આરાધ્યસ્થાન છે. દુષ્પ્રમકાળના પ્રભાવથી જે તેઓમાં (સાધુઓમાં) દોષ દેખાય છે તે નહિવત્ જ છે. કાલના પ્રભાવે સૂક્ષ્મ દોષના કારણે તેઓ આરાધ્યસ્થાન પણ નથી એમ નાંહી. અર્થાત્ આરાધ્યસ્થાન છે.

૩૬૭. ગુરુપારતંત્ર્યાભાવે ચ સૂત્રાર્થનિશ્ચયોઽપિ ન સંભવતિ ।

અર્થ— ગુરુ પારતંત્ર્યના અભાવમાં સૂત્રાર્થનો નિશ્ચય સંભવતો નથી.

૩૬૮. કારણિકોપવાદઃ उत्तर्गादिपि बलवान् भवति, यदाहुः श्री हेमाचार्यपादाः उत्सर्गादिपवादो बलीयान् इति न्यायसूत्रे ।

અર્થ— કારણિક અપવાદ એ ઉત્સર્ગથી પણ બળવાન છે. એ પ્રમાણે શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીએ ન્યાયસૂત્રમાં કહ્યું છે.

૩૬૯. यावदपवाद प्रयोजनं न पतति तावदुत्सर्ग एव बलवान् ।

અર્થ— ત્યાં સુધી અપવાદનું પ્રયોજન (કામ) પડતું નથી ત્યાં સુધી ઉત્સર્ગ જ બળવાન છે.

૩૭૦. क्षेत्रादयश्च कर्मणो भवन्ति उदयादिकारण ।

અર્થ— ક્ષેત્ર કાળ આદિ કર્મના ઉદય ક્ષયોપશમ આદિમાં કારણ બને છે.

૩૭૧. मिथ्यानुष्ठानोपात्तात् पुण्याद अभिष्वङ्गः जायतेदृढम् ।

અર્થ— મિથ્યા અનુષ્ઠાનથી ઉપાજેલા પુણ્યથી દૃઢ આસક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે.

૩૭૨. अशुभचिन्ता धर्मविरोधीनी ।

અર્થ— અશુભ ચિન્તા ધર્મની વિરોધી છે.

૭૬ □ આગમ અનુપ્રેક્ષા

૩૮૪. સંસારમ્મિ અસારે, નત્થિ સુહં વાહિ વેયણ પડરે ।
જાણંતો ર્હિ જીવો, ન કુણ્ઙ જિણ દેસિયં ધમ્મં ॥

અર્થ- વ્યાધિ વેદના બહુલ એવા સંસારમાં સુખ નથી.
આવું જાણુવા છતાં જીવ જિનપ્રણિત ધર્મને
આરાધતો નથી. (દુઃખ, દર્દ અને દોષોથી ભરેલી
આ દુનિયામાં સુખની કલ્પના કરવી તે મૂર્ખાઈ છે.)

૩૮૫. અશુભાનુવન્ધતોઽનન્ત સંસારઃ (ઉપદેશ ૫૬)

અર્થ- અશુભ કર્મના અનુબંધથી અનંત સંસારની પ્રાપ્તિ
થાય છે

૩૮૬. શુદ્ધાઃ પ્રસિદ્ધિમાયાંતિ લઘવોઽપીહ નેતરે ।
તમસ્યપિ વિલોકયન્તે દન્તિદન્તા ન દન્તિનઃ ॥

અર્થ- નાના પણ શુદ્ધ પુરુષો પ્રસિદ્ધિને અહિં પામે છે,
બીજા નહિ. અંધારામાં પણ હાથી દેખાતો નથી,
પરંતુ હાથીના સંદેહ દૂધ જેવા દાંત દેખાય છે.

૩૮૭. જ્ઞાનશ્રદ્ધાનાભાવે દોષ નિવૃત્તાવપિ જીવો દોષેષ્વનિવૃત્ત
एव हस्यः

અર્થ- જ્ઞાન શ્રદ્ધાના અભાવમાં દોષની નિવૃત્તિમાં પણ
જીવ દોષથી અનિવૃત્ત જ જાણુવો. (દોષનું જ્ઞાન
ન હોય અને દોષથી નિવૃત્ત થવા જેવું જ છે
તેવી હુંચે શ્રદ્ધા ન હોય અને કદાચ કોઈ લોભ
લાલચ કે ભયના કારણે તત્કાલ પૂરતો દોષથી
નિવૃત્ત થાય તો પણ પારમાર્થિક દૃષ્ટિએ તે દોષથી
અનિવૃત્ત જ જાણુવો) હિંસાદી અને રાગાદિ દોષોનું
યથાર્થ જ્ઞાન પણ જોઈએ અને આ દોષો મારા
આત્મા માટે જરાયે હિતકારી નથી એવી શ્રદ્ધા

સાથે દોષોથી નિવૃત્ત થવું જોઈએ. હૃદયમાં દોષોને
જરાય પક્ષપાત રહેવો ન જોઈએ

૩૮૮. સત્ક્રિયાઈનિવૃત્તિરૂપત્વાદ્ વ્રતપરિણામસ્ય ।

અર્થ— વ્રતનો પરિણામ સત્ક્રિયાની અનિવૃત્તિ રૂપ છે.
(વ્રતનો પરિણામ હૈયામાં હાજર હોય તો સત્
ક્રિયામાં પ્રવૃત્તિ કરાવે જ.) વ્રતનો પરિણામ અને
અસત્ ક્રિયા વારિવૈશ્વાનલની માફક એક સાથે
રહી શકતાં નથી.

૩૮૯. દન્વાદિયા ન પાયં સોહણભાવસ્સ હૈંતિ વિગ્ધકરા ।
બાહ્યક્રિયાસ્તુ વહિર્વ્યાપારરૂપા કાયિકાયાદયઃ પુનસ્તથા
યાદૃશા દ્રવ્યાદયો વર્તન્તે તાદૃશા એવ ભવન્તિ ।

અર્થ— પ્રતિકુલ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ પ્રાપ્ત કરીને શુભ
ભાવવાળાને વિદ્ય કરનારા બનતા નથી. કાયિકયાદિ
બાહ્ય ક્રિયાઓ તો બાહ્યવ્યાપાર રૂપ છે. તેથી જેવા
દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ હોય તે પ્રમાણે થાય છે.
(દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ અનુકુળ હોય તો બહારમાં
કાયિકયાદિ ક્રિયા બરાબર થાય અને દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ
ભાવ પ્રતિકૂળ હોય તો બહારમાં બાહ્યક્રિયા અદ્ય
દેખાય. પણ હૃદયમાં શુભ ક્રિયાનો દૃઢ રાગ (પક્ષ
પાત) બેઠો છે તો ચારિત્રને ક્ષતિ પહોંચતી નથી.
દા. ત. હૃદયમાં દાનની તીવ્ર રૂચિ છે, પણ નિર્ધન-
તાના કારણે બહારમાં મોટાં દાન દઈ શકતો નથી,
તેથી તેનામાં દાનરૂચિ નથી એમ ન કહેવાય.
હૃદયમાં તપની તીવ્ર રૂચિ છે, પરંતુ શારીરિક
પ્રતિકૂળતા વગેરે કારણે વિશિષ્ટ તપ ન કરી શકતાં

હોય તો પણ તપનો પરિણામ (પક્ષપાત) છે, તો તે તપસ્વી જ કહેવાય. કાયાથી તપ કરે તે જ તપસ્વી એવું એકાંતે જૈન શાસ્ત્રમાં નથી.

કોઈની માત્ર બાહ્ય ક્રિયા જોઈને જ તેના માટે જલ્દી અભિપ્રાય બાંધી લેવા જેવો નહિ. કુરગડુ ઋષિની બાહ્ય ક્રિયા જોઈને પેલા ચાર તપસ્વીઓએ ઝટ અભિપ્રાય બાંધી લીધો કે ‘આ તો પેટ-ભરો છે’, તો પાછળથી પસ્તાવાનો અવસર આવ્યો.

કોઈના અંતરના પરિણામ કેવા છે તેની છત્રસ્થ આત્માને શું ચોક્કસ ખબર પડે ?

૩૯૦. ચારિત્રિણો દ્રવ્યાદ્યાપિચ્છપિ ન ભાવઃ પરિવર્તંતે ।

અર્થ— દ્રવ્યાદિની આર્પણમાં પણ ચારિત્રી આત્માનો ભાવ ફરતો નથી.

૩૯૧. યથાશક્ત્યાજ્ઞા પરિપાલનસ્યેવ ચારિત્રરૂપત્વાત્, તસ્ય ન સાંપ્રત્તમપિભાવાત્ ।

અર્થ— યથાશક્તિ જિનાશાનું પાલન જ ચારિત્રરૂપ છે. અને તે વર્તમાનકાળમાં પણ છે.

વર્તમાન દુઃખમકાળમાં જે પ્રમાણે પોતાની શારીરિક અને માનસિક શક્તિ હોય તે મુજબ જિનાશાનું પાલન કરના સાધુઓમાં ચારિત્ર છેજ.

(દરેક વસ્તુ કાળ પ્રમાણે હોય.)

આજે પહેલા જેવા બળ બુદ્ધિ ક્યાં છે ? આજે પહેલા જેવા ધ્યાન્ય ક્યાં છે ? છતાં જે કાળે જેવું મળે તેનાથી જીવન નિર્વાહ કરવાનો હોય છે. તેમ ભગવાન મહાવીરના સમયના સાધુઓ જેવું સંયમ

વર્તમાનના દુર્બળ સંઘયણવાળા સાધુઓનું ન હોય તેથી તે સાધુ જ નથી એમ ન કહેવાય. કાળની અસર ઓછા-વત્તા પ્રમાણમાં દરેકને થાય છે. માટે તો પાંચ કારણોમાં કાળને પણ એક કારણ ગણવામાં આવ્યું છે.

કાળ પણ કાર્યમાં કારણભૂત છે.

૩૯૨. વ્રતસ્ય સર્વદા સ્મરણં ગુણિજનાનાં વહુમાનં
વ્રતપ્રતિપક્ષિણો જુગુપ્સા પરિણામસ્ય પર્યાલોચના
તીર્થંકરસ્ય ભક્તિઃ સાધોઃ સેવા
एतैः गुणैः अनुत्पन्नो भावः उत्पद्येत उत्पन्नस्तु न कदापि पतેत् ।

અર્થ—સ્વીકારેલા વ્રતનું સદા સ્મરણ,
ગુણીજનોનું બહુમાન,
વ્રતના પ્રતિપક્ષીની જુગુપ્સા (હિંસાદિ દોષોની નિંદા),
(ચિંતના) પરિણામની પર્યાલોચના (વિચારણા-
નિરીક્ષણ),
તીર્થંકરની ભક્તિ, સાધુની સેવા.

આ છ ગુણોથી ઉત્પન્ન ન થયેલો શુભ ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે અને ઉત્પન્ન થયેલો શુભ ભાવ કદી જતો નથી. (અપ્રાપ્ત ગુણોની પ્રાપ્તિ માટે અને પ્રાપ્ત ગુણોની રક્ષા માટે ઉપરોક્ત છ ચે ગુણોની જરૂર છે.

૩૯૩. આત્મપ્રશંસયા ધર્મઃ પ્રણયતિ ।

અર્થ—આત્મ પ્રશંસા કરવાથી ધર્મ નાશ પામે છે. (બીજા પોતાના ગુણોની પ્રશંસા કરે તો તેઓના ધર્મનું પોષણ થાય છે અને જાતે પોતે પોતાના ગુણોની

પ્રશંસા કરે તો ધર્મનું શોષણ થાય છે.) માટે આત્માર્થીએ સ્વ-પ્રશંસાથી દૂર રહેવું.

૩૯૪. ન હિ ક્લિષ્ટ કર્મણાં માર્ગં પ્રતિ માધ્યસ્થ્યમપિ જાયતે ।

અર્થ— ક્લિષ્ટ કર્મોવાળા જીવોને મોક્ષમાર્ગ પ્રત્યે માધ્યસ્થ-ભાવ પણ જાગતો નથી.

૩૯૫. અર્થાધિગમસ્ય પ્રાયઃ કુશલ પરિણામ કારકત્વાત્ ।

અર્થ— (સૂત્રોના) અર્થનો યોધ (જ્ઞાન) પ્રાયે કુશળ પરિણામને કરનારો છે. અર્થજ્ઞાન વિનાનું માત્ર સૂત્ર જ્ઞાન જાડો લાભ કરતું નથી. સૂત્ર ભણીને પણ અર્થ જ્ઞાન તો મેળવવું જ જોઈએ.

૩૯૬. પ્રવૃત્ત્યાદોનિ વાઙ્છતા પણિધાનમવશ્યં કરણીયં, તદભાવે પ્રવૃત્ત્યાદ્યસિદ્ધેઃ ।

અર્થ— પ્રવૃત્તિ વિગ્રજ્ય સિદ્ધિ અને વિનિયોગને ઇચ્છતા સાધકે પ્રણિધાન અવશ્ય કરવું જોઈએ. પ્રણિધાનના અભાવે પ્રવૃત્તિ વગેરેની સિદ્ધિ થતી નથી.
(પ્રણિધાન—ચિત્તસ્યોપયોગઃ)

૩૯૭. સંવિગ્ન ગીતાર્થા ગુરવો ભવન્તિ, તે ચાપ્તોપ દિષ્ટમેવા-
દિશન્તિ ।

અર્થ— ગુરુઓ સંવિગ્ન ગીતાર્થ દેાય છે અને તેઓ આપ્ત (વીતરાગ) પુરુષે ઉપદેશેલાનો આદેશ કરે છે. (સંવિગ્ન ગીતાર્થના વચનમાં શ્રદ્ધા એટલે વીતરાગ વચનમાં શ્રદ્ધા સમજવી.)

૩૯૮. અસંભવિનોર્ગપ વસ્તુનઃ કથઙ્ચિત્ત્વમંમવો ભવન્તિ ।

અર્થ— અસંભવિત વસ્તુનો પણ કોઈવાર સંભવ થાય છે.

૩૯૯. ન ચ નિરર્થકં વાક્યમુચ્ચારયન્તિ સન્તઃ ।

અર્થ— સમજના નિરર્થક વાક્ય ઉચ્ચારતા નથી.

૪૦૦. યે સંયમાર્થિનસ્તે પરાપ્રીતિકં ન કુર્વન્તિ, સંયમાર્થિત્વાદેવ ।

અર્થ— જે સંયમાર્થીઓ છે તે બીજાને અપ્રીતિ થાય તેવું કરતા નથી, કેમકે તેઓ સંયમાર્થી છે.

૪૦૧. ગુરુકુલત્યાગિનાં વ્રહ્માનેન પક્ષપાતેન કરણભૂતિન ઉન્માર્ગા-
નુમોદના અનાગમિકાચારાનુમતિઃ, કિં ફલા ? દુર્ગતિ
પ્રયોજના ।

અર્થ— ગુરુકુલ (ગુરુ આજ્ઞા નિશ્રા) ત્યાગીઓનું બહુમાન
કરવાથી ઉન્માર્ગની અનુમોદના થાય છે. (આગમ
વિરુદ્ધ આચારની અનુમોદના થાય છે) અને તેનું
ફળ શું ? તે દુર્ગતિ.

ગુરુનિશ્રા છોડી સ્વચ્છંદપણે વિચરતા સાધુઓનું
બહુમાન, ભક્તિ, પ્રશંસા કરવાથી ઉન્માર્ગને પોષણ
મળે છે અને તેથી અનવસ્થાની પરંપરા ચાલે છે.

૪૦૨. આણાઽ ભવદ્વૃત્તં જો ઉવ વૂહેઽ મોહદોષેણ ।

સો આણા અણવચ્છં મિચ્છત્ત વિરાહણં પાવે ॥

અર્થ— જે આજ્ઞામાં વર્તેલો નથી તેની ઉપજૃહણ (પ્રશંસા)
મોહદોષથી કરે તો તે આજ્ઞા ભંગ, અનવસ્થા,
મિથ્યાત્વ અને વિરાધનાના ફળને પામે છે.

સમજ્યા વગર જેની તેની પ્રશંસા કરનારાઓએ
ઉપરની વાતનો ખૂબ જ વિચાર કરવા જેવો છે.
પ્રશંસા કરવા લાયકની જ પ્રશંસા થાય જિનાજ્ઞામાં
રહેલા જ પ્રાચે પ્રશંસાને પાત્ર છે.

૮૨ □ આગમ અનુગ્રેક્ષા

૪૦૩. સ્વમતિપ્રવૃત્તેર્ભવફલત્વેનોક્તત્વાત્ ।

અર્થ—સ્વમતિપૂર્વકની (શાસ્ત્રમતિ વગરની) પ્રવૃત્તિ ભવ-
ફળ તરીકે કહી છે. સ્વચ્છંદ પ્રવૃત્તિ સારી હોય
તો પણ સંસાર વૃદ્ધિ કરનારી છે.

૪૦૪. સ્વાધ્યાયાદયશ્ચ નિરાવાધા ગચ્છાવાસ એવ ।

અર્થ—સ્વાધ્યાય, ધ્યાન, સંયમક્રિયા, તપ, શુરુભક્તિ વગેરે
ગચ્છમાં રહેવાથી જ નિરાગાધપણે થાય છે. (ગચ્છમાં
રહેવાથી જ્ઞાનાદિ શુભોની વૃદ્ધિ થાય છે)

૪૦૫. ન હિ આપ્તા નિરર્થકં કિંચિદુપદિશન્તિ ।

અર્થ—આપ્ત પુરુષો નિર્ર્થક વસ્તુનો ઉપદેશ કરતાં નથી.
(આપ્ત પુરુષના એકેક શબ્દમાં ઘણું મહત્ત્વ હોય છે.)

૪૦૬. ભવ સ્થિતેરેકાંત નિયતત્વે સ્વીક્રિયમણિ જીવાનાં તત્તદુપ્કર
ધર્મકૃત્યકરણસ્ય પ્રાણાતિપાતાદિ પાપ વ્યાપારપરિહરણસ્ય
ચ વૈફલ્યમેવ પ્રસજ્યેત્ ।

અર્થ—ભવ સ્થિતિનો એકાંતે નિયત તરીકે સ્વીકાર કર-
વામાં આવે તો જીવોની તે તે કરેલી દુષ્કર ધર્મ
કરણી અને પ્રાણાતિપાતાદિ પાપ વ્યાપારનો કરેલો
ત્યાગ નિષ્ફળ જવાનો પ્રસંગ આવે.

૪૦૭. પુણ્યાદ્યુપ ક્રમ કરણેન જીવો યદર્વાગપિ મોક્ષમ ધિ રોહતિ
શ્રી જિનાજ્ઞાલોપાદિ મહાપાપેન ચાધિકમપિ સંસારઘ્નમતિ
તદપેક્ષયા ભવસ્થિતિરનિયતા ।

અર્થ—પુણ્યાદિનો ઉપક્રમ કરવાથી જીવ પહેલા પળ મોક્ષ
ઉપર ચડે છે અને જિનાજ્ઞાનો લોપ આદિ મહા

પાપથી અધિક પણ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે તેની અપેક્ષાએ ભવ સ્થિતિ અનિયત છે.

પ્રગળ પૂણ્ય અને પ્રગળ પુરુષાર્થથી ભવ સ્થિતિને દૃઢાવીને જીવ વહેલો પણ મોક્ષમાં જઈ શકે છે અને જલ્દી મોક્ષમાં જનારો જીવ જો જિનેશ્વર દેવની સંઘ શામનની ઘોર આશાતના કરે તો ભવ સ્થિતિ લાંબાય, તેથી મોટો મોક્ષે જાય.

દા. ત. સાવધાન્યાર્થને એક ભવ જ બાકી હોતો, પરંતુ ઉત્સૂક ભાવણ વગેરે કરવાથી અધિક ભવ સ્થિતિને બનાવી.

૪૦૮. યન્ન પ્રતિનિયત એવ સમયે કમ્ચિન્મોક્ષગમન યોગ્યં પુણ્યં કર્તું શક્નોતિ નાન્યદા, તદપેક્ષયાતુ નિયતા ।

અર્થ—જે કોઈ પ્રતિનિયત સમયમાં મોક્ષગમન યોગ્ય પૂણ્ય કરવા શક્તિમાન થાય તેની અપેક્ષાએ નિયત ભવિસ્થિતિ હોય.

૪૦૯. કેવલી જીવોપક્રમાદિસ્વરૂપં જ્ઞાત્વૈવ ભાષતે, નાન્યથા ।

અર્થ—કેવલી ભગવાન જીવના ઉપક્રમાદિ સ્વરૂપને જાણીને જ બોલે છે, અન્યથા નહિ.

૪૧૦. આયુઃ ક્ષયાદર્વાક્ ધર્મઃ કર્તવ્ય ઇતિ ગુર્વાજ્ઞાઽસ્તિ ।

અર્થ—આયુષ્યના ક્ષયના પૂર્વે ધર્મ કરવો જોઈએ એ પ્રમાણે શુરૂં આજ્ઞા છે.

૪૧૧. બાત્તામામ્લાદો અતિશય યત્નપરો ભવેત્ ।

અર્થ—આયંગિલ આદિના તપમાં અત્યંત પ્રયત્નવાળા બનવું.

૮૪ □ આગમ અનુપ્રેક્ષા

૪૧૨. યેન પ્રાણિના વસ્તુગત્યા આત્મા ન જ્ઞાતસ્તસ્ય સિદ્ધિર્ગતિ
દૂરે વર્ત્તતે ।

અર્થ- જે પ્રાણીએ 'પારમાર્થિક દષ્ટિએ આત્માને બાળ્યે
નથી તેને સિદ્ધિ ગતિ દૂર રહે છે.

૪૧૩. અભવ્યાનાં પૂર્વધરલઘ્વેરભાવાત્ ।

અર્થ- અભવ્યોને પૂર્વધર લઘ્વિનો અભાવ છે.

૪૧૪. આત્મશુદ્ધિ વિના તુ કિમપિ સત્કૃત્યં ન શોભતે ।

અર્થ- આત્મશુદ્ધિ વિના કોઈપણ સત્કાર્ય શોભતું નથી.

૪૧૫. શ્રી શત્રુઙ્ગયે સ્વલ્પમપિ કૃતં પુણ્યં મહાફલપ્રદં ભવતિ ।

અર્થ- શ્રી શત્રુઙ્ગ્ય ઉપર થોડું પાણુ કરેલું પૂણ્ય મહા-
ફળને આપનારું થાય છે.

૪૧૬. છટ્ટેણં ભક્તેણ અપ્પાણણં ચ સત્ત જ્ઞાતાઓ ।

જો કુણ્ડ સેત્તુજે, સો તદ્વય ભવે લહર્દ સિદ્ધિ ॥

અર્થ- જે ચોવિહારો છટ્ટ કરીને સાત યાત્રાઓ શત્રુઙ્ગ્યની
કરે તે ત્રીજે ભવે સિદ્ધિને પામે.

૪૧૭. અસદ્વ્યવહારેણ કા શાસનોન્નતિ ?

અર્થ- અસદ્વ્યવહારથી શાસન ઉન્નતિ કેવી ? કિંતુ પ્રત્યુત
લોકોપહાસાદપ્રાજનૈવ જાયતે, પરંતુ ઉલટો
લોકોમાં ઉપહાસ્ય થવાથી શાસનની અપ્રાજ્ઞતા
(હલકાઈ) થાય છે.

(શાસ્ત્રોક્ત માર્ગે શાસન પ્રભાવના થાય તે જ સાચી
શાસન પ્રભાવના છે.)

૪૨૮. પ્રવચનમક્તે મંહાફલાનિ મત્વા ભવ્યં નિત્યં તન્ન પ્રવર્તિવ્યં ।
અર્થ— પ્રવચન ભક્તિ મહાફળવાળી બાણીને ભવ્ય છવેએ
નિત્ય ત્યાં પ્રવર્તન કરવેા બેઠવેા.

૪૨૯. અહો સ્વાર્થ એવ સંસારે પ્રિયોઽસ્તિ પરમાર્થતઃ,
કોઽપિ કસ્યચિત્ વલ્લભો નાસ્તિ ।
અર્થ— અહો ! સંસારમાં સ્વાર્થ જ પ્રિય છે. પરમાર્થથી
કેઈ કેઈને વહાલો નથી.

૪૨૦. સ્તોકેનાપિ પ્રમાદેન વહ્નો સંસારવૃદ્ધિઃ સ્યાત્ ।
અર્થ— થોડા પશુ પ્રમાદથી ઘણી સંસારવૃદ્ધિ થાય છે.

૪૨૧. નાશક્યમારભતે, ન ચ શક્યે પ્રમાદ્યતિ ।
અર્થ— (સંયમાર્થી) અશક્યનો આરંભ કરતો નથી અને
શક્યમાં પ્રમાદ કરતો નથી.

૪૨૨. આજ્ઞા પારતન્ત્ર્યં વિના ન શુદ્ધિઃ ।
અર્થ— આજ્ઞાની પરાધીનતા વિના આત્મશુદ્ધિ નથી.

૪૨૩. આજ્ઞા પારતન્ત્ર્યસ્યેવ ચારિત્રહત્વાત્ ।
અર્થ— આજ્ઞાની આધીનતા એ જ ચારિત્રનું અંગ છે.

૪૨૪. અન્તર્ગતે શુભભાવ સદ્ભાવ એવ ભક્તિવૃદ્ધયાદિકમ્ ।
અર્થ— અંતરમાં શુભભાવના સદ્ભાવમાં જ ભક્તિ વિનય
આદિની વૃદ્ધિ હોય.

૪૨૫. ભાવે પરિણામિકારણં ભાવ એવ ।
અર્થ— ભાવમાં પરિણામીકારણભાવ જ છે.

૪૨૬. ન ક્ષમં હિ મુમુક્ષુણાં ક્ષણમપિ નિરમિત્તગ્રંથાનમવસ્થાતું ।

અર્થ- મુમુક્ષુઓએ એક તાણ પાણ અભિચાર વિના સંકેત શુદ્ધ નથી.

૪૨૭. અપ્રવૃત્તોઽપિ પ્રતિનંધાન્ દ્રવ્યક્રિયાયામવ્યાનૃત્તોર્ગત ભાવેન પરમાર્થેન પ્રવૃત્ત એવ ગ્રમભાવવાન્ ।

અર્થ- જાણ દ્રવ્યક્રિયામાં પ્રવૃત્ત ન હોવા છતાં પણ ભાવ પ્રતિનંધના કારણે પરમાર્થથી તે પ્રવૃત્ત જ છે.

જાણ અનુધાન ઉપર પૂર્ણ રાગ હંયામાં હોય અને કોઈ વિષમ સંયોગવશ તે અનુધાન ન કરી શકતો હોય તો પણ તેને પૂર્ણ રાગના કારણે અનુધાન કરવા જેટલો લાભ મળે છે.

અહિં શુભ ભાવનાનું પ્રાધાન્ય જતાવ્યું છે. બધી જ ક્રિયાઓ આ શરીરથી થવી મુશ્કેલ છે. પણ જે જે ક્રિયાઓ સાક્ષાત શરીરથી ન થઈ શકે એમ હોય તેના ઉપર જાડુમાન ધરવાથી ઘણો લાભ થાય છે.

૪૨૮. સ્વાધ્યાયાદિ ક્રિયાયાઽસત્ક્રીયા નિવૃત્તિઃ ।

અર્થ- સ્વાધ્યાયાદિ ક્રિયાથી અસત્ ક્રિયાની નિવૃત્તિ થાય છે.

૪૨૯. દુઃખમાયામપિ ગુરુપારતંત્ર્યેણ યે સ્વાધ્યાયાદિપ્રધાનયોગ પ્રવૃત્તાસ્તેપાં યતિત્વમવ્યાહતમ્ ।

અર્થ- દુઃખમકાળમાં પણ ગુરુ પારતંત્ર્યના યોગે જે સાધુઓ સ્વાધ્યાયાદિ પ્રધાન યોગોમાં વ્યાપૃત ઓતપ્રોત) રહે છે તેઓનું સાધુપણું અખંડિત રહે છે.

૪૩૦. લોગો હિ વજ્જદિઠ્ઠિ પાયં ।

અર્થ-લોક પ્રાપ્તિ બહિર્દષ્ટિ વાળો છે. (અંતર્મુખ જીવો આજ્ઞના કાળે ઘણા થોડા, બહિર્મુખ જીવો આજ્ઞના કાળે ઘણાં.)

૪૩૧. ગર્હણીય વ્યાપાર વીજભૂત કર્મ ક્ષયે ગર્હણીય પ્રવૃત્તિરેયાગાત્.

અર્થ-નિંદનીય પ્રવૃત્તિના બીજભૂત કર્મનો ક્ષય થતાં નિંદનીય પ્રવૃત્તિનો યોગ થતો નથી.

૪૩૨. યતનાયુતે સદોપાનુષ્ઠાને અલ્પતરં તુ પ્રાયશ્ચિત્તં ભવતિ, યથાઽપરાધં પ્રાયશ્ચિત્તં પ્રવૃત્તેઃ ।

અર્થ-જયણા સાધેના સદોપ અનુષ્ઠાનમાં અલ્પતર પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે. જોયો અપરાધ તે મુજબ પ્રાયશ્ચિત્ત વિધિ હોય છે.

૪૩૩. દ્રવ્યાદિભિયુક્તસ્ય સાધોસ્તસર્ગો ગ્ણયતે । રહિતસ્ય દ્રવ્યાદિ-ભિરેવ તદનુષ્ઠાનમપવાદો ગ્ણયતે ।

અર્થ-અંયમ સાધનામાં સહાયક દ્રવ્ય ક્ષેત્રાદિથી યુક્ત સાધુનું અનુષ્ઠાન ઉત્સર્ગ કહેવાય છે અને તેનાથી રહિત સાધુનું તે અનુષ્ઠાન અપવાદરૂપ કહેવાય છે. અંયમ સાધનામાં પ્રતિકુલ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલાદિ હોય ત્યાં જ અંયમ સાધનાને ટકાવી રાખવા જ અપવાદ સેવવાની અંયમાર્થી સાધુઓને જરૂર પડે છે.

૪૩૪. અસત્કસ્યૈવોત્સર્ગાદપવાદગતાવધિ કારાત્ ।

અર્થ-ઉત્સર્ગમાર્ગનું પાલન કરવા અશક્ત હોય જોવા સાધુને જ અપવાદમાં જવાનો અધિકાર છે, અશક્તને નહિ.

૪૩૫. યસ્તુ જાતીયુગ્મગતિ પતતિ સ મુદાત્મા સ્વાર્ગમંશ એવં
યતત ઇતિ ।

અર્થ—પરંતુ જે શક્તિ છતાં ઉત્સર્ગ માર્ગથી પડે છે,
(ઉત્સર્ગમાર્ગને છોડી દે છે) તે મૂદાત્મા આત્માર્થના
નાશમાં જ પ્રયત્ન કરે છે.

અપવાદ શેવનમાં હૃદયમાં લગીરે માયા ન ઢાલી
જેઈએ. માયા અને મુક્તિને આરમ્ભ થાંદ છે.

૪૩૬. તદુત્સર્પણં ચ શક્તિ અનિગૂહનેનૈવ નિવંહતીતિ સર્વંથ યથા-
શક્તિ યતિતવ્યમ્ ।

અર્થ—સંયમનો ઉત્કર્ષ પોતાની શક્તિને ન ગોપવે તો
થાય છે, માટે સર્વંથ યથાશક્તિ (સંયમમાં) પ્રયત્ન
કરવો જોઈએ.

૪૩૭. પરોપકારો હિ સ એવં સુધિયા વિચેયો ય આત્મના ઉપ-
કારકો ભવતિ ।

અર્થ—પરોપકાર બુદ્ધિમાને એવો જ કરવો કે જે પોતાના
આત્માને અંતે ઉપકારક થાય.

(પરિણામે પોતાના આત્માને અપકારક નિવડતો
પરોપકાર કરવા જેવો નહિ.) દા. ત. સાધુએ
પરદેશમાં જઈ ધર્મપ્રચાર કરવો.

૪૩૮. ન રાગાદિપ્રભવં સુખમુપાદેયં પ્રેક્ષાવતાં ભવતિ, પ્રેક્ષાવન્તો
હિ વહુદુઃખમપહાય યદેવ વહુસુખં. તદેવ પ્રતિપદ્યન્તે, યસ્તુ
સ્તોકસુખનિમિત્તં વહુદુઃખમાદ્રિયતે સ પ્રેક્ષાવાનેવ ન ભવતિ,
કિન્તુ કુવુદ્ધિઃ ।

અર્થ—રાગાદિ દોષોમાંથી જન્મતું સુખ બુદ્ધિમાનો માટે ઉપાદેય નથી. કેમકે વિચારક પુરુષો તે બહુ દુઃખનો નાશ થાય અને બહુસુખ થાય એવી પ્રવૃત્તિનો આદર કરે છે. પરંતુ જે અદ્ય સુખના કારણે બહુ દુઃખ આવે એવી પ્રવૃત્તિ કરે તે પ્રેક્ષાવાન જ (વિચારક જ) ન કહેવાય, પરંતુ કુબુદ્ધિ કહેવાય.

વિષયના રાગમાંથી જન્મતું સુખ બિંદુ જેટલું છે, ન્યાયે તેના યોગે જન્મતું દુઃખ દરિયા જેટલું છે. વૈષયિક બિંદુ સુખ ખાતર સિંધુ જેટલું દુઃખ મૂર્ખ સિવાય બીજું કોણ ઉણું કરે ?

૪૩૯. સકલમપિ કર્મજાલં મિથ્યાત્વાજ્ઞાન પ્રાણિ હિસાદિ હેતુકં
તતઃ સકલકર્મનિર્મૂલનાય સમ્યગ્દર્શનાદભ્યાસઃ એવ
ઘટતે, નાન્યત્ ।

અર્થ—સઘળીયે કર્મજાલ મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, પ્રાણિહિસાદિના કારણે છે, તેથી સકલ કર્મનું ઉન્મૂલન કરવા માટે સમ્યગ્ દર્શનાદિનો અભ્યાસ જ કરવો એ બરાબર છે, બીજું નહિ.

૪૪૦. યયા યયા રાગાદયઃ સેવ્યન્તે તયા તયા ઝમિવૃદ્ધિરેવ તેષા-
મુપજાયતે, ન પ્રહાણિઃ ।

અર્થ—જેમ જેમ રાગાદિને સેવવામાં આવે છે તેમ તેમ તેની અભિવૃદ્ધિ જ થાય છે, ક્ષય નહિ.

૪૪૧. જગતિ દૂલંભં ધૃતરત્ન મુપયચ્છન્ વર્તતે ।

અર્થ—જગતમાં ધૃતરત્નને આપનારા દૂલંભ છે.

અર્થ—આલોકમાં અને પરલોકમાં વિષયસેવનના પરિણામે થનારા નુકશાનોનું પુનઃ પુનઃ ચિંતન કરીને ઇન્દ્રિયોનો જય એવો કરવો જોઈએ કે સામે ઇષ્ટ કે અનિષ્ટ વિષયો આવે તો પણ રાગદ્વેષની ઉત્પત્તિ જ ન થાય.

૪૫૫. રાગોઽપિ વસ્તુ આસાદ્યભવતિ, યાદૃશં જઘન્યં મધ્યમમુત્કૃષ્ટં વા વસ્તુ રાગોઽપિ તત્ર તાદૃશો ભવતિ ।

(ગૃહ્ય ૬ કંડ ૫ ભા. ૩)

અર્થ—રાગ પણ વસ્તુને આશ્રીને (નિમિત્તે) ઉત્પન્ન થાય છે. જેવી જઘન્ય મધ્યમ કે ઉત્કૃષ્ટ વસ્તુ હોય તે પ્રમાણે ત્યાં રાગ પણ જઘન્ય મધ્યમ કે ઉત્કૃષ્ટ થાય છે.

વસ્તુ સામાન્ય તો રાગ પણ સામાન્ય.

વસ્તુ અસામાન્ય તો રાગ પણ અસામાન્ય થાય.

દા. ત. કાચની બંગડીઓ હોય તો રાગ થોડો ધાય, સોનાની બંગડીઓ હોય તો રાગ તેનાથી થોડો વધારે થાય, અને હીરાની બંગડીઓ હોય તો રાગ ઘણો થાય. સામાન્ય ઘર હોય તો રાગ થોડો થાય અને બંગલો હોય તો રાગ વધારે થાય. મુત્તરાઉ કપડાં હોય તો રાગ થોડો ધાય, ટેરેલીનનાં કપડાં હોય તો રાગ ઘણો થાય. સ્ત્રી સામાન્ય રૂપવાળી હોય તો રાગ થોડો ધાય, સુંદર રૂપવાળી હોય તો રાગ વધારે થાય, માટે આત્માર્થીએ રાગ વધે એવી ચીજોને પસંદ ન કરવી.

અર્થ- જે ગુણ દોષને કરનારો હોય તેને ગુણ ન જાણ્યો પણ દોષ જ જાણ્યો. અગુણ પણ ગુણ હોય, જે તેનું પરિણામ સુંદર હોય તો. (દેખાતો ગુણ પણ જે પરિણામે દોષરૂપ બનતો હોય તો તે ગુણ નહિ પણ ગુણાભાસ કહેવાય, અને દેખાતો દોષ પણ પરિણામે ગુણકારી બનતો હોય તો તે દોષ દોષ ન કહેવાય પણ દોષાભાસ જ કહેવાય.

૪૬૧. તિત્થયરસમો સૂરિ, સમ્મં જો જિનમયં પયાસેહ ।

(ગ્રન્થાચારવૃત્તિ)

અર્થ- જે જિનમતને સમ્યક્ રીતે પ્રકાશે છે તે આચાર્ય તીર્થંકર સમાન છે.

૪૬૨. उज्ज्वलवेपेण विभूषा भवति, विभूषातश्च चिक्कणः कर्म-
बन्धः ततश्च संसार पर्ययनमिति ।

અર્થ- ઉજ્જ્વળા વેશથી વિભૂષા થાય છે, વિભૂષાથી ચિકણું કર્મ બંધાય છે, અને ચિકણું કર્મ બંધાવાથી સંસાર ભ્રમણ થાય છે.

૪૬૩. अकामी मण्डनप्रियो न भवतीति । (ગ્રન્થાચારવૃત્તિ)

અર્થ ૧મી વિભૂષાપ્રિય ન હોય.

સૂરિરની અને કપડાંની બહુ ટાપટીપ કરવી તે બ્રહ્મચારી માટે ખતરનાક છે. શ્રીઓનું આકર્ષણ વધે એવું કાંઈ જ ઈશિદાપૂર્વક કરવું તે સ્વ-પરને મહાન નુકશાન કર્તા છે.

૪૬૪. अशठभावेनानिगूहित बलवीर्यतया यथाशक्ति तपःकर्मणि
प्रवृत्तिविशोधेरांतरं कारणं ।

અર્થ - અશક્તભાવથી (માયાથી મુક્ત બનીને) પોતાના બળ વીર્યને ગોપવ્યા વિના યથાશક્તિ તપકર્મમાં પ્રવૃત્તિ કરવી તે આત્મશુદ્ધિનું આંતરિક કારણ છે.
(બલ=શારીરિક શક્તિ, વીર્ય=વીર્યેન્દ્રિયાસ).

૪૬૫. ન શંકિતં શ્રુતમન્યસ્મં દીયતે પ્રવચ્ચને નિપેવાત્ ।

અર્થ - શંકિત શ્રુત બીજાને આપવું નહિ, કારણ કે તેનો પ્રવચનમાં નિપેધ કરેલો છે,

૪૬૬. વિકૃષ્ટ તપઃ કરણસ્ય મહાગુણત્વાત્ । (વ્યવહાર સૂત્ર)

અર્થ - વિકૃષ્ટ તપ કરવો મહાગુણકારી છે. (અકૃમ ઉપરના તપને વિકૃષ્ટ તપ કહેવાય.) (નિઃશય્ય હૃદયે વિકૃષ્ટ તપ કરે તો ધારી સિદ્ધિ થાય.)

૪૬૭. મુક્તિ સંસાર વિના ન ભવતિ, સંસારોઽપિ ન મુક્તિમન્તરેણ ।

અર્થ - સંસાર વિના મુક્તિ (મોક્ષ) ન હોય અને મોક્ષ વિના સંસાર ન હોય. સંસાર અને મોક્ષ સાપેક્ષ પદાર્થો છે.

૪૬૮. પૂજાસત્કારાદિના મદં કુર્યાત્ સ ન સર્વેજપ્રણિતે માર્ગે વિચિતે ।

અર્થ - પોતાના ગહારમાં થતાં પૂજા સત્કાર સન્માન વડે કરીને જે અભિમાન કરે તે સર્વેજ પ્રણિત માર્ગમાં નથી. (સત્કાર પરિચરકને તો સાધુએ હતવાનો છે. સાધુ સત્કારમાં છટ્ટી ન બાય તો જ તેણે સત્કાર પરિચર હોયો ગણાય.)

૪૬૯. પાશ્વસ્થાદીનાં અવચરં ઘટ નાસ્તિ ।

અર્થ - પાશ્વસ્થા કુશીલીયા વગેરેના અવચર ન નથી.

૬૭૦. સદાનિવસાં વિનાઙ્ગુનોમં કુર્વનઃ શ્રુતવાચ પ્રાયશ્ચિનં ।
(અગનાયાંગ ટીકા)

અર્થ—શ્રુતવાચાર્ય પધરાગ્યા વિના શૂંચોના અર્થની
વાચના આપનાં અને સાંભળનાં પ્રાયશ્ચિન આવે.

૬૭૧. શ્રદ્ધાવતઃ શાસ્ત્રાવવારણે મહાનાઙ્ગરઃ । કુનાદરસ્ય શાસ્ત્ર
વિષયેઙ્ગવસ્તુપયોગઃ । યદા યદા ચોપયોગસ્તદા સમ્યગ્-
જ્ઞાતસ્વાન્મહતો જ્ઞાનાવરણીય કર્મણો નિર્જરા । જ્ઞાનાવરણ
કર્મનિર્જરણાચ્ચ સ્ફુટઃ સ્ફુટરઃ શાસ્ત્રસ્યાધિગમઃ અધિગત-
શાસ્ત્રસ્ય ચ ગુરો શાસ્ત્રે પ્રવચ્ચને ચ નિઃકૃત્રિમા ભક્તિશ્લ-
સતિ । તતઃ પ્રભાવના, તાં દૃષ્ટવાઙ્ગ્યેષામપિ તથા શ્રદ્ધા-
દીનાં કરણાત્ । (બૃહદ્વક્ટ્ય પીઠિકા)

અર્થ—શ્રદ્ધાવાનને શાસ્ત્રઅડબુ કરવામાં મહાન આઠર હોય
છે. શાસ્ત્રઅડબુ કરવામાં આદરવાળાને શાસ્ત્રના
વિષયમાં નિરંતર ઉપયોગ હોય છે. ત્યારે ત્યારે
તે શાસ્ત્રના વિષયમાં ઉપયોગ મૂકે છે ત્યારે તે
સમ્યગ્જ્ઞાન હોવાથી મોટી જ્ઞાનાવરણીય કર્મની
નિર્જરા કરે છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મની ઘણી
નિર્જરા થવાથી શાસ્ત્રનો બોધ વધુ ને વધુ સ્પષ્ટ
સ્પષ્ટતર થતો જાય છે. શાસ્ત્રનો સ્પષ્ટ બોધ થવાથી
તેને શુરુ ઉપર, શાસ્ત્ર ઉપર અને પ્રવચન ઉપર
અકૃત્રિમ (સ્વાભાવિક) ભક્તિ જાગે છે અને ભક્તિ
જાગત થવાથી શાસન પ્રભાવના થાય છે. શાસનની
પ્રભાવના જોઈને બીજાઓને પણ પ્રવચન પ્રત્યે શ્રદ્ધા
ભક્તિ પ્રગટે છે.

૪૭૨. યો મૂલગુણાદિષુ ગુણેષુ સુસ્થિતસ્તસ્ય વચનં ઘૃત પરિસિક્ત
પાવકં દ્વવ દોષ્યતે । ગુણહીનસ્ય તુ ન શાંભતે વચનમ્,
યથા સ્થેહવિહિનઃ પ્રદીપઃ ।

અર્થ—જે મૂળ ગુણ અને ઉત્તર ગુણમાં ગરણર સ્થિર
હોય તેનું વચન ધીશ્રી સંચિત્તા અગ્નિની માફક
દીપે છે. જ્યારે ગુણહીનનું વચન શોભતું નથી.
જેમ તેલ રહિત દીપક.

૪૭૩. ડસ્સગ્ગે અવવાયં, આચરમાણો વિરાહજો હોતિ ।

અવવાણ પુણ પત્તે, ડસ્સગ્ગ નિસેવજો મહ્જો ॥

(નિશિથ સૂત્ર)

અર્થ—ઉત્સર્ગના સ્થાને અપવાદને આચરનારો વિરાધક
થાય છે. અપવાદના સ્થાને ઉત્સર્ગનું આચરણ
કરનારો વિરાધક થાય કે ન પણ થાય. (મજ્જીમ
ધૂત્તિખલાદિ હોય અને દુધ્ધાન થાય તેમ ન હોય
તો અપવાદનું સેવન ન કરે તો પણ વાંધો નહિ.)

૪૭૪. ન વિ કિંચિ અણુણાયં, વહિસિદ્ધં વાવિ જિજ્ઞવરિદેહિં ।

અમા તેસિં માણા, કજ્જે સન્નેણ હોયઠ્ઠવં ॥ (નિશિથ સૂત્ર)

અર્થ—જિનેશ્વર દેવોએ એકાંતે કેાઈ વસ્તુનું વિધાન પણ
કયું નથી કે કેાઈ વસ્તુને એકાંતે નિષેધ પણ
કયો નથી. પરંતુ એવી તેઓની આજ્ઞા છે કે કાય
કરતાં હૃદયમાં માયા કપટ ન હોવું જોઈએ. નિષ્કપટ
હૃદયે કાર્ય કરવું.

દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ મુજબ કયા અવસ્થાને કેમ
પતવું, શું ચલણ કરવું કે શું છોડવું, અને શું
લાભ વગેરે વિચાર કરીને અવિભાગીતાર્થ ન

વતી શકે. જે રીતે જ્ઞાન દર્શન ચારત્રની રક્ષા, શુદ્ધિ અને વૃદ્ધિ થાય તે મુજબ વર્તવું એવી ભગવાનની આજ્ઞા છે.

૪૭૫. દોસા જેણ નિરુભંતિ, જેણ સ્વિજ્જંતિ પુવ્વ કમ્માઈ' ।

સો સો મોકલોવાઓ, રોગાવત્યાસુ સમણ' વ । (નિશિથ સૂત્ર)

અર્થ- જેનાથી રાગાદિ દોષોનો નિરોધ થાય અને જેનાથી પૂર્વ સંગ્રિત કર્મોનો નાશ થાય તે તે મોક્ષનો ઉપાય છે. જેમ રોગાવસ્થામાં ઔષધ. (જેવો રોગ તેવું ઔષધ.)

૪૭૬. જીહાણ વિ લિહંતો, જ મહઓ જત્ય સારણા નતિય ।

દંડેણ વિ તાહંતો, સ મહઓ સારણાજત્ય ॥ (નિશિથ સૂત્ર)

અર્થ- ગુરુ શિષ્યને જીભથી ચાટતો હોય તો પણ તે સારો નથી. જો ગુરુ શિષ્યને સારણા-વારણાદિ ન કરતા હોય તો. પરંતુ ભલે ગુરુ કોઈ ભૂલ થતાં શિષ્યને દંડથી તાડના કરતા હોય પણ જો શિષ્યને સાયણા-વાયણા કરતા હોય તો તે ભલા છે.

માત્ર આ લોકમાં જ હિતકારી ગુરુ તો મુગર કોટેઠ પોઈજન જેવા છે. આ લોકમાં હિતકારી ઉપરાંત પરલોકમાં હિતકારી ગુરુ જ સાચા ગુરુ છે. ભવ ભયથી શરણે આવેલા શિષ્યને સંસાર સાગરથી સંયમ પળાવી પાર ઉતારે તે ગુરુ કાષ્ઠની નાવ જેવા છે.

સાચા ગુરુ શિષ્યના આત્માનું દ્વિત પહેલું જીવે. જે ગચ્છમાં ગુરુ શિષ્યોને સાયણા વાયણાદિ કરતા હોય ત્યાં જ સંયમાર્થી આત્માઓ વસવું નેહંએ.

માધકે માત્ર ગરીરની સગવડ ખાતર શુરુ કરવાના નથી.

૪૭૭. નાન્યં હિ ન ચારિત્રાદગં :

અર્થ—નગ્નતા એ ચારિત્રનું અંગ નથી. (વસ્ત્ર વગર તે પશુઓ પણ ફરે છે) જો કેવળ નગ્નતામાં જ ચારિત્ર માનવામાં આવે તો પશુને તો જન્મથી જ ચારિત્ર માનવું પડે.

૪૭૮. અશક્ય પરિહાર વિરાધનાયા હિસાત્વાયોગાત્, અન્ય જન્તુ સન્તાન સમ્પૂર્ણિતે લોકે સમુચ્છિન્નંવ પ્રાણિનામ હિસા ।

અર્થ—જે છત્ર વિરાધનાનો પરિહાર અશક્ય હોય ત્યાં વિરાધનાનો યોગ નથી. અર્થાત્ ત્યાં હિસાનું પાપ લાગતું નથી. નહિતર છત્રોના સમૂહની ભરેલા કોઠામાં પ્રાણીની અહિસાનો જ ઉચ્છેદ થઈ જાય. જે હિસા દાખી શકાય એમ જ ન હોય ત્યાં નિરુપાય. દૈહિક ક્રિયાઓ જ્યાંમુખી કરવી પડે છે ત્યાં મુખી ઓછાવસ્તા પ્રમાણમાં છત્ર વિરાધના થઈ જવાનો સંભવ છે.

૪૭૯. ત્રોણોં યદિ નારિત્રં ન સ્માત્ તર્હિં સાધુઃ સાધ્વો ધાવકઃ
ધાવિકાનેતિ નતુવંર્ણં ભ્રમણસદ્યઃ વ્યવસ્થા ન સ્માત્ ।

અર્થ—શ્રીઓને જો ચારિત્ર ન હોય તો સાધુ-સાધ્વી, શાવક ધાવિકાદિપ ચતુર્વિધ સંઘ વ્યવસ્થા ન થાય. ત્રિવિધ મંચ માનવો પડે. પણ નીચેના ભગવાનો તો ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરે છે. સંઘના ચાર અંગો એક બીજાનાં પૂરક છે.

૪૮૪. ફલાયિના ફલોપાય પ્રવૃત્તી ન વિલમ્બો વિધેયઃ ।

અર્થ—કાર્યાર્થીએ કારણની પ્રાપ્તિમાં વિલંબ ન કરવો.
 નેધએ, કાર્યાર્થીએ કારણમાં પ્રમાદ કરવો ન નેધએ.

૪૮૫. દેહવલં યદિ ન દૃઢં તથાપિ મનોઘૃતિ વલેન યતિતવ્યમ્ ।
 તૃપિતઃ પાત્રાભાવે કરેણ કિં નો જલં પિવતિ ?

અર્થ—જો સંયમસાધનામાં દેહબળ મજબૂત ન હોય તો પણ
 મનના ઘૃતિ બળવડે સંયમમાં યતન કરવો નેધએ.
 તૃપ્તાનુર મનુષ્ય પાણી પીવાના પાત્રના અભાવે શું
 હાથ વડે પાણી પીતો નથી ? પીવે જ છે. શરીરની
 શિથિલતાના કારણે સંયમ સાધનામાં મનને ઉત્સાદ
 તો ઓસરવો ન જ નેધએ. સંયમ સાધનામાં જ
 મન ચોંટ્યું ને ચોંટ્યું રહેવું નેધએ. સંપૂર્ણ સંયમ
 પાળવા માટેની શક્તિ માટે અશિન્ત્ય શક્તિના ધણી
 જિનેન્દ્રદેવ પાસે પ્રાર્થના કરતા રહેવું. સંપૂર્ણ
 સંયમ સાધના માટેના સામર્થ્યની નિરંતર સ્પૃહા
 કરવી કે મને ક્યારે એવી શક્તિ મળે અને હું
 સંપૂર્ણ સંયમની આરાધના કરું !
 સંયમ પાળવાની જેટલી શારિરીક શક્તિ હોય તે
 ગોપબ્યા વગર સંયમસાધના કરનારો પણ આરાધક
 છે. કેટલીક સંયમ સાધનાઓ શારિરીક શક્તિના
 અભાવે મનના વિચેદ્ધતાસથી કરવાની હોય છે.
 દુઃકાલમાં આરાધકભાવ અખંડિત રહેવો નેધએ.

૪૮૬. તાદૃશ દેહવલાભાવેઽપિ મનોવોગંસ્કોરણે યતિતવ્યમ્, ન તુ
 આબરતં વિધેયત્, ન હિ કામિકા ધ્યામાન પ્રકરં ત્વા
 વારિતમ્, કિન્તુ શમ્યનિમ્મૂહન પ્રવૃત્તો યોગાનાં સ્થિતે ભાગ-
 રતનવ્ વારિત્વં ।

માયા નિકૃતિ પ્રસંગો દુર્લભ વૌઘિત્વં ચેત્યાત્મ વૌઘન-
મેવાત્માયિના યતિતન્ત્રમ્, એવં સંવિગ્નસ્યાપ્ય ગીતાયંસ્યો-
પદેશાદી નાવિકારઃ । (અધ્યાત્મ મત પરીક્ષા)

અર્થ- પોતાનામાં સંવેગ (મોક્ષાભિલાષ કે ભવભિરતા)
ન હોય તેને પરોપદેશથી શું કાર્યસિદ્ધિ થવાની
હતી ? સંવેગ વિના લોકરંજન માટે જ ઉપદેશમાં
પ્રવૃત્તિ થાય છે તેથી માયાકપટનો પ્રસંગ આવે
અને દુર્લભ મોક્ષિતાની પ્રાપ્તિ થાય માટે પોતાના
આત્માને જ પ્રતિબોધવા આત્માર્થિક્ષે પ્રયત્ન કરવો
જોઈએ. એવી રીતે સંવેગી હોય પણ અગીતાર્થ
હોય તેને પણ ઉપદેશનો અધિકાર નથી. આધુનિક
બાપામાં કહીએ તો વક્તા ચંચળ અને વિદ્વાન
શાસ્ત્રોનો જાળુકાર હોવો જોઈએ.

આ બધાનો નિષ્કર્ષ એ છે કે ધર્મનો ઉપદેશ આપ-
નાર ધર્મશુરુ પોતે ભવભીરુ અને આગમશાસ્ત્રોના
જ્ઞાતા નહોતો જોઈએ.

દયાશુ પણ હિંદુવેદ પાસે શરૂક્રિયા ન કરાવાય, તેમ
દયાહીન નિષ્ણાત વેદ પાસે પણ શરૂક્રિયા ન
કરાવાય. જેને તેને પાટ ઉપર ગદીને ઉપદેશ આપ-
વાનો અધિકાર નથી. અધિકારી જ ઉપદેશ આપે
તો જ સ્વ-પરને લાભ થાય.

૪૬૨. મુદ્ગભાવ પ્રતિચંપ એવ મોહઃ । (અધ્યાત્મમત પરિક્ષા)

અર્થ- શુરુ બદ્ધમાન એ જ મોહ છે. કારણ કે શુરુ બદ્ધ-
માન એ મુક્તિનું અવસ્થ્ય કાન્તુ છે અને શુરુ
બદ્ધમાનથી તીર્થીકરનો સંયોગ પણ પ્રાપ્ત થાય છે.

હંમેશા અધ્યયન અને ધ્રુવણ દ્વારા હંમેશા સદા-
જ્ઞાના શ્રાવક બનવું, અનુપ્રેક્ષા કરવા વડે કરીને
સદાજ્ઞાના ચિંતક બનવું.

કોઈપણ અનુષ્ઠાન કરતી વખતે આ આજ્ઞા મુજબનું
છે કે નહિ તે જોયા કરવું જોઈએ, જોટલે કે અનુ-
ષ્ઠાનમાં આજ્ઞા પારતંત્ર્ય જોઈએ.

અનુષ્ઠાન કરવા વડે કરીને સદાજ્ઞાને પરાધીન બનવું.
આટલું બધું જિનાજા માટે શા માટે કરવું? તો
આજ્ઞા એ મોહરૂપી ઝેર માટે પરમ મંત્ર સમાન છે.
અનાદિકાળનું આત્મા ઉપર ચઢેલું મોહનું ઝેર
નાશ કરવાનું સામર્થ્ય આજ્ઞારૂપી મંત્રમાં છે.

૪૯૫. ન નિતિજ્જા પરપોટં । ન માવિજ્જા દીનયં ।
ન ગચ્છિજ્જા હરિતં । ન નિરિકિત્તજ્જ પરદારં ।

અર્થ - પરપોટનનો વિચાર ન કરવો.
દીનતાનો વિચાર ન કરવો.
બહુ હુષધેલા ન બની જવું.
પરજીને જોવી નહિ.

૪૯૬. આગમ વચન પરિવતિ મંવ રોગસદોવથં ।

અર્થ - આગમ વચનની પરિવૃત્તિ (પરિણામ) બધે રોગનું
અભ્યર્ચ્ઓપદ છે. (જિનવચનની પરિવૃત્તિ વગર
કર્મદોષ બાથે નહિ.)

૪૯૭. યથ માનોરથિકસ્તથ કલમપ્પાપિકમ્ ।

અર્થ - ત્યાં શાસ્ત્ર અધિક ત્યાં કેળ પાપ અધિક.

૪૯૮. મુખ્યાનાં રક્ષકનાથં અવિધિ પ્રસંસા । કદાપિ ન કુર્માન્ ।

નિ મુખ્યપત્તઃ મુખ્યાવિ સુવન્તિ વેદસા ચરિત્રાનિ ?

અર્થ—શુદ્ધ સુરુષોને (સાચા જ્ઞાનકોને) આ જ્ઞાનાના સુરુષો અને પારકાના સુરુષો એવાં કદાપિ હોવા નથી, કેમકે જિનવચનના અતંકારથી અતંકૃત હોય તે બધા જ સુરુષ છે.

(સંયમ અને શાસ્ત્રોને વક્ષાદાર હોય તે બધા જ સુરુષો કહેવાય. બહો પછી ભરતદેવના હોય, ઐરાવત દેવના હોય કે મહાવિદેહના સાધુઓ હોય તે બધા જ (રહસ્યર કોડ) સુરુષો કહેવાય. માટે જિનવચનનું રહસ્ય સમજનાર શ્રાવકે કદી મારા તારાનો ભેદ પાડવો નહિ.)

૫૦૦. ય. દદાતિ શુદ્ધ ધર્મં સ પરમાત્મા જગતિ ।

અર્થ—જે લોકોને શુદ્ધ ધર્મ આપે છે તે આ જગતમાં પરમાત્મા છે.

(શુદ્ધ મોક્ષ માર્ગની દેશના આપનારને અહિં પરમાત્મા કહ્યો છે.)

(ખૂણ જ નિઃસ્પૃહ સાધુ હોય ને ગીતાર્થ હોય તે જ શુદ્ધ મોક્ષ માર્ગની દેશના લોકોને આપી શકે.)

૫૦૧. શુભોદયોઽપિ આવરણઃ અશુભોદયોઽપ્યાવરણઃ, ગુણાવરણ-
ત્વેન તુલ્યત્વાત્ ।

અર્થ- પુણ્યનો ઉદય પણ આવરણ છે અને પાપનો ઉદય પણ આવરણ છે. જાને શુદ્ધિ આવરણ કરતા દોષાથી તુલ્ય છે.

(નિશ્ચયથી આત્મા પાપ પુણ્યથી રહિત છે, નિરાવરણ છે. માટે યોગી પુરુષે પુણ્યના ઉદયમાં અને પાપના ઉદયમાં સમભાવ રાખવો.)

૫૦૨. નિચયતઃ સમતા પરિણામરૂપસ્વૈકત્યૈવ મોક્ષમાર્ગત્વાત્ ।

અર્થ- નિશ્ચયથી સમતાનો પરિણામ એ એક જ મોક્ષમાર્ગ છે.

૫૦૩. ધોવાહારો ધોવન્નિઘો વ જો દોષ ધોવ નિદો વ ।

ધોવોવહિ ઉવગરણો તસ્ત્ત્વ દ્વ દેવાવિ પનનતિ ॥

અર્થ- ઘોડો આહાર, ઘોડું ઓલવું, ઘોડી ડાબ અને ઘેડાં ઉપકરણો (કપડાં લત્તાં વગેરે) જેને હોય તેને દેવો પણ નમસ્કાર કરે છે

૫૦૪. નહયેકાંત જ્ઞાન રુચિઃ સમ્યગ્દર્શનો, નહયેકાંત ત્રિલા રુચિઃ, સમ્યગ્દર્શનો, વિન્તુ સાપેક્ષદષ્ટિરેય સમ્યગ્દર્શનો ।

અર્થ- એકાંતે જ્ઞાનરુચિમાં કે એકાંતે ક્રિયારુચિમાં અમ્યગ્દર્શન નથી, પરંતુ જાને તરફ સાપેક્ષભાવ હોય તો જ અમ્યગ્દર્શન હોય.

(સમક્ષિતિ જીવ નો જ્ઞાનરુચિવાળો થે હોય અને ક્રિયા રુચિવાળો થે હોય)

૫૦૫. શુક્લોપદેશકા એવ વિમ્બે પૂજ્યાઃ ।

અર્થ- શુદ્ધ ઉપદેશકો જ વિમ્બમાં પૂજ્યા છે.

૫૧૨. મુક્તો નિગ્ધો દુઃખમુક્તિરિત્યર્થઃ ।

અર્થ—પણ નિગ્ધ સમુદાયમાં તે સમુદાય છે, મારું જીવ જોમ લોગનું.

(હીજાનો પરચોડો જોમને આ હીજાથી જો મરમ કરી, મન્ય છે તેને, તેજ જન્મ સમુદાય કરી જોમ લોગનું.)

૫૧૩. મયં પરસંયોગ વિનાશો મનતિ ।

અર્થ—પરમયોગના વિનાશમાં તમ ઉત્પત્ત થાય છે.

૫૧૪. એક દેશ વિશિષ્ટોર્થો નમસ્ય વિપયો મતઃ । (ન્યાયાવતાર)

અર્થ—એક દેશ વિશિષ્ટ પદાર્થ નયનો વિપય છે.

નોંધ :—વસ્તુમાં રહેલા અનેક ધર્મો (અનેક અંશો)

માંથી કોઈ એક વિશિષ્ટ ધર્મ તે નયનો વિપય બને છે.

૫૧૫. સર્વંસ્યાપિ પરાર્થસ્ય સ્વાર્થઃ પર્યવસાનં ।

અર્થ—બધો જ પરમાર્થ અંતે સ્વાર્થમાં પર્યવસાન પામે છે. સ્વાર્થ માટે પરાર્થ કરવો જોઈએ.

પરાર્થ એ જ સાચો સ્વાર્થ છે.

૫૧૬. સ્વભાવ સુખમગ્નસ્ય સંસારઃ કિં કરિષ્યતિ ?

અર્થ—સ્વાભાવિક સુખમાં મગ્ન મનુષ્યને સંસાર શું કરશે ? કાંઈ જ નહિ કરી શકે.

૫૧૭. પ્રાગ્ભાવિતાઃ ગુણા સ્વતઃપ્રવ પ્રગટી ભવંતિ નેક્યુષ્ટિપલાલા-
વત્તાં ચિરકાલં વિષ્ણુતિ ।

અર્થ— પૂર્વે ભાવિત કરેલા શુદ્ધો પોતાની જેજે પ્રગટ થાય છે. જેમ શેરડીનો સાંકે લાંગો વખત પલાલ (ધાસળી) ઢંકાયેલો રહેતો નથી તેમ.

૫૧૮. જ્ઞાનાદયો ગુણાઃ સર્વાત્મનિ સંત્યેગ, સર્વ સાધારણે કો મદઃ ?

અર્થ— જ્ઞાનાદિ શુદ્ધો સર્વે આત્માઓમાં રહેલા છે. સર્વ સાધારણ વસ્તુમાં શો મદ (અભિમાન) કર્યોતો ? (નિશ્ચયનયથી સર્વે આત્માઓમાં સમાન જ્ઞાનાદિ શુદ્ધો તિરોબાવે રહેલા જ છે.) પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાનાદિ શુદ્ધોથી અભિમાન ન કરવા અર્થે 'જળ્યાચ્યુ' છે. સ્વ શુદ્ધોનું પણ અભિમાન નથી કરવાનું.

૫૧૯. કર્મચિપાક વિચિત્રતાં મુઞ્જન્નપિ અગ્નિઃ તિષ્ઠતિ । કત્ત્વં દ્રવ્ય કાલે તારતિ અનાદરોત્તરિ ભોગકાલે કો દ્વેષ ? ઉદયગત-ભોગકાલે દૃષ્ટા નિષ્ઠતા પરિણતિઃ ત્યજ અખિતયકર્મહેતુઃ ।

અર્થ— વિવેકી મનુષ્ય કર્મચિપાકની વિચિત્રતાને ભોગવવા છતાં એક રહિત રહે છે.

હે છત્ર ! પાપ કર્મ કરતાં તને અરતિ અનાદર નહોતા તો તે પાપ કર્મના ભોગ કાળે શા માટે દ્વેષ કરે છે ?

ઉદયમાં આવેલાં શુભાશુભ કર્મોમાં દૃષ્ટાનિષ્ઠી પરિણતિ જ નવા નવા કર્મોનો હેતુ છે.

(શુભાશુભ કર્મોના ઉદયમાં સમજાવ રાખવાથી નવા કર્મો બંધાતા નથી)

૫૨૦. અનાયૈન્દ્રઃ સ્વપ્નોઃ સ્તોત્રઃ સારૈન્દ્રઃ જૈનાચારઃ સ્તોત્રઃ ।
જૈનાચાર વર્તિતુ જૈન પરિણતિ પરિણતાઃ સ્તોત્રઃ ।

૫૨૧. જેનામમમતિ મમમમદતિ તરિણામ જડ નામિત મામ-
તમમ, મિત્તારતોપાત માતાં વ મમતેમુમેન ।

અર્થ—જિનામમો પણ સમ્યક્દર્શનથી મળિયુ (૫૬૫)
સદ્ વસ્તુને જ મોક્ષનાં કારણ બને છે. મિત્તારતોપી
નાદ મરેલી બુદ્ધિવાળાઓને તો બાંધેનું જ બને છે.
(સમ્યક્દર્શિને સદ્વસ્તુ કરેલાં મિત્તાર શાસ્ત્ર પણ
સમ્યક્દર્શિને સમ્યક્ રીતે પરિણમે છે, જ્યારે મિત્તાર
દર્શિને સમ્યક્ શાસ્ત્રો પણ ઉલટાં પરિણમે છે.
(પાત્ર પ્રમાણે વસ્તુ પરિણામ પામે.)

૫૨૨. અનુયોગ શૂન્યં વચનં ન પ્રમાણ ભવતિ ।

અર્થ—અનુયોગથી શૂન્ય વચન પ્રમાણભૂત બનતું નથી.
(સૂત્રાર્થનું વ્યાખ્યાન કરવું તેનું નામ અનુયોગ છે)

૫૨૩. ભવમીય મીતાનાં પ્રાણીનાં દૃઢં ત્રાણં યઃ કરોતિ સ'ધન્યો'
મહાસત્ત્વઃ ।

અર્થ—ભવભયથી ભય પામેલા પ્રાણીઓનું જે દૃઢ રક્ષા
કરે છે તે મહાસત્ત્વશાળી ધન્ય છે.

૫૨૪. શુભધ્યાનાદ્ ધર્મો ભવતિ ।

અર્થ—શુભ ધ્યાનથી ધર્મ થાય છે.

૫૨૫. યદ્ વસ્તુતિ યદ્ ધર્મઃ ન ભવતિ તતો ન જાયતે તૃપ્તિઃ ।

અર્થ—જે વસ્તુમાં જે ધર્મ ન હોય તેનાથી તૃપ્તિ ન થાય.
(જેમ વિષયો.)

૫૨૬. શાંતાશાન્તયો વિવાક ભેદ એવ ન સ્વાવરણે લઘ્યાવાચાવરણ
ત્વં તુ હમયોરપિ યત્ત્વં સ્વગુણાન્ પ્રાતયતિ યદ્ દુઃસ્વં કઃ
ગુણત્વેનોરયોકુચ્ચે ।

અર્થ-શાન્તા અશાન્તાના વિવાદમાં જ ભેદ છે, આવશ્યકમાં
નહિ. આત્માનું અનંત અવ્યાપાધ સુખનું આવશ્યક-
પણું તો ક્યારેનો વિવાદ કરે છે. જે સ્વગુણોનો વાત
(નાથ) કરે તે દુઃખને સુખ તરીકે કેળવે સ્વીકારે ?
શાન્તાવેદનીયનો ઉદય પણ આત્માનું અવ્યાપાધ
સુખ તેને રોકે છે અને અશાન્તાવેદનીયનો ઉદય પણ
આત્માના અવ્યાપાધ સુખને રોકે છે, તેની આવ-
શ્યકની દૃષ્ટિએ તે બંને સમાન છે.

શાન્તાને પણ સુખ તરીકે ન માની શકાય. કેમકે
તે આત્માનું સ્વાભાવિક અનંત અવ્યાપાધ સુખ તેને
રોકે છે માટે.

શાન્તા અને અશાન્તા સત્તામાંથી વ્યય તો જ
આત્માનો સદૃશ અનંત અવ્યાપાધ સુખ પ્રગટ થાય.

૫૨૭. શર્વે સાધનો વાયાઃ ફળં દુઃખં જાગ્ય સ્વરૂપં સમયવરંતિ ।

અર્થ-શર્વે સાધન ઉપાયો એક શુદ્ધ આત્મામાં સમયવાર
પામે છે,

એક બાળી નદીઓ અને સમુદ્રમાં જઈને વિદ્વીન
બની જાય છે તેમ બધા સાધનામાર્ગો અંતે જઈને
શુદ્ધ આત્મ સ્વરૂપમાં પર્યાવસાન પામે છે.

૫૨૮. મીઠ નિમિત્તો દોષઃ ત સમ્પ્રતિપક્ષાભિવાદ્ય એવ નિવર્તતે,
યન્ના શાંતાભિવચ્ચાદુસ્તમ્રં આદ્યમુદ્ગમ સેવતેતિ ।

અર્થ-જે દોષ જે નિમિત્તો ઉપસા મર્યાદા ને દોષ

તેમ પવિત્રતાની વેળાથી જ મિત્રના અગ્ર દેવે
કાંઈથી જ્યેષ્ઠ થયેલી જરૂર અગિય વેળાથી દેવ
થાય તેમ દેવના ધર્મવાચનાનો દેવ બદલ પાવન
પાવનથી જ દેવ થાય.

૫૨૯. મુદ્ગુદયામાભે જાગ્રાદિતમ્યાનમાયઃ ।

અર્થ— શુરુદેવતાગના અભાવે જિનાગ્રાહિણીને પણ અભાવ
હોય. જ્યાં જિનાગ્રાહી રુચિ હોય ત્યાં શુરુદેવતામ
હોય.

૫૩૦. દુર્ધ્યાનિ નિવેષ સદુત્થાના દશ પ્રધાન પ્રમાદ ત્યાગ્વારિત-
પરિણામસ્ય ।

અર્થ— દુર્ધ્યાનનો ત્યાગ, શુભ ધ્યાનનો આદર અને અપ્ર-
માદ પ્રધાન ચરિત્રના પરિણામ છે.

નોંધ:—જ્યાં ચારિત્રનો પરિણામ હોય ત્યાં પ્રધાન-
પણે દુર્ધ્યાનનો ત્યાગ, શુભ ધ્યાનનો આદર
અને અપ્રમાદ પ્રધાનપણે હોય છે.

૫૩૧. અપવાદવદ પ્રત્ય યાયાઃ વિરાધનાયા અપિ નિર્જરાદેતુલ્ય
તત્ર તત્ર વ્યવસ્થાપિતમ્ । (ઉપદેશ રહસ્ય)

અર્થ— અપવાદ પદના નિમિત્તની વિરાધના પણ નિર્જ-
રાનો હેતુ છે એમ અપવાદના સેવનથી થતી વિરા-
ધના તે તે આગમગ્રંથોમાં જોવા મળે છે
(જેમ કલિક્ષૂરિણ મહારાજે સરસ્વતી સાધવી
નિમિત્તે વિરાધના કરી તે તેમને મહાન નિર્જરાનો
હેતુ બની.)

સંયમરક્ષા, સંઘરક્ષા, શાસન રક્ષાના શુદ્ધ ધ્યેયથી
કારણે વિરાધના કરવામાં આવે તો પણ તે નિર્જ-
રાની કારણ બને છે.

૫૩૨. અત્પરંપિ જ્ઞાતોઽપિ પરિગૃહીતો ધર્મો વદ્યુઃકાર્યકારિત્વાત્તત્ત્વતો
વદ્યુ પરિગૃહીત એવ ।

અર્થ— ચોક્કસ પણ જ્ઞાતીએ વડે અદ્યુ કાર્યેલો ધર્મ વદ્યુ
કાર્ય કરનારો હોવાથી પરમાર્થથી વદ્યુએએ અદ્યુ
કરેલો જ નહીંવે.

૫૩૩. યાવંતં કાલં ન મૂલોત્તરગુણદાહના તાવાનેવ કાલો નિન્ન-
યતઃ પ્રવચ્ચા પર્યાયઃ પરિગણયતે ।

અર્થ— જેટલા કાળ સુધી મૂલગુણ અને ઉત્તરગુણની સખ-
લતા વિનાનો હોય તેટલા કાળનો પ્રવચ્ચા પર્યાય
(દીક્ષા પર્યાય) નિશ્ચયનથી (પરમાર્થથી) ગણાય છે.

૫૩૪. માત્મોજ પરકોયો વા કઃ શિદ્ધાંતો વિવચિત્તામ્ દુષ્ટાંટા-
વાપિતો યસ્તુ પુક્તસ્તસ્ય પરિગ્રહઃ ॥ (ચોક્કસિદ્ધ)

અર્થ— વિદાનેને હોય શિદ્ધાંત ચોક્કસ કે પારકો હોય ?
હા અને ઇલાથી અગામિત જે શિદ્ધાંત હોય તેનો
તે સ્વીકાર કરે છે.

નોંધ— પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ અને અનુમાન પ્રમાણથી
અવિરુદ્ધ જે શિદ્ધાંત હોય તે જ વિદાનેને અદ્યુ
કરવા ચોક્કસ હોય છે.

૫૩૫. ચોમસ્ય જ્ઞાપમાહઃ—

જ્ઞાપાદાવ્ નિશ્ચયાવ્ ધૈયાવ્ સંતોષાવ્ તત્ત્વજ્ઞાવાવ્ ।

મુનેર્જનપદસામાવ્ પદ્મિ ચોમિઃ પ્રવિદ્યમાનિ ॥

(ચોક્કસિદ્ધ)

અર્થ— ચોક્કસ ઉપાયને કરે છે :—

ઉચ્ચાદ, નિશ્ચય, ધૈર્ય, સંતોષ, તત્ત્વજ્ઞાન (અને)
જનપદનો ત્યાગ, આ ૭ ઉપાયેથી મુનિને ચોક્કસ
પ્રાપ્તિ થાય છે.

File: 100-369607-100

[illegible]

($\bar{a}_1, \bar{a}_2, \bar{a}_3, \bar{a}_4$) (4th.)

[illegible]

મનિભાઈ શેરગી આજેમ દમજીભાઈ.

સાત્તાદર્શન એટલે મોગજ પરમાર્થ છે એવી નિષ્ણ
રજ્યા કરતી ને.

જનપદ ત્યાગ એટલે ગતાવશતિક લોક પ્રવાસનો ત્યાગ કરવો તે.

५३६. ८१५ निमिः—

त्रिधाने चेतसोवृत्तिस्तद्वर्णेषु तथैव्यते ।

अथै चालम्बने चैव त्यागश्चोपप्लवे सति ॥ (योगसिद्धे)

भंत्रना ज्ञाप यजते:—

અર્થ- મંત્રના અક્ષરોમાં ચિત્તની વૃત્તિ.

મંત્રના અર્થમાં ચિત્તની વૃત્તિ.

મંત્રણું આલંબન પ્રતિમા વગેરે તેમાં ચિત્તની વૃત્તિ અને મન વિહ્વલ (ચંચળ) બને ત્યાં જીવનનો ત્યાગ કરવો.

५३७. आगमनिरूपित विधि निरपेक्ष तयाऽऽगमार्थमनुतिष्ठन्नपि न तदभक्तः, किन्तु तद्विष्ट एव ।

અર્થ- આગમોક્ત વિધિથી નિરપેક્ષ બનીને (ઉપેક્ષા કરીને) આગમમાં બતાવેલી ક્રિયાઓ કરતો હોવા છતાં પણ તે તે ક્રિયાના પ્રેમી નથી પણ દ્વેષી જ છે.

વિધિના પૂર્ણ પદ્ધતિના વિનાની શાસ્ત્રોક્ત ક્રિયાઓ
પણ કદ્યાણ કરી શકતી નથી, પરંતુ વિધિનો
અનાદર કદ્યાણી હિલકું અકદ્યાણ થાય છે. માટે
ક્રિયામાં વિધિનો ખૂબ જ આશ્રય લેવો.

૫૩૮. યસ્ય ત્વનાદરઃ શાસ્ત્રે તસ્ય શ્રદ્ધાવ્યયો ગુણઃ ।

ઉન્મત્ત ગુણ ગુલ્યત્વાન્ન પ્રસંગાસ્પદં મતાન્ ॥

અર્થ- જેને શાસ્ત્ર ઉપર અનાદર છે તેના શ્રદ્ધા આદિ
ગુણો પણ ઉન્મત્ત પુરુષના ગુણ ગુલ્ય છે, તેથી
શક્યનોને તે ગુણો પ્રસંગા કદ્યા લાયક નથી
બનતા. (જેને શાસ્ત્રો ઉપર આદર ન હોય તેને
દેવ, ગુરુ, ધર્મ, મંત્ર ઉપર પણ આદર ન હોય)

૫૩૯. ઉપદેશં વિનાપયથં કામો પ્રતિ પદ્મજનઃ ।

તર્મસ્તુ ન વિના ઘાન્ધાદિતિ તપાદરો દ્વિતઃ ॥

અર્થ- ઉપદેશ વિના પણ અર્થ કામ પ્રત્યે તેા લોક ભ્રમિ-
યાર છે, ધર્મ તેા શાસ્ત્રના ઉપદેશ વિના ચમત્ક્રમ
તેનો નથી માટે ત્યાં શાસ્ત્રમાં આદર દિતકારી છે.
અપાત્ર યોગની પ્રાપ્તિનો અવસર કયાદે ?

૫૪૦. વસ્તો પુરુષાવર્તે મતો યઃ પુરુષપાદિકઃ ।

નિમ્નવર્તિત્વચરિત્રો ય, તત્ત્વેવેતદુત્તમમ્ ॥ (યોગબિન્દુ)

અર્થ- અસ્તમ પુરુષલાવર્તમાં જે ગ્રાહ્યપાદિક હોય, યોગી
જેલ કદ્યા હોય અને દેશવિત્તિ અથવા ચર્ચાચરિત્ર
(આદિત્રી) હોય તેને જ તે અપ્યત્તમયોગ પામ
મળે એમ કહ્યું છે.

૫૪૧. પૂરમેશ તુ તન્મર્મગુંસ્તદેશનિ પુરુષમ્ ।

મધ્યધારમ્તો મુક્તદેશમેત્ત યતીવિદ્ ॥ (યોગબિન્દુ)

અર્થ- યોગની પૂર્વ એકતા ત્યાર પૂર્વ આપના પદો વ
આપે જાણેલા છે : (૧) ગરુડેશ્વરિનું અંગ,
(૨) ગરુડાસ, (૩) નાભ, (૪) ગર્ભિણી અંગ.

૫૪૨. વિધિપૂર્વકનં દાન યેનું દોષ ને જન્યતે છે : -

દત્તં મદુરમસામ હૃદયોરમૃતજાયતે ।

નારુદાપ્યવૃત્ત્યં તુ, તદેતદિતિગમ્યતમ્ ॥

અર્થ- આપેતું દાન આપનાર અને લેનાર બંનેને ઉપકારક
જનવું બેઠેલું. રોગીને આપવામાં આવતાં કૃપા
તુલ્ય ન હોય તે દાન વિધિ સુજળનું જાણવું.

૫૪૩. અમૃત અનુધાનનું સ્વરૂપ :-

જિનોદિતમિતિ ત્વાદ્ ભવિસારમદઃ પુનઃ ।

સૌમ્યમર્મમત્યન્તમમૃતં મુનિ પુટ્યવાઃ ॥

અર્થ- આ પ્રસ્તુત અનુધાન (જનોક્ત છે એવા અભિપ્રાયથી
કરે, શુદ્ધ શ્રદ્ધા જેમાં પ્રધાન હોય, નિર્વાણની
અભિલાષા અત્યંત હોય અને અમરણનો હેતુ હોવાથી
અમૃત અનુધાન કહેવાય છે.)

૫૪૪. સહજ મલનું સ્વરૂપ :-

સહજં તુ મલં વિદ્યાત્, કર્મસમ્બન્ધ યોગ્યતામ્ ।

આત્મનોડનાદિમત્ત્વેઽપિ, નાયમેનાં વિના યતઃ

અર્થ- આત્મામાં રહેલી કર્મ સંબંધની યોગ્યતાને સહજ-
મલ જાણવો. જીવ અનાદિ હોવા છતાં પણ જીવમાં
જો અનાદિ કર્મસંબંધની યોગ્યતા ન હોય તો કર્મ-
ધટે નહિ.

(કાર્મણુ વર્ગણુનો પણ આત્મ ગ્રાહ્ય સ્વભાવ છે
અને આત્માનો કર્મગ્રાહક સ્વભાવ છે માટે જ
પરસ્પર જીવ અને કર્મનો સંબંધ થાય છે.)

૫૪૫. દ્રવ્યાગ્રોત્કર્ષસ્ય તુ ન ભાવાગ્રોત્કર્ષ હેતુત્વાત્ ।

અર્થ- દ્રવ્યાગ્રોત્કર્ષ તે ભાવાગ્રોત્કર્ષ હેતુ નથી.

અપુર્ન અંશકમાં દ્રવ્યગ્રોત્કર્ષ હોય છે ને સમશ્રિત માંડી સર્વ વિરતિ આદીમાં ભાવાગ્રોત્કર્ષ હોય છે.

દ્રવ્યાગ્રોત્કર્ષ અપુર્ન અંશકથી સર્વ વિરતિ પર્યંત હોય અને તે સ્વસ્થ અનુધાન કરવા રૂપ છે તે પ્રધાન દ્રવ્યાગ્રોત્કર્ષ સ્વરૂપ છે.

જો દ્રવ્યાગ્રોત્કર્ષ બીજા પ્રધાન દ્વારા ભાવાગ્રોત્કર્ષ જનક અને તે જ શુદ્ધ દ્રવ્યાગ્રોત્કર્ષ છે. પણ સદૃશ અંશકાદિમાં અપ્રધાન દ્રવ્યાગ્રોત્કર્ષ જો તે ભાવાગ્રોત્કર્ષ કારણ પણ બનતી નથી, ઉલ્ટી પ્રત્યપાય બહુલ છે. (અનુધાન કર્તા છે.)

૫૪૬. અપ્રધાન દ્રવ્યાગ્રોત્કર્ષા લીંગો :-

લિંગાદિં હોતિ લીંગેણ તદ્વ્યાગ્રોત્કર્ષ ન ગુણરામો ।

નાપતાતુલ્યહરિમો વિહિમ્નો પો મયમયં ન ॥

અર્થ- (૧) અર્થનું આલેખન (વિચારણા) ન હોય.

(૨) ગુણરામ ન હોય.

(૩) અને આ દ્રોણ અપૂર્ણ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થઈ છે જો બદલનો જરાયે અનંદ ન હોય.

(૪) વિધિના અંગમાં જરાયે અવશ્ય ન હોય એનાં એમ જ સાથે, એમ માને.

૫૪૭. દર્શોસ્તિ પ્રતિધાનશુદ્ધાયત્તત્ત્વા ભાવોત્કર્ષહેતુત્વાત્ ।

અર્થ- યોગીય પણ પ્રતિધાન શુદ્ધ ભાવાગ્રોત્કર્ષ તે ભાવના ઉત્કર્ષ હેતુ છે.

૫૪૮. જગત્પતિ પ્રતિધાનશુદ્ધાયત્તત્ત્વા ભાવોત્કર્ષહેતુત્વાત્ ।

[illegible]

અર્થ— માતાના જીવોના નાશ ન કરેલા ને સ્વારૂપ અદિગ્યા
જે જગ્યાપૂર્વકી પ્રવર્તિ ને તેલ અદિગ્યા અને
અદિગ્યાના ક્રમરૂપે પરિણમન ને અનુભવ અદિગ્યા
કે જે જિનાસાના ભાગડન સ્વારૂપ છે.

(જે પ્રવૃત્તિ જિનાજાળજી દોષ તં પ્રવૃત્તિથી
અદિંસાનો અનુબંધ પડે.)

(જિનાણા વિદ્યાળી અહિંસાની પ્રવૃત્તિથી પબ્લિક હિંસાનો અનુશાંન પડે.)

જિનાજાથી યુદ્ધ દેખીતી હિંસા પામી અહિંસા છે.
જ્યારે જિનાજા વગરની દેખીતી અહિંસા પામી
હિંસા છે. તાત્પર્ય એ છે કે જ્યાં જિનાજા છે
ત્યાં જ સાચી અહિંસા છે,

६५७ मृपावादश्चतुर्धा :—(१) भूतनिह्व (तु) अमृतोद्भावनं
(२) अर्थान्तरं (४) मर्हावचनं. (योगशास्त्र टीका)

અર્થ- ચાર પ્રકારનું અસત્ય લાપણ છે :—

(૧) સત્ય વસ્તુને અપલાપ કરવો.

દા.ત. આત્મા નથી, પાપ નથી, પુણ્ય નથી ઇત્યાદિ.

(૨) જે વસ્તુ જે સ્વરૂપે ન હોય તેવા સ્વરૂપે દેહિત્રી. દા. ૧. આત્મા મન' વ્યાપી છે એમ બોલવું.

(૩) ગાયને યોડો કહેવો.

(૪) ગણો-નિદનીય વસ્તો બોલવા. દા. ત. ખેતર ખેડ, કાષાને કાઢો કહેવો, પરત્રી લંપટને પરત્રીલંપટ કહેવો વગેરે.

૬૫૮. વયઃ પાનં મુજહવાનાં વષા વિવવિવૃદ્ધયે । તમા કુપાત્ર
અપાત્રયોઃ દાનં તદ્ ભવ વિવૃદ્ધયે । (યોગચાત્ર ટીકા)
અર્થ- જેમ સપોને કરાવેલું દુધપાન વિપત્રી વૃદ્ધિ માટે
બને છે, તેમ કુપાત્ર અને અપાત્રને પાત્ર બુદ્ધિએ
આપેલું દાન દાતાની જીવવૃદ્ધિ માટે બને છે

૬૫૯. સરમાત્ અપાત્રં કુપાત્રં ચ પરિહૃય વિવેચિત્તઃ

પાત્રદાને પ્રવર્તન્તે ગુપિયો મોહકાશિલઃ ।

અર્થ- એટલા માટે અપાત્ર અને કુપાત્રનો ત્યાગ કરીને
બુદ્ધિમાન વિવેચી અને મોહની ધૃત્વાવાળા અને
પાત્રદાનમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે.

(જેમ સ્વાદિષ્ટ ખીર ખરાબ બાજનમાં નાંખી મોથ
નો જગત્રી લાય છે તેમ અપાત્ર કે કુપાત્રને આપેલું
ઉત્તમ પણ દાન નિષ્ફળ લાય છે.

૬૬૦. પાપાગ દણોદામોઽપિ મહ્યાત્વાન્મહાકાયા (યોગચાત્ર ટીકા)

અર્થ- મહા પૂર્વક પાત્રને આપેલો એક કેળાવેલો પણ
મહાન મુજને આપનાર પાપ છે.

(મુપાત્રને દાન આપવાં નો ચિત્ત વિત્ત અને
પાત્રનો ત્રિવેણી સંગમ મધ્ય તો સંગમ ગોવાળ
જેવું મહાદેવ પ્રાપ્ત થાય.)

૬૬૨. નિગો ન કોડળિ લોકે પાપિલોપવપિ મનસ્વિનિર્જનવ્યા ।
 અર્થ- લોકમાં કેમપણ નિંદા કરવા ત્યાગ નથી. પાપીમ
 પાપી જીવોની પણ ભવસ્થિતિ ચિંતાવની.
 (જે જીવોને આ સંસારમાં હજુ માળા બંધા કરવાના
 બાકી હોય તેને સત્કાર્ય કરવાનું જલ્દી સૂઝે નહિ.
 પ્રાચે એવા જીવોની બુદ્ધિ બગડેલી હોય છે તેથી
 દુષ્કૃત્યોમાં જ રાચતા હોય છે.)

૬૬૩. સ્મયગદ્ગદિ જીવની ભાવના :—

પડિતૂલા હવડ સુરા, માયાપિયરો પરમ્પ્રહા હુંતું ।
 પોડંતું શરીરં વાહિણો વિ, સિસંતું રાયણા ય ॥
 નિવડતું આવઘાઓ, ગચ્છતું લચ્છો વિ કેવલં દુનકા ।
 મા જાઉ જિજ્ઞેમત્તી, તદુત્ત તત્તેસુ તિત્તીય ॥

અર્થ- ભલે દેવો પ્રતિકૂળ થઈ જાયો, માતાપિતા (મારાથી)
 પરાડમુખ બની જાયો, વ્યાધિઓ મારા શરીરને
 ઘેરી વળેા, સ્વજનો (મને) તિરસ્કારેા, આપણિઓ
 આવેા, લક્ષ્મી પણ ભલે ચાલી જાય, પરંતુ મારી
 જિન ઉપરની ભક્તિ એક ન જાયો અને જિનોક્ત
 તત્ત્વની શ્રદ્ધા એક ન જાયો.

(અમ્યત્રદષ્ટિ આત્માને જિનબક્ષિ અને જિનોપ્ત તત્ત્વનું મદત્ત્વ દેશે એટલું બધું વચ્ચી ગયું હોય છે કે તેને આ સંસાર, તેના સુખો અને પોતાના અહીંની પાત્ર તેને કાંઈ જ પછી નથી દેાતી જિન બક્ષિ તો મુક્તિની દ્વિતિ છે અને જિનોપ્ત તત્ત્વની શ્રદ્ધા એ મુક્તિનું ઠાક ખોલવાની પ્રધાન ચાવી છે. સમકિતી આત્મા જિન પાછળ, જિનબક્ષિ પાછળ, જિનતત્ત્વ પાછળ ચેલો બનેલો હોય છે. તેને મન નથી દેવે કિંમત દેદ દ્રવ્યની કે દુઃખની. તેને મન નથી કિંમત દેવે જગતના સન્માન-ચત્કાર કે સંપત્તિ કે સત્તાની એ તો દેવે જગતનો મટીને કાયમનો જિનનો બની ગયો. દેવે તો તે જિનના શાસનનો જરો લઈને પદ્ધતિ શાસન સિંદાણાદના ગગનભેડી નાશ કરાડતો દુનિયામાં ઉત્તત મસ્તકે ક્રશ્વાનો અને વીરગતિને વશાનો.)

૧૬૪ મૂલ્ય મુદ્ધયા મદા ક્રેયો, ધર્મો વર્માવિનિર્નરંઃ ।

વત્તમા ધર્મવુદ્ધયેય તદ્ધિવાતઃ પ્રમગ્ગલે ॥

અર્થ-ધર્મના આથી પુરુષોએ સુશમણુદિગ્ધી ધર્મ જાણ્યો તોઈએ નલિતર ધર્મબુદ્ધિથી જ તેના નાશનો પ્રમંચ આવે છે

(ધર્મતત્ત્વ અતિમદન છે માટે તે મુશ્કમ અને સ્વચ્છ બુદ્ધિથી મમજાય તેવું છે. સ્મૃત્તુદિગ્ધી ઉપર છલેલો ધર્મ મમજીને તો કેઈ તેની એવા ક્રશ્વા લાગી જાય તો ધર્મ ક્રશ્વાને બદલે અપર્મને આગવી બેને. માટે સુશમણી ધર્મનું સ્વરૂપ સ્વચ્છ પ્રપાત કરવો)

૬૬૫. કવચમથાતર્જનમત મહાકુમારમત મુક્તમત મતઃ કવચમત ।

અર્થ—કવચનાના પાતળમાંથી જન્મમરણ મુક્તિ મળે છે તેવાથી
અર્જુનની (જ્ઞાનાત્મી અર્જુનની) વાદિ થાય છે.
(કવચના વાજ મનપરને પાતળના કર્તવ્ય માટે મહા
મથાન શરણે છે. કવચના એ મર્ત્ય સદર્શીપણ
મૂળ છે. કવચના એ તેા ગુણગુણી વસ્તુત્તે વશ
પરવાનું વશીકરણ છે વશીકરણ છે.
ઉપકારીઓના ઉપકારેનું નિવૃત્ત સ્વભાવ અને
તેથી જ તેઓના ઉપર મદ્દભાવ સ્થાપી થવાથી સદ્-
ગુણોની વૃદ્ધિ થાય છે.

૬૬૬. મૃતો યોગો ન મમતા હતા ન મમતા હતા ।

ન ન જિજ્ઞાસિતં તત્ત્વં મનં જન્મ નિરર્થકમ્ ॥

અર્થ—યોગને ધારણ કર્યો (પણ) મમતાનું મારણ ન કર્યું,
સમતાને સાધી નહિ અને તત્ત્વની જિજ્ઞાસા ન બતાવી
તો જન્મ નિષ્ફળ ગયો બળ્યો.

૬૬૭. પ્રમાદોઽકર્તવ્યે પ્રવૃત્તિઃ કર્તવ્યતઃ નિવૃત્તિઃ ।

અર્થ—અકર્તવ્યમાં પ્રવૃત્તિ અને કર્તવ્યનો ત્યાગ (નિવૃત્તિ)
તેનું નામ પ્રમાદ.

(જિનેશ્વરદેવોએ જે વસ્તુઓનો નિષેધ કર્યો છે
તેને અકર્તવ્ય કહેવાય છે અને તે તારકોએ જે
વસ્તુઓને કર્તવ્ય તરીકે ઉપદેશી છે તેને કર્તવ્ય
કહેવાય છે.)

૬૬૮. કેવલનિશ્ચયસ્યાવાગ્નોચરત્વાત્ ।

અર્થ—માત્ર શુદ્ધ નિશ્ચય એ વાણીનો અવિષય છે.
વાણી દ્વારા તે સમજાવી શકાતો નથી.

મલ્લો ઘટં વક્તિ, જ્ઞાનમપિ ઘટમેવ વેત્તિ, વસ્તુવપિ
મલ્લોઽસ્તિ ।

શબ્દ ઘટને ઘટ કહે છે, જ્ઞાન પણ ઘટને ઘટ નદીકે
તરણે છે અને વસ્તુ પણ ઘટ છે તેથી શબ્દો વ્યગ્રાહરઃ
ઘટજ્ઞાનં ઘટ્યં નિષ્કલ્પઃ, તતઃ સિદ્ધં સ્વસ્ત્યવિવચે
દ્વયોઃ પ્રાધાન્યમ્ ।

આ ઘટો છે એવો શબ્દ તે વ્યવહાર છે. અને
પ્રકારનું જ્ઞાન અને ઘટ વસ્તુ તે નિશ્ચય છે, તેથી
સિદ્ધ થાય છે કે વ્યવહાર અને નિશ્ચયનું પોત
પોતાના વિષયમાં પ્રાધાન્ય છે.

૬૬૯. શ્રેયોદાનાદપિવ દાવણાન્ન મતાં મેતદ્ દીક્ષા ।

(ધર્મપરીક્ષા)

અર્થ—શ્રેયના દાનથી અને અશિવનો દાય કરતી દેવાળી
ચાલુનોને દીક્ષા સંભત છે.

૬૭૦. મનઃ પરિતોષે વાગ્દમ્પત્તેર કિલ્બિન્નકરસવાદ્ ।

અર્થ—નિજશુભના સંગી એવા અધ્યાત્મી પુરુષને મન
બાળ જડ સંપત્તિનું કાંઈ જ મૂલ્ય હોતું નથી. જેમ
પુત્તીઓ ધાવે.

૬૭૧. સત્કલ્પાચાર્યસ્ય મૂલમૂર્તો મુલમુલ્કયાતઃ ।

અર્થ—સદસ આચાર્યનું મૂલ્ય શુદ્ધત્વપાત્ર છે.

૬૭૨. શીતલવિતાન્વિતોઽપિ વ્યાદવાન મલુઃ શુભ પ્રદાનના મહત્તી
નિર્જરા, કિ પુનઃપદ્ધ વિતાન્વિતો ?

અર્થ—શુદ્ધ પ્રરુપણી આખ્યાન કરનાર શિષિતાચારીને
પણ મલુ નિર્જરા થાય છે તે પછી ઉપચિદારી
તો શુદ્ધ પ્રરુપણ દેાય તે પછી તેની નિર્જરાનું
તો મહત્ત્વ જ માં ?

૬૭૩. મનુષ્ય ગૌર્વ મુદ્ધ સર્વિભાવઃ ।

અર્થ- મનુષ્ય ગૌર્વમાં જ (૧૫૫ હોવામાં જ) ન હોય

૬૭૪. સત્ત્વ ક્ષય કળાપાપાત્તં મોહ્યાપાપાત્તં ચ રજસ પક્ષ મનસાગ્રે
મરતિ, તપા તપા માતૃગમનો મર્તિ ।

અર્થ- કૌમ કૌમ અંકુચન કપાગે અને નાશપાપોને
ઉદય મદ પડે તેમ તેમ ગામ્ અપમત અને.

૬૭૫. આસનજગદ્ધ્યાનમ્ય પાપમઃ પાપઃ ।

અર્થ- આસનનો જય જ ધ્યાનનો પ્રથમ પ્રાપ્ત છે.

(ધ્યાનમાં આદાર જય, નિદ્રા જય અને ઇન્દ્રિય
જયની માફક આસન જય પણ આતિ આવશ્યક
અંગ છે)

૬૭૬. યત્ત મનસ્તાત્ત પવનો યત્ત પવનસ્તાત્ત મનોનત્તે

દુઃધામ્બુવત્સમિલિતો સર્દવ, તુલ્યક્રિયા માનસમાક્રુતો ।

(યોગ શાસ્ત્ર)

અર્થ- જ્યાં મન ત્યાં પવન અને જ્યાં પવન ત્યાં મન રહે છે.
દૂધ અને પાણીની જેમ દુઃમેશાં જ મન અને પવન
સંમિલિત રહે છે. મન અને પવન તુલ્ય ક્રિયાવાળાં
છે. જ્યાં મનની પ્રવૃત્તિ છે ત્યાં પવનની પ્રવૃત્તિ છે
અને જ્યાં પવનની પ્રવૃત્તિ છે ત્યાં મનની પ્રવૃત્તિ છે.
તે બંનેમાંથી એકનો નાશ કરવામાં આવે તો
બીજાનો પણ નાશ થાય.

૬૭૭. મરુત્જયે મનોશ્ચલતા સ્યાદેવ । (યોગ શાસ્ત્ર)

અર્થ- પવનનો જય કરવાથી મનની નિશ્ચલતા થાય જ.

૬૭૮. સર્વવજિનાણં જમ્હા વકુસકુસીલેહિ વટ્ટૅ તિત્યમ્ ।

અર્થ- સર્વે જિનેશ્વર દેવોનું તીર્થ (શાસન) બકુશ અને
કુશીલ સાધુઓથી વર્તે છે (ટકે છે).

૬૭૬. વાણ મિદ્ધમત્તં જણેહ જીવાણ માદ્દરસગિદ્ધિ ।
તત્તો નવવરિયુદ્ધો, તા પરમત્થેણ કદ્ધુમણિં ।

(ધર્મરત્ન પ્રકરણ)

અર્થ- પ્રાચે પ્રીતે ગીહું ભોજન કુષોને (મનુષ્યોને) માદ
રસામિદ્ધિ ઉત્પન્ન કરે છે અને તેથી ભવવૃદ્ધિ થાય
છે. અને તે ભવવૃદ્ધિ પરમાર્થથી કદ્ધુ કુષોને આપે
છે. (ગીહું ખાવાના શોખીનો ધર્મની નીકાશને
ખોઈ બેસે છે. તેઓને પછી ધર્મ કરવા છતાં
ધર્મની નીકાશનો અનુભવ થતો નથી. ગીહું ભોજન
પરિણામે અનેક પ્રકારના દ્રવ્ય રોગો અને બાવ-
રોગોને જન્મ આપે છે. માટે આત્માર્થીએ મિદ્ધ
ભોજનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.)

૬૮૦. મુગ્ધામગ્ધામગ્ધં વદ્ધત્તાંબુલં સ્નાન મંદલં
દત્તકામ્પં મુગ્ધં ચ વદ્ધાનમંદરમ દુગ્ધાનિ ।

અર્થ- મુંવાળી શમ્યા (પચાડી-સંધારા) મુંવાળુ આસન,
મુંવાળાં વસ્ત્રાં, તાંબુલ, સ્નાન, શણુગાર, દાતણ
(દાંત મરચામટ રાખવા) અને મુગ્ધાં, આ વસ્તુઓ
પ્રદાનથી દુગ્ધિત કરનારી છે. (શુદ્ધ પ્રદાનથી પાણ-
વાની પ્રમાણવાળાએ ઉપરની બાબતોને ઘેરી દેવી)

૬૮૧. મુગ્ધેવા મરચરસો, મરો ન રોમંરમિદ્ધતો મયતિ । જાન
દર્શન વરણં મદિદ્ધતે મદ્ધુલ મર્ણંરસ ॥ (ધર્મરત્ન પ્રકરણ)

અર્થ- શુદ્ધેવામાં પદામણ પુરુષ રોગોથી ખીસતો નથી
અને જાન દર્શન મદિદ્ધરૂપ સદ્ગુણોના મમુદથી
શણુગારાય છે (શોષે છે).
(વિધિ અને મદ્ધભાવપૂર્ણની શુદ્ધેવા જે તો દ્રવ્ય
રોગો અને બાવરોગોનું યાદ સ્વીકૃત છે.)

૬૮૨. યો યત્ત મજ્ઞાનમ્ તત્ત્વમ્ જગત્ (મમત્વાદમ્ રતિ)
અર્થ— જે મજ્ઞાન વિગતોમાં જગત્ એ એક વસ્તુ જોઈ
તેમ જાણે.

૬૮૩. યોગિત્વાનિયમં પદ્મનાભિણં મદાનુભવમ્ ।
અર્થ— સ્ત્રીનં સાનિયમ પદ્મનાભીણા માટે મદાન અનુભવ
જાને છે.
(જ્યાં પિતાડીનો વામ હાથ ત્યાં ઉદ્દેશ્ય સંતુ
અદિશતામત નથી, તેમ જ્યાં સ્ત્રી હાથ ત્યાં પ્રાપ્ત
ચારીએ સંતુ અદિશતામત નથી.)

૬૮૪. જસ્ય મિર્દં તસ્ય તવા, જસ્ય તવો તસ્ય મુમ્મટ મુલ્હા ।
જે અધિદમંત પુરિસા તવોઽવિ મનુ કુલ્લહો તૈસિ ॥
અર્થ— જેને મુનિ (અંયમમાં રતિ) છે તેને તપ છે, અને
જેને તપ છે તેને અદ્વિતિ સુલભ છે. જે અધૃતિમાન
પુરુષો છે તેઓને તપ પણ ખરેખર હુલ્લ છે.

૬૮૫. પુરુષોત્તમત્વાદ્ ધર્મસ્ય । (સૂત્રગડાંગ સૂત્ર ધર્માધ્યયન)
અર્થ— ધર્મ પુરુષપ્રધાન છે, કારણકે તેના પ્રવર્તક તીર્થ-
કરો છે. દ્વાદશાંગીના પ્રણેતા પણ ગણધરો છે.
શાસનની ધરાને વહન કરનારા આચાર્યો પણ પુરુષ જ
છે. ગચ્છતું સુકાન, શાસન, સંધતું સુકાન આચાર્યો
વગેરેના હાથમાં છે.

૬૮૬. જ્ઞાનમપિ તદેવ પરમાર્થતો યત્પરપીઢાતો નિવર્તનં ।
અર્થ— વાસ્તવિક જ્ઞાન તે જ છે કે જે પરપીડનથી આત્માને
પાછો વાળે.
(કોડો શ્લોકો કંઠસ્થ કર્યાથી પણ શું ? અને

(પારકા છવને દુઃખ દેવું) ન કરવી એ ન
જાણ્યું તો જ્ઞાન આવે અને દયા ન આવે તો તે
જ્ઞાન પણ એક પ્રકારનું અજ્ઞાન જ જાણ્યું.)

૬૮૭. પરીમહોપમર્ગ જગજ્ઞાનવાસકમેળ વિધેયઃ, જન્યાન વચેન દિ
દુષ્કર મપિ સુકરં મવતિ ।

અર્થ- પરીમહ અને ઉપમર્ગનો જય અવ્યાસના કમળી
કરવો જોઈએ. કારણ કે અવ્યાસની દુષ્કર કામ પણ
સુકર જની જાય છે.

(પરીમહ અને ઉપમર્ગ મદન કરવાનો રોજ મોઢો
મોઢો પણ અવ્યાસ પાડ્યો જોઈએ. પરીમહ કે
ઉપમર્ગની બાક માધકે ન રાખવી જોઈએ.)

૬૮૮. શરીર માત્ર વ્યાપી સંસારોત્પાદકિવ, તન્નૈવ નદ્ ગુણોત્પન્નયોઃ ।

અર્થ- સંસારી આત્મા શરીર માત્ર બાપી છે કારણ કે
ત્યાં (શરીરમાં જ) તેના જ્ઞાનાદિ ગુણો દેખાય છે.
(કર્મબદ્ધ સંસારી આત્મા શરીરને છોડીને બીજે
ક્યાંયે રહેતો નથી. માટે સંસારી આત્મા શરીર
બાપી જ છે. કારણ કે શરીરમાં જ મુખદુઃખનો
અનુભવ પામ છે.)

૬૮૯. ન પ્રાગ્ભવો વદુઃ કૃત્યમેન તત્તત્કાર્યમેન યા પ્રજાગતં કુર્વાવુઃ ।

અર્થ- પોતાની જાતને (આત્માને) બદલ્યું તરીકે કે
તપસવી તરીકે જાહેર કરવી ન જોઈએ.

૬૯૦. વ્યાખ્યાનં કૃત્વં પ્રજાગ્મ્યામ વ્યાખ્યાયાં કંતિ જેષ્ઠેન્દ્ર ।

અર્થ- વ્યાખ્યાન કરતાં પોતાએ તરડાવી પોતાની પ્રથમા
રૂપ કીર્તિની ધર્યા ન કરવી. (કેવળ નિર્લસાધુદિ
અને ઉપરની બાપકરજાવી પ્રેમાર્પને સાધુઓએ
વ્યાખ્યાન આપ્યું જોઈએ)

૬૬૧. મત પમાદમત્ત કસ્યાં નિવશ્યાઃ મરણેત્ત પમાદમત્ત
મોષઃ મોક્ષિતમ્ભો ભાવ્યા । (મત ૬.૧૦૧)

અર્થ—જ્યાં પમાઃ દેવ ત્યાં નિવશ્યા (નિવસ) કરાશે
દેવ છે જ્યાંવાળાને મોક્ષ (મન, વચન, ક્રિયાના)
દેવ જ. પરંતુ મોક્ષવાળાને જ્યાંથી દેવ કે ન
પણ દેવ.

૬૬૨. લોમાહારતા તુ તાદ્યાદિ સ્પર્શત્યાંત્રેત ।

અર્થ—લોમાહાર તો તાડુ આદિના સ્પર્શથી હાથેમાં જીવને
દેવ છે

(શરીર પર્યાંખિ પૂરી કર્યા બાદ લોમાહાર આડુ
થઈ જાય. મતાંતરે છઠ્ઠે પર્યાંખિઓ પૂરી થયા
બાદ મહા લોમાહાર દેવ એમ માને છે.

ત્રણ પ્રકારના આહાર છે—કચલાહાર, લોમાહાર અને
ઓન્નહાર.

૬૬૩. તીન્નાઘ્યવસાયિનોહ્લપ કાયસત્વ વ્યાપાદનેહ્પિ મહદ્ વૈરમ્,
અકામસ્ય તુ મહાકાય સત્વ વ્યાપાદનેહ્પિ સ્વલ્પમ્ ।

અર્થ—તીન્ન કપાયના અધ્યવસાયવાળાને નાના શરીરવાળા
જીવને મારવામાં પણ ઘણું વૈર (મહાન પાપબંધ)
બંધાય અને અન્નજીવતાં કદાચ મોટી કાયાવાળો જીવ
મરી ગયો તો પણ અલ્પ વૈર બંધાય. (ઓછું
પાપ બંધાય)

(એકાંતે એમ ન કહેવાય કે નાના જીવને માર-
વામાં ઓછું પાપ અને મોટા જીવને મારવામાં
ઘણું પાપ. પરંતુ મારનારનો તીવ્રભાવ-મંદભાવ,
જીણપણું-અન્નજીવણું, મહાવીર્ય-અલ્પ વીર્ય, તીક્ષ્ણ
શસ્ત્ર-સામાન્ય શસ્ત્ર આ પણ બધા કારણો કર્મના
ઓછા-વત્તા બંધમાં કારણભૂત છે.)

૬૬૪. વ્યવહારનયચલિતમેવ ચલિતમિતિ મન્યતે,
નિચયસ્તુ ચલદપિ ચલિતમિતિ ।

અર્થ—વ્યવહારનય ચલિત વસ્તુને ચલિત માને છે, ત્યાં
નિચયનય ચલમાનને પણ ચલિત માને છે.
(અંને નયો પોતપોતાની દૃષ્ટિએ સાચા છે)

૬૬૫. ઉન્માર્ગદેગકો, માર્ગનાથકો, ગૃહહૃદયો, માયાવી, ઘઠસ્વ-
ભાવઃ, સદાન્યય જીવસ્તિયંગાયુવદ્ધનાતિ ।

અર્થ—ઉન્માર્ગનો ઉપદેશ આપનારો, સન્માર્ગનો નાશ
કરનારો, ગૃહ દૃઢયવાળો, માયાવી, શદસ્વભાવી,
શદ્યવાળો જીવ તિયંગનું આયુષ્ય બાંધે છે.

૬૬૬. યથા વસ્તુ તથા ભાવઃ । (બગવતીશૂત્ર, થતક ૩)

અર્થ—જેવી વસ્તુ તેવો ભાવ હંયામાં લેઈએ.
(વસ્તુ ઉપાદેય તો તેના પ્રત્યે આદરનો ભાવ લેઈએ
અને વસ્તુ હેય તો તેના પ્રત્યે અનાદરનો ભાવ
લેઈએ.)

૬૬૭. વિનાશરૂપ પર્યાયાન્તર ગમનમાત્ર મ્મયમાત્મ ।

અર્થ—માત્ર અન્ય પર્યાય રૂપ પરિણમતું તેનું નામ છે
વિનાશ.
(કેવલદર્શન મતે અર્થયા કેઈયણ વસ્તુનો નાશ
પડતો નથી, માત્ર તેનો પર્યાય જ પડતોય છે.)

૬૬૮. મયજાતુ શુભજ્ઞાનમયાગ્નયે ।

અર્થ—સદ્ગુણે મુખે મયજ્ઞ કરવાથી શુભજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે.
(પોતાની મેંજે મુક્તકે કે આજ્ઞો વાંચી જ્ઞાતી કે
જળી જ્ઞાતી વાસ્તવિક શુભજ્ઞાન પ્રાપ્ત ન થાય.)

૬૬૬. તિથિવિજ્ઞાનો દિ વાત પચાસ વાતિ, જાત વાત વાતવત્તિ
મંગલો મર્તિ ।

અર્થ - તિથિવિજ્ઞાની જ વાતનાં પચ્ચાસ વાત કરે છે, કારણ કે
પચ્ચાષ્ણાન કરેલાને જ અયમ થાય છે
(પચ્ચાષ્ણાન [ચિંતાદિ યાગો ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા]
કરવાથી જ અયમ આવે.)

૭૦૦. અસંજ્ઞાત પ્રદેશેઽપિ લોકેઽનન્તા જીના વર્તતે, તથા વિપ-
સ્વસ્પત્વાદ્ એકનાથયે મહસ્વાદિમજ્જયપદોપપ્રભા ઇવ ।

અર્થ - લોકાકાશના અસંખ્યાતા પ્રદેશો ઉપર પણ અનંતા
જીવો રહેલા છે. તથા પ્રકારતું વસ્તુસ્ત્રૂપ હોવાથી
જેમ એક જ ચોરકામાં હજારો દીવાઓની પ્રભા
સમાય છે તેમ.

(આજના વૈજ્ઞાનિકે કેમિકલ પ્રયોગ દ્વારા એક
મોટા વિશાળ મકાન જેવડા લોઢાના ગોળાને ફક્ત
ત્રણ ઇંચની જગ્યામાં સમાવી દીધો છે. જેનદર્શન
તો પુદ્ગલોનો પરિણામ વિચિત્ર પ્રકારનો છે, એમ
અનાદિકાળથી કહેતું આઠ્યું છે જો અનંતા રૂપી
પુદ્ગલો થોડીક જગ્યામાં જ સમાઈ શકે તો પછી
અરૂપી અનંતા જીવો અસંખ્યાત યોજન પ્રમાણ
લોકમાં સમાય એમાં તો પૂછવાનું જ શું ?

૭૦૧. પ્ર. જીવતિ પ્રાણાન્ ધારયતિ યઃ સ જીવઃ ઉત યો જ વઃ
સ જીવતિ ?

ઉત્તર - તુ-યો જીવતિ સ તાવન્નિયમાજ્જીવઃ અજીવસ્યાયુઃ
કર્માભાવેન જીવનાભાવાત્, જીવસ્તુ સ્યાજ્જીવતિ ત્યાન્ન
જીવતિ, સિદ્ધસ્ય જીવનાભાવાત્ । સંસારિણઃ સર્વસ્ય પ્રાણ
ધારણ ધર્મ કત્વાત્.।

અર્થ- પ્રશ્ન-ને પ્રાણીને ધારણ કરે છે તે હવ કે જે હવ છે તે હવે છે ?

ઉત્તર- જે હવે છે તે નો નિયમા હવ છે, કારણકે અહવને તો આંશુધ્યકર્મનો અભાવ હોવાથી હવનનો મુત્તરો અભાવ છે. પરંતુ હવ છે તે કથચિત્ હવે છે. કથચિત્ નથી હવનો. કેમકે સિદ્ધતા હવોને (પ્રાણીનો) અભાવ છે, માટે તે અપેક્ષાએ તે હવતા નથી. ત્યારે સર્વ સંસારી હવો પ્રાણી વગર હવો શકતા નથી, માટે તે અપેક્ષાએ તેઓ હવતા છે. જોરદે કે અપેક્ષાએ સિદ્ધતા હવો (દ્રવ્ય પ્રાણીની અપેક્ષાએ) અહવ કરોવાય, ત્યારે સંસારી હવો શુદ્ધભાવ પ્રાણીની (શુદ્ધ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રની) અપેક્ષાએ અહવ કરોવાય. સામાન્ય વૈતન્યની અપેક્ષાએ તે જર્મ પ્રધારના (સિદ્ધો અને સંસારી) હવો હવ કરોવાય. (કથાદ્રવ્ય તે આતુ નામ.)

૫૦૨. સૂક્ષ્મજનમિદ્ધિ મય સ્વામિ દિવિતઃ સૂક્ષ્મજનમયો નુવર્તમાન-
મહોરાત્રાવામુદેતિ ।

અર્થ- જે દિવસે જે સ્વામમાં સૂયં હવે તે સ્વામને દરીથી જે સ્વોત્તર વિન્યા બાદ તે સૂયં ઉદે છે
(જાણીપમાં જે સૂયં અને જે સંદ્ર છે.)

૫૦૩. પ્રાણિનઃ પ્રાણિણામયઃ સૂક્ષ્મજનમયઃ સ્વામિ સૂક્ષ્મ-
જન પ્રાણિણામયઃ સૂક્ષ્મજનમયઃ ।

અર્થ- પ્રાણે દરીને પ્રાણીની આ ક્રિયાકારમાં નર્મ સૂયં તેઓને સૂક્ષ્મ સ્વામી નથી અને મનમય સૂયં નથી સ્વોત્તર સ્વામી મનને સૂક્ષ્મ સૂયં નથી. તેવડીપુત મંત્રોની જેમ.

(ચિત્તમાં કૃપા ન હોય તો ચિત્ત શાન્ત રહે અને ચિત્ત શાન્ત હોય અને ધર્માનુષ્ઠાન થાય તો તેમાં ચિત્તનો ઉપયોગ રહે અને ઉપયોગ હોય તો ધર્માનુષ્ઠાનથી ધર્મ થાય, કારણ કે ઉપયોગે ધર્મ છે)

૭૨૯. ઇન્દ્રિયા નિરોધસ્તદેવ નૈશ્વર્યિકં તપઃ અથવા ઇન્દ્રિયા નિરોધસ્ય મદમ્પ્રાપ્તમર્ગં હેતુસ્વરૂપં ચિન્તમ્વરૂપં વા મદનગત્તાદિ સેવનં તદપિ કવચદારેણ તપઃ પ્રકીર્તયેત્ ।

અર્થ—ઇન્દ્રિયાનો નિરોધ તે જ નિર્દોષથી તપ છે. અથવા ઇન્દ્રિયાનિરોધના અભ્યાસરૂપ જે હેતુસ્વરૂપ કે ચિન્તરૂપ જે અનશનાદિ તપનું સેવન તે પણ જ્યવદારથી તપ કહેવાય છે.

(જ્યવદાર સ્વરૂપ અનશનાદિ તપને છોડી દેનારા કદીયે ઇન્દ્રિયા નિરોધરૂપ નિર્દોષ તપને પામી શકતા નથી, અને ઇન્દ્રિયા નિરોધરૂપ નિર્દોષ તપના ક્ષેપ થગરનો માત્ર અનશનાદિ તપ પણ સુખિતસાધક બનતો નથી. જ્યવદારને છોડીને નિર્દોષને પામી શકાતું નથી તેમ નિર્દોષને પામવાના ત્રણ વિધાનો ચોક્કસ જ્યવદાર પણ કામિયાબ નિવડેનો નથી.)

૭૩૦. તપસઃ પ્રાદુર્ભાવો મોહભોગ ધોર્માત્મક ક્ષય-અયોગમત્તમમ્ ।

અર્થ—તપનો અભાવ મોહથીવદુર્ભાવ અને ધોર્માન્તર્યામ્ય-ધર્મના ક્ષય કે કષ્ટોપશમથી થાય છે.

૭૩૧. માત્સર્યો હન્યમાનકિંચનમ્, ચિદ્વાનાસિત્ત્વં પણ્ પ્રોપાતિત્વદ્વં દિનિચાલિત્વં, વિમ્બં કુર્વેત્ત્વં તત્ત્વજન્યકરકેરિત્વપાદરૂપાદિ

અર્થ- જ્યારે સર્વ પ્રદેશોમાં (સર્વે પ્રદેશોમાં) (સર્વે પ્રદેશોમાં)
જગત્, નાભિષ્ઠા, (નાભિ) નાભિ, અને એ સર્વ
ધર્મોદયો નથી. પરંતુ તે તે ધર્મોદયોની સ્વરૂપો
રહેલી શક્તિરૂપ ઉપરથી ધર્મોદયો કહેવાય છે તેજ
વાસ્તવિક તે પોતપોતાના નિયમનું જ્ઞાન કરવામાં
ઉપયોગી છે. આ જ્યારે દેખાતી ધર્મોદયો તો અભ્યં-
તર ધર્મોદયોના આધારરૂપ જાણતી.

૭૩૨. एक देशरभमनः करणेन सर्वात्म प्रदेशेषुपयोग प्रवृत्ति न
संभवति, उपयोग प्रवृत्तिस्तु सर्वाऽऽत्म प्रदेशेषुविलोकयते
ततो मनसाः एक देश दित्यति कल्पनाऽकल्पनीया, यच्च पुनः
गुप्तदुःसादि अनुभवलक्षणं मनोज्ञानं सर्वाऽऽत्म प्रदेशेषु
संजायते, यच्च सर्वं वात्सऽऽभ्यन्तर देहव्यापि स्पर्शनेन्द्रि-
येण सर्वप्रदेशेषु स्पर्शज्ञानं प्रादुर्भवति तदपि सर्वात्म प्रदेशे-
व्यापिना मनसा विना संजायतीति ।।

અર્થ- જો કોઈ નિયત શરીરના એક અમુક ભાગમાં જ મન
રહેલું માનવામાં આવે તો સર્વ આત્માના પ્રદેશોમાં
મનના ઉપયોગની પ્રવૃત્તિ ઘટી શકે નહિ. અને
મનના ઉપયોગની પ્રવૃત્તિ તો સર્વ આત્માના
પ્રદેશોમાં જોવામાં (અનુભવવામાં) આવે છે, તેથી
મનની કોઈ એક નિયત સ્થળમાં કલ્પના કરવી
ખરાબર નથી. કેમકે સુખ દુઃખાદિનો અનુભવ
સ્વરૂપ મનોજ્ઞાન સર્વ આત્માના પ્રદેશોમાં થાય છે.
બીજું સર્વ બાહ્ય અભ્યંતર દેહવ્યાપી સ્પર્શેન્દ્રિયવડે
સર્વ આત્મપ્રદેશોમાં સ્પર્શજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે તે
પણ સર્વ આત્મપ્રદેશ વ્યાપી મન વિના ઘટતું નથી.

માટે મન સર્વ આત્મપ્રદેશ વ્યાપી છે એમ માનવું
એ જ યુક્તિ યુક્ત છે

(દિગંબરો દ્રવ્યમન એ અણદ્રવ્ય પદ્ધતિ છે અને
તે દ્રવ્યમાં જ રહેલું એમ માને છે પણ તે
બરાબર નથી)

પગમાં કાંટો વાગતાં જ મગજને તરત જ ખબર
પડી જાય છે. એ જ બતાવે છે કે મન સર્વ શરીર
વ્યાપી છે, અમુક જ શરીરના ભાગમાં રહેલાઈ નથી

૭૩૩. ઉપયોગસ્વભાવાજ્ઞેયયા જીવદ્રવ્ય માદિવર્તિતામભાગ્ય.
ચેતનાપેદ્યયા તુ અનાદિજનતપરિણામભાગ્ય ।

અર્થ- ઉપયોગ સ્વભાવની અપેક્ષાએ દ્રવ્યદ્રવ્ય આદિ પરિ-
ણામભાગ્યું છે પરંતુ ચેતનની (ચેતન્ય) અપેક્ષાએ
અનાદિ અનંત પરિણામભાગ્યું છે.

૭૩૪. પુરુષતદ્રવ્યં તુ વસ્તુતઃ પરમાણુભાગ્યનંગ, સ્વભ, દેશ, પ્રદે-
શાસ્તુ તસ્ય પરમાણુરેવ વિશલઃ ।

અર્થ- પુરુષતદ્રવ્ય તો વસ્તુતઃ પરમાણુભાગ્ય જ છે. તેના
સ્વંધ, દેશ, પ્રદેશો તો તે પરમાણુના જ વિશાલો
(પર્વાયો) છે.

૭૩૫. પરમાણુરપ્રતિભાવતિસ્વભાવે ।

અર્થ- પરમાણુ એ અપ્રતિદત્ત મનિવાયો કહેવાય છે.

(પરમાણુ એક સમયમાં એક દોહના સંદર્ભથી બીજા
દોહના સાથે છે એ સમયમાં પરીનિર્ણય થાય છે.)

૭૩૬. ચર્માદયો ન દ્રવ્યસ્વભાવાઃ, કિન્તુ પુરુષતદ્રવ્યત્વવિદુત્તમભાવાઃ ।

૭૩૭. કર્મિર્મોચિતરપિ કર્મમેણિ કારણવત્કર્મમોતિતમ્, તપાયાન-
કારણં, અપેક્ષાકારણં, નિમિત્તકારણં, અસાધારણ કારણજન ।
કુંભકારો ધટ્ટં નિમિત્તમીને તત્ત મૃત્તિકા ઉપારાનકારણમ્,
વણ્ણકાદિ નિમિત્તકારણ, નકભમણમયાધારણકારણમ્,
આકાશાગ્નેશ્વાકારણમ્ ।

અર્થ- કોઈપણ કાર્યમાં ચાર કારણો અપેક્ષિત છે. તેમાં
ઉપાદાનકારણ, અપેક્ષા કારણ, નિમિત્તકારણ અને
અસાધારણ કારણ. કુંભાર ઘડો બનાવે છે ત્યાં માટી
ઉપાદાન કારણ છે, ઢાંડ ચક્ર ચીવર વગેરે નિમિત્ત
કારણ છે, ચક્રભ્રમણ (કુંભારના આક્રાંતુ ભ્રમણ)
તે અસાધારણ કારણ છે, આકાશ કાળાદિ તે અપેક્ષા
કારણ છે.

૭૩૮. યદ્ દ્રવ્યં ગત્યાદિક્રિયોપેતં તત્ સક્રિયં, અન્યદક્રિયં, દ્રવ્યેષુ
પદ્મસુ જીવપુદ્ગલાણ્યે દ્રવ્યે સક્રિયે, શેષાણિ નિષ્ક્રિયાણિ ।

અર્થ- જે દ્રવ્ય ગતિ આદિ ક્રિયાથી યુક્ત હોય તે સક્રિય
દ્રવ્ય કહેવાય અને બીજી ગતિ આદિ ક્રિયાથી રહિત
હોય તે અક્રિય દ્રવ્ય કહેવાય. છ દ્રવ્યોમાં જીવ
અને પુદ્ગલ નામના બે દ્રવ્યો સક્રિય છે, બાકીનાં
ધર્માસ્તિકાયાદિ ચાર દ્રવ્યો નિષ્ક્રિય છે.

૬. પદ્મસુ દ્રવ્યેષુ વ્યવહાર નયમઙ્ગીકૃત્ય જીવપુદ્ગલે અનિત્યે,
નિશ્ચયનયેન તુ પદ્ દ્રવ્યાણ્યપિ નિત્યાણિ ચ ।

અર્થ—છ દ્રવ્યોમાં વ્યવહારનયની અપેક્ષાએ છવ અને
પુદ્ગલ દ્રવ્યો અનિત્ય છે. નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ
તેા છ એ દ્રવ્યો નિત્ય છે.

૭૪૦. ધર્માદિસ્થિતિ કાય દ્રવ્યં યનુસંત્યાગ્ધેતત્તથાદિક્રિયત્વ મતિસ્તત્તા-
યકર્યાદિ ગુણોનિત્યં, દેવ પ્રદેશ-અનુગતપુવર્ગોર્ગતિત્યં વ ।
જીવદ્રવ્યં જ્ઞાન-જર્જન-નારિય પિત્તોદિ ગુણઃ ।
યનુસંત્યાગિભિઃ પર્વામેક્ષ્ય નિત્યં, દેવગ-મનુજત્યાગિમિર-
નિત્યં ।

અર્થ—ધર્માદિસ્થિતિ કાય દ્રવ્ય તેના અમૂર્તતા, અમેતનતા,
અક્રિયત્વ, અનિમદાયતા વગેરે ગુણોથી નિત્ય છે,
ત્યાદે તે તેના દેશ, પ્રદેશ, અનુગતપુવર્ગોથી
અનિત્ય છે.

છવદ્રવ્ય તેના જ્ઞાન દર્શન આસ્તિ વીર્યાદિ ગુણોથી
અને અમૂર્તતાદિ પર્વાયેથી નિત્ય છે અને દેવત્વ
મનુષ્યત્વ વગેરે પર્વાયેથી અનિત્ય છે.

એથી જ રીતે કાયદ્રવ્ય પણ તેના અમૂર્તતા,
અમેતનતા, અક્રિયત્વ, વર્તનાદિ ગુણોથી નિત્ય છે,
ત્યાદે અનીન, અનાગત વર્તમાન પર્વાયની અપેક્ષાએ
અનિત્ય છે. પુદ્ગલ દ્રવ્ય પણ તેના મૂર્તતા,
અમેતનતા વગેરે ગુણોથી નિત્ય છે, ત્યાદે રૂપરસ
દેશત્વ, પ્રદેશત્વ, પરમાણુત્વ વગેરે પર્વાયેથી
અનિત્ય છે.

૭૪૧. તનુ જિનમિત્ર જિનપંથ મુનેમ્મજ્જીનિ યામિ યામિ વગેરે
જાતિજાતિ મમ્મુનિ યામિ નિય્યાનિ હરુત્તિય્યાનિ રે
અપારહ-રૂપાણિ નિ રેમાપરહઃ વદનાંતે સાત્તરમાતેન રમ્મ-
પમાતેન યા નિ યામિ મત્તમેવાનુ સાત્તરે રમાતે ના રમ્મ-

તરે જિનનાર તાપં મ્યા રૂપં પુરુષમતઃ સ્વમાયિત્વત્તત્ત્વિન પાતિ-
અર્થઃ શંકા—શં શોકમાં સંદેહી આવી જિન પતિમ
જિન મેલ્યા, મેરૂ પર્વત વગેરે જે જે વસ્તુઓ
સંદેહી છે તે નિર્ણય છે કે અનિર્ણય ?

સમાધાન—જગનમાં જે જે શાશ્વતા પદાર્થો છે તે
આકાર અથવા પરિમાણ માત્રથી નિર્ણય જાણવા
કેમકે તેઓનો કાયાંતરે પણ કદી એ તેઓના આકાર
રમાં કે પરિણામમાં જરાયે ફેરફાર થતો નથી.
પરંતુ તે શાશ્વતી વસ્તુઓમાં સંદેહા પુરૂષગણ પર-
માણુઓને આશ્રીને (અપેક્ષાઓ) તે પદાર્થો અનિર્ણય
છે. કારણ કે પ્રતિ સમય તે તે શાશ્વત પદાર્થોમાંથી
અનંતા પુરૂષગણપરમાણુઓ અલગ થાય છે અને
અનંતા નવા ત્યાં જઈને બળે છે. માત્ર તે શાશ્વતા
પદાર્થો તે પોતાના સ્થાનથી અને પોતાની આકૃ-
તિથી લેશમાત્ર કદીયે અલિત ન થાય.

૭૪૨. સંજાદિના હિ પ્રયોજનં સૂચયતો મૌનં નિષ્ફલમ્ ।

અર્થ—હાથ પગની એટલા કે માથું ધૂણાવવા પડે પ્રયોજન
બતાવવાથી મૌન નિષ્ફળ જાય છે.

(મૌન વ્રત ધારણ કર્યા પછી કેઈ કામ ઓચિંતું
આવી પડતાં અપટ્ટી વગાડીને, કે હાથ લાંબો કરીને
કે લખીને કામનું સૂચન થાય નહિ.)

૭૪૩. યદા સમ્યક્ત્વમોહનીયસ્ય વિપાકોદયઃ તદૈવ મિથ્યાત્વ-
મોહનીયસ્ય પ્રદેશોદયઃ ।

અર્થ—જ્યારે સમ્યક્ત્વ મોહનીયનો વિપાકોદય હોય ત્યારેજ
મિથ્યાત્વમોહનીયનો પ્રદેશોદય હોય.

૩૪૪. ઐયમેદસ્યેવયઃ વિષ્ણસ્ય પદસ્ય સ્વસ્ય સ્વાતીતાઽર્થિમ
પર્મધ્યાનં ચતુર્વિધમ્ ।

અર્થ— ઐય બેદની અપેક્ષાથી પર્મધ્યાનના પિંડસ્ય, પદસ્ય,
રૂપસ્ય અને રૂપાતીત નામના ચાર બેદ પાડેલા છે.

૩૪૫. તથ સચેતનજિતવિષ્ણં ભાવજિન શરીરમાશ્રિતઃ કલ્પ્યાત્
તત્ત્વિષ્ણસ્યમ્ ।

અર્થ— ત્યાં ભાવજિનના શરીરનું આશ્રયન લઈને જે ધ્યાન
કલ્પવામાં આવે તેને પિંડસ્ય ધ્યાન કહે છે.

પદસ્ય ધ્યાન— " નમો અરિહતાય " હિતિ ઐયમપદ-
નામચયા પદજયદેન કંઠસ્વાદિપદં તથ વિષ્ણુલીતિ
વદસ્યાસ્તીધેકર મનપર મુનવસ્તેવાં ધ્યાનમયવા
પદ ઘટ્ટેનઽઽગમ પદાનિ તેષાં ધ્યાનં વિનાશકનિશિ
પદસ્ય ધ્યાનમ્ ।

મલ્લદાનિ વચિનાનિ સમાવૃત્ત્ય વિશીયતે ।
તથવદસ્ય સમાવૃત્તં ધ્યાનં વિદ્યાતપાર્મ ॥
સ્વપદ ધ્યાન—જિનેન્દ પ્રતિમા સ્વપદિ નિર્મલ નામઃ
નિર્નિમેષદ્વા ધ્યાયન્ સ્વપદ ધ્યાનમાનુ કલેત્ ॥
સ્વાતીત ધ્યાન—નિરવ્યક્ત નિરાતાર વિદ્યામેદ સ્વ-
સ્વાત્મસંતરણ વસ્તાત્માનો તદ્ સ્વતત્ત્વિત ધ્યાનં તદ્
સ્વાતીતમ્ ॥

પદસ્યધ્યાનમાં 'નમો અરિહતાય' એ ઐય પરનું
ધ્યાન અથવા પદ શબ્દથી દેવતાતિપદ ઉપર રહેલા
પદસ્યે લીધેલ સ્વપદ—મુનિસ્થો લેણેત્ ધ્યાન
અથવા પદ શબ્દથી અજામના પદો (પદાર્થ-પાડેલા)

તેનાં ધ્યાન (નિષ્કામ નિર્ગુણ) કરનાં ને તે પાં
પદસ્થ ધ્યાન કહેવાય છે.

૫ જે યનિત પદો તેને અનન્યગીર્ણ જે ધ્યાન કરતા
તે ધ્યાનને આચરના યાજ્ઞગીર્ણાએ પદસ્થ ધ્યાન
કર્તા છે.

૩૫સ્થ ધ્યાનમાં નિર્ગુણ મનવાળો નિર્નિર્ગુણ દૃષ્ટી
જિનેન્દ્રગી પ્રતિમાના રૂપનાં ધ્યાન કરતો ૩૫સ્થ
ધ્યાનવાળો થાય.

રૂપાતીત ધ્યાન-નિરંજન નિરાકાર ગિદાનન્દ સ્વરૂપ
અરૂપી એવા પરમાત્માનું રૂપવર્જિત જે ધ્યાન તે
રૂપાતીત ધ્યાન છે.

૭૪૬. તેજસકાર્મણયોસ્તુ જીવ પ્રદેશ સમાન સસ્યાન સ્વાત્તાસ્ત્યહો-
વાહ્ય સમ્ભવઃ ।

અર્થ-તેજસ અને કાર્મણુ શરીરનું સંસ્થાન આત્માના
પ્રદેશ સમાન હોવાથી તેઓને અંગોપાંગનો સંલવ
નથી.

૭૪૭ યત્ચ તીર્થંકરડગ્ગમવ્યાનાં દૃષ્યો ભવતિ તત્ર ન તીર્થંકર-
દુર્ભંગત્વં નિમિત્તં, કિન્તુ તદગત મિથ્યાત્વદોષ એવ ઇતિ
અવધેય ।

અર્થ-તીર્થંકર પણ જે અભવ્ય જીવોને દ્રેષ કરવા લાયક
બને છે, ત્યાં તીર્થંકરમાં રહેલું દૌભાગ્ય નામ કર્મ
કારણ નથી, પરંતુ અભવ્યોમાં રહેલો મહામિથ્યાત્વનો
દોષ એ જ કારણભૂત છે એમ જાણવું.

૭૪૮. સર્વોડપિ સ્થિતિવન્ધઃ સંક્લેશ (કપાયોદય) પ્રત્યયઃ, તત્ર
નરામર તિર્યગાદ્વપિ વર્જયિત્વા શેષાણાં નિખિલાનામપિ

મુખાન્મુખાનાં પ્રતીતિયાકુરુષ્ટ રિદાનિદન્યે સમુષ્ટ નાનિદન
વારણમ્ ।

અર્થ- સર્વ સિદ્ધિર્થાંશ સંકલેષ (કામચલા કલ્પના કાલેષે વ્યા-
ના કાલેષે છે. ત્યાં મનુષ્યાયુ, દેવાયુ અને ત્રિપં-
ચાયુને ઉઃગ્રીમે જાત્રીની સ્વર્ગગામે મુખામુખ પ્રતીતિ-
ઓના ઉત્કૃષ્ટ સિદ્ધિર્થાંશમાં ઉત્કૃષ્ટ સંકલેષ કાલેષ છે.

૭૪૬. અગિન્ય-સ્વામીનાનાં કુદ્ગત્તાનાં ચ વચ્ચેઃ ।

અર્થ- ૭૪૬ અને પુદ્ગલોની અગિન્ય ચર્ચા છે.

૭૪૭. સ્વચ્ચાચાપિ કેવલદ્વિકામસ્ય સર્વપાતીત્યાનુ, સર્વપાતિનાં ચ
જનન્ય વચ્ચેઃ સિદ્ધિપાતકરમયેષ સમ્ભવાત્ ।

અર્થ- અર્થ ૭૪૭ કેવલમાત્ર અને કેવલદર્શનનો સ્વ-
સર્વપાતી છે. સર્વપાતી પ્રતીતિઓનો જન્મ-સ્વર્ગી
પણ એ કથનિષ્ઠ સ્વ તે સ્વાચ્ચ

૭૪૮. સ્વચ્ચાચાચાપિ ચ દેવપાતિઓનામેષ સર્વચ્ચ ।

અર્થ- એક સ્વાચ્ચ સ્વચ્ચાચી તે દેવપાતી છે પ્રતીતિઓ
સ્વાચ્ચ છે.

૭૪૯. સ્વાચ્ચ મોરવ પર્માણો જોવા રવિ કિમોમયઃ ।

સ્વાચ્ચમોરવ પર્માણો કુદ્ગત્તાઃ રવિ મોરવિદ્યુઃ ।

અર્થ- સ્વાચ્ચ સ્વચ્ચાચા સ્વચ્ચાચા ૭૪૯ મે, અને
સ્વાચ્ચાચા સ્વચ્ચાચા ૭૪૯ મે, એ
મમાણે સિદ્ધિપાતકર સ્વાચ્ચ કિમોમયે ૧૪૯ છે.

૭૫૦. સિદ્ધિર્થઃ સર્વ સ્વાચ્ચ ।

અર્થ- સ્વાચ્ચ સર્વચ્ચ સ્વાચ્ચ છે.
(સ્વાચ્ચે સ્વાચ્ચ મર્મા)

૭૫૪. વર્ણનિર્મલં વસ્તુ, વસ્તુનિર્મલં મૂલમ્, મૂલ મમુતઃ પદમ્ભુજમ્,
પદમ્ભુજ સમન્તર ગામ્ભુજમ્ । (મ્યાદ્વાદ રત્નાકર)

અર્થ— વર્ણનિર્મલ પદ છે, વસ્તુનિર્મલ મૂલ છે, મૂલનો અમુલ
તે પ્રકરણ છે અને પ્રકરણનો અમુલ તે ગામ્ભુજ છે.
('મુત' એટલે પદ મ વર્ણ અને ૪ વર્ણથી
બનેલું છે.)

૭૫૫. જ્ઞાનસ્ય પ્રમેયઃ વ્યભિચારિત્વં પ્રામાણ્યમિતિ ।

અર્થ— પ્રમેય સાથે વ્યભિચારીપણું તે જ્ઞાનનું પ્રામાણ્ય
કહેવાય છે. (જે પ્રમેય જ્ઞાનનો વિષય) જે સ્વરૂપે
હોય તેવા જ સ્વરૂપે તેને શ્રદ્ધા કરવું તે જ જ્ઞાનનું
પ્રામાણ્ય છે.

૭૫૬. પ્રમેય વ્યભિચારિત્વં ચ જ્ઞાનસ્ય સ્વવ્યતિરિક્તપ્રાત્યાપેક્ષયેવ
લક્ષણીયમ્, સ્વધ્મિન્ વ્યભિચારિત્વા સમ્ભવાત્, તેન સર્વં
જ્ઞાનં સ્વાપેક્ષયા પ્રમાણમેવ ન પ્રમાણભાસઃ, ગ્રહિત્યપેક્ષયા
તુ કિંચિત્ પ્રમાણ કિંચિત્પુનસ્તદાભાસમ્ ।

(સ્થાદ્વાદ રત્નાકર)

અર્થ— જ્ઞાનનું પ્રમેય સાથે વ્યભિચારીપણું તે સ્વ (જ્ઞાન)થી
ભિન્ન ગ્રાહ્ય (પ્રમેય) અપેક્ષાએ બાળુવું. પોતાનામાં
(જ્ઞાનમાં) વ્યભિચારીપણાનો અસંભવ છે તેથી
સર્વ જ્ઞાન સ્વઅપેક્ષાએ પ્રમાણ જ છે, પ્રમાણભાસ
નથી, પરંતુ ગ્રાહ્ય પદાર્થની અપેક્ષાએ કોઈ જ્ઞાનનો
અંશ પ્રમાણભૂત છે અને કોઈ જ્ઞાનનો અંશ
અપ્રમાણભૂત છે.

૭૫૭. વસ્તુતસ્તુ યથાભૂતતત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાનસ્યાઽપાય રૂપત્વાદ પાયસ્ય
ન મતિજ્ઞાનસ્ય ભેદત્વાન્મતિ જ્ઞાનાવરણીય ક્ષયોપશમ ક્ષય-

અવમય સમ્યક્ત્વં, સમ્યક્ત્વ મ્યાનવરદનં કારણ નર્તિજ્ઞાન-
ચરણીય દર્શનવિધિવાદિ સેતુ દર્શનમોહોદયમાદયઃ, દર્શનમોહો-
દયસ્તુ શ્રદ્ધાન નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ જનકામર્તિજ્ઞાનાચરણીયાદિ
સયોગમનાવમાશ્રિત્ય પ્રતિવચ્ચક્તમેતિ. તત્તઃ કારણત્વ
વચરણે કાર્યોપચારાદ્ દર્શનમોહોદય સ્થ સમ્યક્ત્વ મુક્ત્ય
પ્રતિવચ્ચક્તવોદયોદયિયતે । તદા ચરણીય દર્શનાદિ સમ્ય
મનિજ્ઞાનત્વ જ્ઞાનસ્ય મદાચરણીયત્વં તદ્ મદાચરણીયં,
શ્રાવણીય મદ્વાચ્ચ નિમ્બીયતે જ્ઞાનમ્ । તદ્વચ્ચ જિ જ્ઞાન-
દર્શનાચરણીય વર્તિતે કર્મણિ નાચરણીય અવહારઃ પ્રાપ્ત ઇતિ ।

(પ્રી શિવસેનસુદિદ્ધિત તત્ત્વાર્થાધિગમ યીશાનઃ)

અર્થ- જ્ઞાનવિક્ષેપો વધાર્ય તત્ત્વાર્થનું શ્રદ્ધાન જે ન
અપાય રૂપ છે અને અપાય (નિર્દેશ) તે મનિ-
જ્ઞાનનો જેદ દોષાથી મનિજ્ઞાનાવરણીય કર્મનો
શયોપશમ છે શયરૂપજ્ઞ અવ્યક્ત્ય છે, અવ્યક્ત્યનું
અર્થસમ અર્થ મનિજ્ઞાનાવરણના શયોપશમાદિ છે,
નરિ છે દર્શન મોહનીયના ઉપશમાદિ. દર્શન-
મોહનીયનો ઉપ નો વચ્ચર્થ શ્રદ્ધાનરૂપ જે અવ્ય-
ક્ત્ય તેનો જનક જે મનિજ્ઞાનાવરણીયાદિના શયો-
પશમ છે શય વચ્ચર્થ પ્રતિબંધક (રૂપાવર કરનાર)
છે. તેથી શયજ્ઞમાં શયનો ઉપચાર કરીને દર્શન-
મોહનીયના ઉપને જે અવ્યક્ત્ય મુક્તના પ્રતિબંધક
તરીકે સ્વીકાર કરાય છે.

(દર્શન મોહનીયનો શયોપશમ મનિજ્ઞાનાવરણના
શયોપશમનો અર્થરૂપ છે.)

પીઠ્ઠં સ્મિ રૂપરૂપ (તત્ત્વરૂપિરૂપ) જ્ઞાનમ્ છે

અર્થ - જેણે પશ્ચાત્તપનીય વ્યવસ્થાઓ જ પરિણમ (યશદિ વ્યવસ્થાને) ચોખ્ખા છે.

૭૬૭. હવન્નામ્ મોહતો મય્યાત્ દેવોમતો ।

અર્થ - હવેમાંનાં મોહ ચુલ્હાણે મરે નો અવશ્ય નેમાનિક દેવમાં કેતપત થાય.

૭૬૮. રતો પરીમહઃ મત્કાર પરીસત્ત્વ જ્ઞાનમેતો લીનો. માન-
મનોઽનુકૂલત્વાત્, જેવામ્નુ પુનર્નિજતિમ્ભા જાતયા મનન્તિ,
મનસઃ પ્રતિકૂલત્વાત્ ।

અર્થ - શ્રી પરીસદ અને સત્કાર પરિસદ એ જે ભાવ-
મનને અનુકૂલ હોવાથી શીત પરીસદો છે, જ્યારે
બાકીના વીસ પરીસદો મનને પ્રતિકૂલ હોવાથી
ઉષ્ણ પરીસદો છે.

૭૬૯. નાતઃ પરમહં મન્યે, જગતો દુઃખકારણમ્ ।

યથાઽજ્ઞાનમહારોગો, દુરન્ત સર્વદેહિનામ્ ॥

અર્થ - સર્વ શરીર ધારીઓને દુરંત એવો અજ્ઞાનરૂપી
મહારોગ તેનાથી વધીને બીજું કેઈ દુઃખનું કારણ
હોય એવું હું માનતો નથી.

(આત્માનું અજ્ઞાન એ જ સર્વ દુઃખોની જડ છે.)
આત્માજ્ઞાનં ભવં દુઃખં । યોગ શાસ્ત્રના ચોથા પ્રકા-
શમાં પૂ. કલિકાલ સર્વજ્ઞ હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહા-
રાજ કહે છે કે-આત્માના અજ્ઞાનમાંથી દુઃખનો
જન્મ થયો છે.

અનાદિકાળથી આ અજ્ઞાની જીવને એ ખબર નથી
કે, “ હું કોણ છું ? અને મારું શું ? આ એ અણ-

ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹੀ ਆਪਣੇ ਹੁਸ਼ੀਅਰ ਅਤੇ
ਮਨੁੱਖੀ ਹੁਸ਼ੀਅਰ ਹੋਣ ਤੇ

७७. दशैश्वर्याय नमः ।

અર્થ- જુદાં જુદાં પક્ષો અને સંસ્થાઓ દે આરિયણું પરિણામ
પ્રાપ્ત કરીને ત્યાં પ્રમાદ ન કરે.

ॐ१. गोपनीयं त्वत्प्रमाणगोपनीयं च ।

सिद्धार्थस्य चरितम्, विष्णुसंस्कृतम् ॥

અર્થ-જગતમાંથી, સદૃશ્યને તથા પોતાના આત્માને પ્રત્યક્ષ
કરવા હાથકે છે, બીજાનેથી કુશ (પ્રત્યક્ષ)
કરવાથી શું ?

७५२. परमादिभ्यां मानदभेदवर्गिणादभेदवर्गस्य विद्याभेदवर्गस्य
मयीनामपि परमादिभेदः ।

अर्थ- परमात्मा स्थितः परमात्मने ज्ञान स्थितं अविप्रलय
जगत्प्रलयने भिद्यते भिद्युं जगत् मर्त्यसिद्धिं पाप
पापसु लोकेषु भि.

(नगरप्रतिनिधि आत्मनस्य विधायकं निर्दिष्टः पत्रं भुज्
नी, परिधानं, अंगरक्षा, लक्ष्मीया चैव लक्ष्मी स्वभावात्
स्वान्तः प्रभावः ।)

১৯৭৬ খ্রিস্টাব্দে প্রথম বারের জন্যে

ସାହିତ୍ୟ ସମୀକ୍ଷକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି ।

५५२. अ शिरसि मूला शिरसि, अ म शिरसि म शिरसि,
अ म शिरसि म शिरसि शिरसि, अ म शिरसि म शिरसि
शिरसि, अ म म शिरसि शिरसि, अ म शिरसि म शिरसि
शिरसि म शिरसि शिरसि शिरसि शिरसि शिरसि शिरसि शिरसि

તેની સાથે કંઈક કશુંપણ થાય એવી બાબત મર્ત્યમાં
જોવાની નહિ બોધેલા.)

૭૮૫. ભક્તગણભીષો ઉપહી ઉવહુર્દ માણ સંગળ મર્ગિયં ।

(આચારાંગ)

અર્થ— ભક્તગણીન ઉપધિ સાધુના જ્ઞાન દર્શન આશિષનો
નાશ કરે છે. (નુકશાન પાડેંગાડે છે)

૭૮૬. જીવાઃ સ્વતન્ત્રા एन मिथ्यात्वाऽनिश्चयादिभिः कर्म बन्धन्ति,
परं तस्य कर्मण उदये ते जीवाः परतन्ताः भवन्ति ।

અર્થ— જીવો સ્વતંત્ર રીતે જ મિથ્યાત્વ, અવિરતિ ક્રપાયાદિ
કારણોથી કર્મ બાંધે છે, પરંતુ તે બાંધેલા કર્મના
ઉદયમાં તે કર્મ બાંધનારા જીવો કર્મસત્તાને પર-
તંત્ર બની બંધ છે. અર્થાત્ જીવો કર્મ બાંધવામાં
સ્વતંત્ર છે, પણ કર્મનાં ઉદય વખતે પરતંત્ર છે.

૭૮૭. यद्येवं ततः किं संसारिणो जीवाः सर्वथैव कर्मपरवशा एव ?
उच्यते, नायमेकान्तः, कर्मवशा, खलु प्रायेणामी संसारिणो
जीवाः, परं कुत्रचित् प्रबलवृत्तिवलादि सद्भावे कर्माप्यपि
जीववशानि ।

પ્રશ્ન— જો એવું છે તો શું સંસારી જીવો સર્વથા કર્મને
પરવશ જ છે ?

ઉત્તર— આમાં એકાન્ત નથી. પ્રાયે કરીને સંસારી જીવો
બાંધેલા કર્મના ઉદયમાં કર્મને પરતંત્ર છે. પરંતુ
પ્રબળ ધૃતિભલાદિવાળા કેઈ જીવોને કર્મો પણ
વશ હોય છે, અર્થાત્ એવા જીવો ઉપર કર્મના
ઉદયનું ભેર ચાલતું નથી.

૭૮૮. जीवन्मुतस्य दिव्य शरीरस्य तत्क्षणादेव विदवंसनात् ।

અર્થ— વિદ્ય (ચિકિત્સા) શરીરમાંથી હુર ચ્ચત્રી મધ્ય ખરી
તારાણ ન તેના શરીરનો તારા ધાય છે (ને દેવ
તાર શરીરના ચિકિત્સા મુદ્દાનો ન-પ્રાણ વિખાડે
વધ છે.)

૭૮૬. આયુષ્યકર્મણોર્ગે વેદ્ય કર્મણામનુસીર્જાનમિ શરત મયમિ,
આયુષ્યઃ પુનઃકર્મણોર્ગેવ શરતમિતિ ।

અર્થ— આયુષ્ય કર્મ રહિત પાણીના કર્મોના તારા ને તે
દેવમાં ન આવ્યા હોય તો પણ યાય છે, ત્યારે
આયુષ્ય કર્મના તારા તો તે વિદ્યમાં આવે ત્યારે
જ યાય છે.

(આયુષ્ય કર્મ વિવાયના કર્મો દાહુનેના વિષાકોદ્ય
ગિતા પ્રદેશદ્યર્થોયે યોગપાર્થને હાય પામે, ત્યારે
આયુષ્ય કર્મ તો વિષાકોદ્યર્થોજ હાય પામે છે

૭૮૭. વચસદ્ગુણ મયમ વચ મયમિતો પ્રપન્નિ, જાતેન વિદ્યાઃ
માયમઃ સમગદ્યસી દેવા અવ્યા મિતિ ।

અર્થ— પાંચ મહાગુણના પાંચ આત્મીઓ દેવ છે-અદિત્યો,
વિદ્યો, વાષીષ્ઠો, મનુષ્યોદિ દેવો અને પાંચાનો
આત્મા.

૭૮૮. ન કલો જાતરત, સુતેન સુતેવ ન વચ જાતે ।

મનુષ્ય વચ્ચુર્ગોત્તમસી, ન જ દોમદ અવતમિતિ ॥

(૪૮૬-૪૮૮ આનંદ ૪)

અર્થ— જે દીપ્તામનુષ્યોરિ મુખ કરી રમ્યાનું આવતી મુદ્દે
પુનઃ વિષાકું દેવ તે આવે જ પરી મુદ્દે દેવ
તો, જેમને કોઈ (કુદ) મુદ્દેવરતું મુનુષ્યમનુ
અવતું દેવ તો પણ દેવી મુદ્દેવ નથી. (ચિકિત્સા)

મત્સ્ય આપીને આક્રમણ કરે છે, માટે તેનો જંગલ
ભરેલો ન કરવો જે શબ પામે કરવાનું વિધિ તે
જાળના પાણી વિષેય વગર કરી નાંખવા.)

૭૬૨. તુરજ ધર્મ્યં જ્ઞાતં, માતૃ પમાયં મજ્જાપિ કૃતિવચ્ચા ।
તદ્દનિવૃત્તો હ મુરુગો, મા વારણં વાનિવચ્ચાતિ ॥

(ગૃહદ્વકદ્વ ભા. ૪)

અર્થ— ધર્મ કરવામાં ઉતાવળ કર, એક જાળનો પણ પ્રમાદ
ન કર કેમકે એક મુરુગ પણ વિદ્યોથી ભરપુર છે.
માટે પ્રથમ પહોરમાં કરવાનું ધર્મકાર્ય છેલ્લા
પહોરમાં કરીશું એવી કાળગી રાહ ન જો.
(કાળ અને કર્મના ભરોસે ધર્મકાર્ય મનુષ્યે મુસતવી
ન રાખવું જોઈએ.)

૭૬૩. પુરુષઃ પુરુષવેદં વેદયતિ, પુરુષ સ્ત્રીવેદં વેદયતિ, પુરુષો
નપુંસકવેદં વેદયતિ ।

(ગૃહદ્વકદ્વ ભા. ૫)

અર્થ— પુરુષ પુરુષવેદને વેદે, પુરુષ સ્ત્રીવેદને વેદે, પુરુષ
નપુંસકવેદને (પણ) વેદે. એવી જ રીતે સ્ત્રી અને
નપુંસકમાં પણ જાણવું.

(ત્રણે વેદ પરાવર્તમાન છે.)

૭૬૪. અમ્યાહ્યાનં દન્ત્વા સમ્યગ્ અનિર્વાહ્યન્ આત્મનઃ તં દોષ-
માત્માનો લગયતિ ।

અર્થ— કાંઈના ઉપર આક્ષેપ (આરોપ) દ્ધને જો તેને સાચી
જોઈએ તેવી રીતે આક્ષેપ

વાતના મગવડા તમને નર્મોદિગતા શ્રેયશ્ચક્રાચોસ્વામિના
મ્તાપિયા ।

અર્થ- રાત્ર્યાદિનું નિયાણું કરવાની વાત તેા બાહ્ય ઉપર
રાખી, પરંતુ તીર્થ'રૂપજ્ઞાના અને અરમદેવજ્ઞાનિ
પણ નિયાણું કરવાની ના પાડી છે. આમ એવે-
શસ્ત્રિયાના અમયાન મહારીસ્વામીને તેા કરવે
અનિવારણનીજ પ્રત્યાજ્ઞા કરી છે.

(તીર્થ'રૂપ પાત્રું કે અરમ શરીરી ચરણું પણ
નિયાણું કરવાની અમયાને કાણ મનાઈ કરી છે તેા
પણ બીજા રાત્ર્યાદિનાં જીતિષ નિયાણું તેા કેમજ
પણ ? નિયાણું કરેલી તપ મંચમની આરાધનાનું
નિષેધન મારી નાંખે છે અને તે કરવાની આજ્ઞા
નિર્બળમી રૂપ દેહમાં ન્દય છે. માટે આનંદાર્થિએ
આરાધનાના રૂપ તરીકે એકમાત્ર ચોરાલીજ હંમ્યા
રાખવી, નિયામ આરાધનાથીજ મિદ્ધિ થાય છે.
નિયાજ્ઞામાં અપવાદ નથી)

આમ મોંપ- તીર્થ'રૂપજ્ઞાના નિયાણાને નિષેધ છે
તે હું અમલશૂન્યમાં ભૂલું કરેલ દેવનાથે મારી
મેથા કરે વિચિત્રે આવનાલી છે, પણ હું સ્વાત્મી
સંદાન કરું, મળે હુંએને ચોરાના કરીયા કરું તે
આવનાલી તીર્થ'રૂપજ્ઞાના નિયાણાને નિષેધ નથી.

અન- નિરાત્ર જરૂરેન મયાનાં વીરુદ્ધિ મેવતિ ।

[મૃદુદ્દેશ્ય આ. ૧]

અર્થ- નિયાણું કરવાની ખરેખરી વૃદ્ધિ થાય છે

(૪૯૯) વાતનારૂપિય જગત મમજ્ઞાતા: સમસરસો વાતન વરિદાતમ: ।

૮૦૩ સમુન્નિવો મદાતાં મુનિષ્વ પદાતાત, યદિ કિંચિદાત્મઃ વાપાત્મ-
પૂર્ણ દત્તવાન, સદાસય મહોત્તરિ, મુનનનાં વત્તરિ, મર્ગો
વર્તેયતિ, ધર્મમુપાન્નિવોતિ, મોક્ષ મોક્ષતામાન્વયતિ ।

(ઉપનિષિ બા. પ્ર. કથા)

અર્થ— મદાત્માઓનો શુભતાન પુરુષો ઉપરનો પદાપાત
સમુન્નિવ છે કાળજ કે તે શુભી ઉપરનો પદાપાત
પાપના પુન્નનો નાશ કરે છે, ગદાશયનં રાજ્યં છે,
સન્નજનનાને ઉત્પન્ન કરે છે, યશની વૃદ્ધિ કરે છે,
ધર્મને પોષે છે (અને) મોક્ષની લાયકાતને જન્માવે છે.
(શુભીજનોના શુભો દેખી રાજ્ય થવું જોઈએ.
તેઓના શુભો જોઈ હૃદયમાં અનુમોદના, વાણી
દ્વારા તેઓની પ્રશંસા, કાયાથી ઉચિત વિનયસેવા
કરવાથી નક્કી થાય કે આપણને શુભી પુરુષો ઉપર
પદાપાત (રાગ-ળડુમાન) છે.

શુભ-શુભી ઉપર પદાપાત વગર પરમપદની પ્રાપ્તિ
કદી ચે ન થાય. શુભ-શુભીનો દેખી મનુષ્ય મોક્ષની
લાયકાત ધરાવતો નથી.

૮૦૪. દોષેષુ વર્તમાનસ્ય નરસ્યાત્રૈવ જન્મનિ ।

નાસ્ત્યેવ સુખગન્ધોઽપિ, કેવલ દુઃખ પદ્ધતિઃ ॥

અર્થ— દોષોમાં રચ્યાપચ્યા રહેતા મનુષ્યને આ જ જન્મમાં
પણ સુખનો લેશ (ગંધ) પણ હોતો નથી, કેવળ
દુઃખની પરંપરા હોય છે.

(દોષોથી જ દુનિયાના જીવો દુઃખી છે. દોષવાનને
દુઃખ છોડતું નથી, સુખ તો તેની પાસે જવાતું
પસંદ કરતું નથી.

૫. કન્યાવર્તિતઃ કર્તવ્યો મેધી પુત્ર્યા દિત્તિપિત્તઃ ।

દ્વાપુત્ર ચ વિલેખા, સા સેનુઃ ગર્ભે મનુષ્યદ્ ॥

(કેપિમિતિ જ. પ્ર. ૪૫)

અર્થ—દિત્તિના પાંચાદ્ય પુરુષે કન્યાણુ મિથેલી સામે મેધી કરવી એટલે, અને તે કન્યાણુ મિથેલી ગર્ભેલી મેધી આલોક—પરલોકમાં સદા સુપ્રસિદ્ધ મનુષ્ય છે. (આત્મકન્યાણુમાં લેહનાના પ્રેરણા કરનારા, સદાચ કરનારા તે કન્યાણુ મિથે કરેલાવ.)

૬. સંપાતેત કુમરગર્ભઃ કુમરગર્ભો મુલાચક્રઃ ।

અર્થ—કુમરના દોષદારી છે, (અને) કુમરના કુણ્ડારી છે (સંપ લેવેલા જેમ, આશના અગતી આરા મેલાવ અને અશાનના અગતી અશાન મેલાવ.)

૭. તિ સાદ દિવસાગમે દે અગિયા, રજાન ચોદાચ, ગણતરીનાં વિનિવ્રતા, સાપ્તમિકાનુ ચામચ, માર્ગોત્કલિતગણને ।

(કેપિમિતિ જ. પ્ર. ૪૫)

અર્થ—જિત્તિગણનામાં સાપ સુદે તે ને રજ તે કે-અગિયા, માર્ગોત્ક, માર્ગોત્ક દોષોનાં વિનિવ્ર અને સાપમિતિનાં અનુચિત, આદતી ચમુચો જિત્તિગણનામાં સાપચુ છે

૮. પ્રાણોત્તમં મનુષ્ય મનોદ્વારો માર્ગો પુરંચન-કામનુ,

ન ચ મનુષ્યોદ્વારો વિવેચનનિ જિતિ રજ સાધિય ।

(કેપિમિતિ જ. પ્ર. ૪૫)

અર્થ—મનદિ મનોદ્વારમાં પુરં મનોતીયાર આ મનુષ્યના મનોચ મનો, પુરં મનુષ્યોદ્વારમાં રજિત મનોચ મનુષ્ય અગતી મનો રજ આમનાં દિવ મનોચ નદિ

(મનુષ્ય બધાથી જ મોટા મેળવાત, તેમ જ મેં જ મેળવાતા મર્યાદા નથી મારાં (વિધવાને જાનવાન કરતું પડે.)

૮૦૯. મત્તં તિ મિનિતં મદિમઃ મત્તં તત્ત્વં તત્ત્વમ્ ।

મત્તં સર્વવિત્તં મૂલ્યં, મત્તં પાપ મનાદુલ્લભ ॥

અર્થ— મત્તુરુપોએ મત્તને (નંતું છે) મત્ત કલ્પનું કામ્ય છે, મત્ત (કાંઈ) સમ્પત્તિ આપત્તિએ નું મૂલ્ય છે, મત્ત સેકડો પાપોથી મુક્ત છે

(મત્તપાનથી મનિબ્રંશ થાય છે, મતિબ્રંશથી ધર્મનો બ્રંશ થાય છે, અને ધર્મનો બ્રંશ થવાથી મનુષ્ય મરીને દુર્ગતિમાં જાય છે)

૮૧૦. ન સૂતે રક્તચિત્તાનાં મુલમગ્ન પરચ વા ।

(ઉપ. ભ. પ્ર. ક.)

અર્થ— બુદ્ધિમાં આગ્રહિત ચિત્તવાગાઓને આલોકમાં કે પરલોકમાં મુખ હોતું નથી.

૮૧૧. અહિંસા પરમો ધર્મઃ, સ કુતો માંસ મહર્ષે ?

(ઉપ ભ. પ્ર. ક.)

અર્થ— માંસનું લક્ષણ કરનારમાં અહિંસા પરમો ધર્મ કયાંથી હોય ? અર્થાત્ ન જ હોય.

(માંસ ખાનારા, માંસ ખાવાની હિમાયત કરનારા લગવાન મહાવીર અને તેની અહિંસાનું નામ લેવાને પણ ગિલકુલ લાયક નથી. માંસ ખાનારનું તપ, જપ, વ્રત, દાન, શીલ, યોગ, તીર્થયાત્રા, પ્રભુભક્તિ બધું જ એકડા વિનાના મીઠા જેવું બ્યર્થ છે.)

८१२. दृग्गणनि नाम्ना वि, नाम न दृग्गणनिः तदं प्रतीकते ।
(१२ अ प्र ३.)
१. दृग्गणनिः तदं प्रतीकते ।

સર્વ - કમીનું મુખ પાંચમાં કક્ષમાં પામે છે. તે પછી
પામ પામે છે કુલ કમીની. (મધ્યમ કમીની પામે
જાણ્ય, કુલ કમીની તેનો વામ મુખ)

८१३. यथागतं यथा धाम निराहृतमनुमत्तः ।
 श्रीधामनीनं च धर्मं, तत्र प्रवृत्तिः ॥ (३)

નામ - માર્ગ મુક્તિ રજૂ કરે છે-સરકાર, સા. સર.
 ભાગ્યદાયક, મન, મા અને મન વચ્ચેના
 (માર્ગ) માં પ્રવેશી, પછી તે પણ માર્ગ
 વિશેષ અને માર્ગ રજૂ કરે છે-સરકાર
 માર્ગ (૩)

1944-1945

[illegible]

1. The first part of the document is a letter from the President of the United States to the Congress, dated January 1, 1861. It is a formal address, and it begins with the words "My countrymen, in this new and important year of our country's history, I have the honor to address you."

1. 1950年10月1日，中华人民共和国成立，标志着中国历史进入了一个新的纪元。这一天，中国人民在中国共产党领导下，结束了长达百年的半殖民地半封建社会，实现了民族独立和人民解放。

અર્થ— મરણર ક્ષિપ્ર કર્મો ક્ષીણે ધર્મનાં સાધનો બનતાં નથી, કારણ કે ભગવાન વિશુદ્ધ ધર્મ એ શ્રવણવદ્યા પ્રધાન છે.

૮૧૭. મરણાય મને જન્મ, કાગો રોગનિવન્ધનમ્ ।

તારુણ્યં જસ્યો હેતુ વિયોગાય સમાગમઃ ॥ (ઉપમિતિ)

અર્થ— સંસારમાં જન્મ એ મરણ માટે થાય છે, કાયા રોગનું કારણ છે, યુવાની ઘડપણનો હેતુ છે અને સમાગમ એ વિયોગ માટે બને છે.

૮૧૮. મનુવન્ધસ્યેવ કલેશ મૂલત્વાત્ ।

(ઉપમિતિ)

અર્થ— અશુભ કર્મપ્રકૃતિનો અનુબંધ જ (સકલ) કર્મ-કલેશનું મૂલ છે. (અનુબંધ—પરંપરા એક અશુભ કર્મના ઉદયમાં બીજો અશુભ કર્મનો બંધ પડે, વળી તેના ઉદયમાં પુનઃ અશુભકર્મનો બંધ પડે, આમ પરંપરા ચાલ્યા કરવી તેનું નામ અનુબંધ છે.

આ અશુભ પાપના અનુબંધને શ્રાવકના આચારેથી સજ્જ બ પ્રશ્નાતાપપૂર્વ તારંવાર નિ નિરંતર ચ જિનારા

૮૧૯. તત્ત્વજ્ઞાનમેવ ગુર્વ

અર્થ— તત્ત્વજ્ઞાન જ્ઞાન નહિ.

રુને આ સ્ય ગુરુ

૮૨૦. પૂર્વભવામ્યાસાદેવ

ં મૂયાં

અર્થ— પ્રાચી કદીને પ્રાણીઓને પૂર્વબધેલા અવધાનના કારણે જ પાણી બાંધે અનુસરે છે
(પૂર્વજન્મોમાં અવધાન કરેલા મુખ કે અમુખ અસ્થિતે ધીવર જન્મમાં જામે આવે છે)

૮૨૧. મદાનનાયકના મુલં દિ દેહિતાં તત્ત્વમાનં । (ઉપનિષિ)

અર્થ— મનુષ્યોને તત્ત્વમાનનું કેઈ મુલ કારણ હોય નો મદાનમની આગમના છે.
(જિનાગમના પારંપર દર્શન પદન, પાદન, ચિંતન મનની તત્ત્વમાનની પ્રાપ્તિ થાય છે.)

૮૨૨. અર્થેન દિ પ્રયોદયિત, તત્ત્વનાયક નો મુલઃ । (ઉપનિષિ)

અર્થ— પદિત પુરુષો અવધાનથી ખુશ થતા નથી, પરંતુ અર્થથી ખુશ થાય છે.

૮૨૩. મહુમાનો લેશમાન । (ઉપદેશ વદશ્ય)

અર્થ— લીનરામ અને લીનરામ પર્મ પ્રાચીનું અદમાન (પરમા) લેશિલીકને આગમમાં નાંખે છે.
(અદમાનથી લેશિલીકની પ્રાપ્તિ થાય છે.)

૮૨૪. ગામઃ તમલેકેવાનુકોચ્ય મિવામતઃ ।

મવાનુકોચ્ય, તમલ તથા તમિલેયે ॥

(મવાનુકોચ્ય, મવાનુકોચ્ય)

અર્થ— મવાનુકોચ્ય એક જ મુખિનો ઉપાય છે, જાણીને કિયાનો મમુદ છે તે તે પુરુષના લેશી લે તમ તમને માધવા માટે જ છે.

(અવધાનથી પર્મકિયાનો અર્થોનું તમલ કદીને મવાનુકોચ્ય આગમને જાણીને કરવા માટે જ કરવાની છે કિયા અર્થનું કિયા અર્થને નિદ્ધ કરવાનું હોય છે.)

૮૩૩. દયાપિ લોભોભો મેઘઃ, પદ્માયાનાત મોગતઃ

અર્થ—દયા પણ લૌકિક ઇષ્ટ નથી, કેમકે તે લૌકિક દયામાં પદ્માયાના જીવોનો ઝોધ જ નથી, તે તેજોની દયા સી રીતે પાળવાના હતા ? (લૌકિક દયા ઇષ્ટ સાધક જનતી નથી.)

જેનમત (સિવાયના અન્યમતોમાં પદ્મજીવનિકાયતું યથાથે વર્ણન પણ નથી જોવા મળતું, તે પછી તેની ત્યાં દયાની તો સી વાત કરવી ?

૮૩૪, શબ્દ સમન્નિ ગુહ્યં ભૂતનયાનાં ચાત્મૈવ હિસા નિજ ગુણ પ્રતિપક્ષ પ્રમાદ પરિણતઃ સ્વભાવ પરિણતશ્ચાત્મૈવાહિસેતિ નય વિભાગઃ ।

અર્થ—શબ્દ. સમન્નિગુહ્ય અને જોવાંભૂત આ ત્રણ નિશ્ચયનયોના મતે આત્મા જ હિંસા છે કેમકે જે આત્મા નિજ ગુણ (અપ્રમાદ)થી વિરોધી જે પ્રમાદ તેમાં પડેલો આત્મા જ હિંસા છે. અને સ્વભાવમાં એટલે અપ્રમાદમાં રહેલો આત્મા જ અહિંસા છે. નિશ્ચય નયો આત્માના પરિણામને જોનારા છે.

તત્ત્વાર્થ સૂત્રમાં પણ ‘ પ્રમાદ યોગાત્પ્રાણવ્ય પરોપણ હિસા ’ । પ્રમાદના યોગથી પ્રાણનો નાશ કરવો તે હિંસા. પ્રમાદનો યોગ ન હોય તો બાહ્ય દષ્ટિથી જીવ મરવા છતાં પણ તે વ્યક્તિ હિંસક ન કહેવાય. અને પ્રમાદનો યોગ હોય અને કદાચ બહારમાં એકે જીવ ન મર્યો હોય તો પણ તે વ્યક્તિ હિંસક છે.

૮૩૫. તાત્વિકં તુ વૈરાગ્યં શક્તિમતિક્રમ્યાપિ શ્રદ્ધાતિશયેન પ્રવૃત્તિ જનયેત્ ।

અર્થ—તત્ત્વિક વૈરાગ્ય તો પ્રદાતા અનિચ્છથી કામિનું ઉત્થાપન કરીને પણ મનશ્ચેત્માં પ્રવૃત્તિ કરાવે.
(માતાનો અપાર વેપર અનિચ્છા પ્રેમ-પ્રદાતો તે પોતાની માંદગીમાં કામિત ન લેવા છતાં જ્ઞાતકની માવજત માટે આદ્ય કરાવે છે, તેમ ધર્મ ઉપરનો અનિચ્છા પ્રેમ અને સંગ્રાહ ઉપરનો અચાંપ વૈરાગ્ય તે પણ કમંદાચની પ્રવૃત્તિમાં કામિત ઉપરતર પણ કરવા અનુચિત પ્રેરે છે.

૮૪૬. દાનપૂજાદિ પરિણિતિસદ્ વિચારેત મમેઃ, પરિઃ પ્રકાશમાના દાનપૂજાદિરિયા નુ મન્દેવ જ્ઞાપાર દતિ । (પિંડશક)

અર્થ—દાન પૂજા વગેરે વર્ગ વર્ગેની પરિણિતિસદ્ વિચાર થઈ શકે છે અદારમાં દેવાની દાનપૂજાદિ રિયા તો તેવા પ્રકારની પરિણિતિને જ લાવવાનો જ્ઞાપાર છે.
(મરતિ પ્રચન) અથવા દાનદિ પરિણિતિની પુષ્પ વિષય મર્મથી ઉપર મનાર જ્ઞાપાર મપદ્ય દાનદિ જાણકિયા છે. દક્ષિણમાં તો વિજ્ઞામાં રહેલી દાન પૂજા વર્ગેની પરિણિતિ નિર્માણ અપરિણિતિ એ જ ધર્મ છે અને જેવી દાનપૂજા વર્ગેની મર્મથી તર્જિત પરિણિતિને લાવવા માટે જ કામિત દાનપૂજાદિ રિયાઓ કરવાની છે.

૮૪૭. માતામં રુદ્રપુત્રાય જામય જદુરોષ મુત ।

અર્થ—માતાદિ મર્મોની રુદ્રિનો ઉપાય જામયનો મદુ મોષ જ છે.

માતામયના મદુરોષ વગર જામયમાં અનરિક્તિદારી જદુરોષ મોષ; મદુરોષ માદુ જામયા વર્ગે મર્મોની રુદ્રિ રાખે નથી.

૮૩૮. નિર્મલગોપરમ તિ કમ ગુમાવવયાપાઃ

અર્થ—નિર્મળ ગોપાનું એ ગુમ અપવાયગો છે.
જેમ જેમ નિર્મળ ગોપની વૃદ્ધિ તેમ તેમ ગુમ
અપવાયગોની વૃદ્ધિ.

૮૩૯. મર્તાસામપિ ગુમાગુમ પ્રવૃત્તિનાં મૂળં કારણ ગુમાગુમ
વિચાર પરસ્પરેત તાનદુ વનન ।

અર્થ—સામાનીયે ગુમાગુમ પ્રવૃત્તિઓનું મૂળ કારણ અંતઃ
રમાં રહેલી ગુમાગુમ વિચારની પરંપરા છે.
(સંઘર્ષોએ કાર્યો કરવાની યોજના મનરૂપી મંત્રી
પ્રથમ કરે છે, કાયા તો પછી તે નક્કી થયેલ
યોજના મુજબ બહારમાં તેનો માત્ર અભિનય
(દેખાવ) જ કરે છે. જેવી વિચાર શ્રેણી ઉત્પન્ન
થાય છે પ્રવૃત્તિ પણ તેવી જ થાય છે. તેથી વિચાર
શ્રેણી સુધરે તો પ્રવૃત્તિ પણ સુધરે. વિચાર શુદ્ધિ
એ અધ્યાત્મના માર્ગમાં આગળ વધવા અત્યંત
આવશ્યક અંગ છે.

૮૪૦. ગુર્વાજ્ઞા વશવર્તિનામપિ નિર્મલ વોધવત્વ પ્રતિપાદનાત્ ।

અર્થ—ગુરુની આજ્ઞામાં રહેલા નિર્મળ બોધવાળા છે એ
પ્રમાણે (આગમમાં) પ્રતિપાદન કરેલું છે.
(નિર્મળ બોધ વગર ગુરુ આજ્ઞાનું પારતંત્ર્ય પણ
હોઈ શકે નહિ.)

૮૪૧. હૃદય શુદ્ધિરેવ પરમાત્મનઃ પ્રાપ્ત્યુપાયઃ ।

અર્થ—હૃદય શુદ્ધિ એ જ પરમાત્મપદને પ્રાપ્ત કરવાનો
ઉપાય છે.

૮૪૨. પર્ણપર્ણં સ્વપ્નપ્રાપ્તિઃ સાન્નિધ્યેન વિશામસ્ય ॥ (પિ.૫૩)

અર્થ—પર્ણ છે સ્વપ્નની સ્વપ્નપ્રાપ્તિ વિશામ સાન્નિધ્ય છે.
(પર્ણપર્ણો આશ્રી હાથે જ પર્ણ અને સ્વપ્નની
સાની સમાજ મારે છે.)

૮૪૩. રેવતાસને સર્વેષાં વચનમેવ સર્વોચ્ચસ્ટો વચઃ ॥

અર્થ—રેવ સાન્નિધ્યમાં સર્વેષાં વચન જ સર્વોચ્ચ પદ્ધતિનો
પર્ણ છે.

૮૪૪. શુભ પરિણામિ રેવતાસોત્થાત સામઃ ॥

અર્થ—આગામી ક્રિયાનિર્માણમાં શુભ પરિણામિ જ છે.

૮૪૫. સર્વેષામ્ પરિણામકમેવ વચઃ ॥

અર્થ—સર્વેષાં આગમનું પરિણામન જ (વારંવાર વિવન
મનન નિરિધિમાન કરવું તે) પર્ણ છે. આજુ છે
તે કરવાની પર્ણમાન માત્ર છે અને પર્ણમાન એજ
પર્ણ છે.

૮૪૬. સોનાર્ણેષામ્સર્વેષાં સ્વામ્યાદ વચોત્થાત સાન્નિધ્યેન ॥

અર્થ—સોનાર્ણેષાં પિતા પર્ણની સ્વામ્યાદના મંજરી માત્રની
નથી. પર્ણનું પર્ણનું સર્વ સોનાર્ણે જ કરી શકે છે.
(પર્ણનો કુલ સ્વરૂપને સોનાર્ણે જ સમાવેશો થાય
છે, તેથી પર્ણનું સર્વનું પરિણામન તેજ કરી શકે છે.)

૮૪૭. સ્વામ્યાદનામ્સર્વેષાં સ્વામ્યાદ સર્વોચ્ચસ્ટો વચઃ ॥

અર્થ—સ્વામ્યાદના સર્વેષાં સ્વામ્યાદ સર્વોચ્ચ સર્વોચ્ચ
કુલ પર્ણનું તેનું સામ આગમન.
(તે જે સર્વે સ્વામ્યાદ સર્વોચ્ચ સર્વોચ્ચ સર્વોચ્ચ
સ્વામ્યાદના સર્વ પર્ણનું સર્વોચ્ચ સર્વોચ્ચ તેનું
સામ આગમન.)

૮૪૮. અનિરુદ્ધતાન્નિવૃત્ત પરિણોઃ, સા દિ વાત્સાલ્યાનુકૂળતાયે
ન ફલ્યાનિ સાધયતિ ।

અર્થ— ચિત્તની પરિણતિ અગિયેલા હોવાથી, તે (પરિણતિ)
બદારમાં દ્રવ્ય દોષ કાળ બાત અનુકૂળ હોય તો જ
કર્મ નિર્જરા વગેરે કૃત્ર સાધે છે એવું નથી.

(અંતરમાં તપની પરિણતિ હોય અને બદારમાં
શારીરિક કારણોસર તપની પ્રવૃત્તિ ન હોય તો પણ
અંતરમાં રહેલી તપની પરિણતિ કર્મ નિર્જરાનું
કૃત્ર સાધી આપે છે.)

કહેવાની મતલબ એ છે કે ચિત્તની પરિણતિ કેવળ
બાહ્ય સંયોગો ઉપર આધાર રાખીને બેસી નથી
રહેતી, તે તે પોતાનું કામ કર્યા જ કરે છે.

૮૪૯. યદા દુઃખં સુખત્વેન, દુઃખત્વેન સુખં યદા ।
મુનિવેત્તિ તદા તસ્ય, માક્ષલક્ષ્મીઃ સ્વયવરા ॥

અર્થ— જ્યારે વ્રતના દુઃખને સુખ તરીકે અને અવ્રતના
સુખને દુઃખ તરીકે મુનિ જાણે ત્યારે તેને માક્ષ-
લક્ષ્મી સ્વયં આવીને વરે છે.

૮૫૦. દુઃખાર્ત્તઃ સેવતે કામાન્, સેત્રિવાશ્ચ તે દુઃખદાઃ ।
ભતઃ ન પ્રિયં દુઃખં, પ્રસજ્ય તેષુ ન ક્ષમઃ ॥

અર્થ— વેદના ઉદ્યતી પીડીત કામોને સેવે છે અને તે
સેવેલા કામ ભોગો દુઃખદાયી બને છે, તેથી જો
તને દુઃખ પ્રિય ન હોય તો કામભોગો સાથેના
સંબંધ યોગ્ય નથી.

૮૫૧. સમપુરાણમાં કહ્યું છે :

મહામાતામત્તં તાત્રે સીજન્તં કંદમ્બદ્રવં ।

તં કુર્તેન્નિ મૂષા કૈવાં, ગીર્વદાત્રા જગન્નવ, ૩

અર્થ- એ અનુષ્ટુપ મધ્ય માંસ ખાય છે, શરીર વેગળ ન કરે

છે, ઈંદ્રમૂળ ખાય છે ને અનુષ્ટુપની ક્ષેત્રી લીધે.

ચાપા ૮૫૫ તપ કૈઃકટ જાય છે

૮૫૨. માર્કેંડ પુરાણમાં કહ્યું છે :

૧- મારુવત્ત વચ્ચદાત્તિ, વચ્ચદાત્તિ જોઈવત્ત ।

આગમત્ત મત્તં કુર્તિત્ત, ત્તઃ વચ્ચત્તિ ત્તઃ વચ્ચત્તિ ૩

અર્થ- એ વચ્ચીરિવાળે માતા મમાન, વચ્ચ-વચ્ચને વચ્ચ-

મમાન (મર્મે) પામના આગમ મમાન મર્મકુર્તિત્તે

એ જોવે છે તે જ માંસ તણા છે (તેજ માંસી
માત્રાદિવાળે છે.)

૮૫૩. માર્કેંડ પુરાણમાં-

જગમત્તે વિચાવત્તે, જાતે વિચાવત્તે ।

જગ્તં જાગ જગ્તં જોજગ્તં, જાગ્તેજગ્તં જાગ્તિજગ્તં ૩

અર્થ- માર્કેંડ જામના મહાપિંચી કહ્યું છે કે મૂર્તે જગ્તઃ

મયા જાગી જાગી પીવું તે જોઈ પીવા જાગ્તઃ તે

જાગે જાગાજગ્તુ જે માંસ ખાયા જાગ્તઃજગ્તે

જાગિજગ્તેજાગ્તે જાગ-જાગા છે । જોઈ માર્કેંડે જા

માર્કે જાગામાં મહાપિંચે કૈવં જાગ્તેજગ્તે છે

૮૫૪. મરુતુટ જગ્ત મમાનઃ મર્મિજગ્તે જગ્તઃ જગ્તઃ જાગ્તઃજગ્તઃ ।

વિચાવત્તઃજગ્તઃ વિચેવત્તઃ ।

અર્થ - વસ્તુનો જ જે સમાન પરિણામ ને જ સામાન્ય અને તેનાથી વિપરીત વસ્તુનો અસમાન પરિણામ ને વિશેષો કહેવાય છે.

જેનદર્શન વસ્તુમાત્રમાં આ જે પરિણામ (ધર્મ) માને છે. (૧) સામાન્ય, (૨) વિશેષ. તેથી વસ્તુ સામાન્ય વિશેષાત્મક જ છે. સામાન્યથી રહિત વિશેષ ન હોય અને વિશેષથી રહિત એકદુ સામાન્ય ન હોય. પરસ્પર સંમિલિત જ હોય.

દા.ત. સોનામાંથી અનેક દાગીના બને પણ તે બધામાં સુવર્ણત્વ તો એક સરખું જ હોય છે. જ્યારે દરેક દાગીનાનો ઘાટ એક સરખો ન હોવાથી તેઓનો અસમાન પરિણામ તે વિશેષ.

સત્યેન શુદ્ધયતે વાણી, મનો જ્ઞાનેન શુદ્ધયતે ।

गुरुशुश्रूषया कायः, शुद्धि रेषा सनातनी ॥

અર્થ - સત્યથી વાણી શુદ્ધ થાય છે, જ્ઞાનથી મન શુદ્ધ થાય છે, ગુરુ સેવાથી કાયા શુદ્ધ થાય છે, આ શુદ્ધિ સનાતન છે.

८५६. राज दण्ड भयात्पापं नाचरत्यवमो जनः ।

परलोकभयान्मव्ययः स्वभावादेव चोत्तमः ॥

અર્થ - રાજદંડના ભયથી અધમ માણસ પાપ કરતો નથી, મધ્યમ પરલોકમાં ભારી નરકાદિ દુર્ગતિ થશે માટે પાપ આચરતો નથી, અને ઉત્તમ માણસ તો સ્વભાવથી જ પાપ આચરતો નથી.

(ઉત્તમનો સ્વભાવ જ પાપ કરવાનો નથી હોતો, તેને પાપ તરફ તિરસ્કાર જ હોય છે, તેથી તે પોતાના સારા સ્વભાવથી જ પાપ કરતો નથી.)

આજ્ઞા કેળવી શરમથી, લજ્જાથી, અપાથી, અથ
ચરણા ઉરે, શાસ્ત્રકેળી બીડે પાપ ન કરે તેથી તે
નિષ્પાપી ન કહેવાય. દુર્ગતિના દરથી પાપ ન કરે
તે ખરેલા કરતાં યારી છે, પરંતુ જેને પાપ તરફ
સ્વાભાવિક જ વિરુદ્ધાર છે તેથી તે પાપ કરતાં નથી
તે સીધી યોગ છે.

(પાપ તરફ તરફ અરુચિ એ જ શુભા મહેતનું
પ્રથમ પગથિયું છે, અને પાપો ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા
કરી તે શુભા મહેતન કિયત્તું બતાવે છે.)

૮૫૭. જેણે જ હોર વિજ્ઞ, વિજ્ઞાનભેદિયુઃપ્રમાણભેદે વિ :

વિજ્ઞ વિજ્ઞ વગ વિજ્ઞિય વૃદ્ધિમ વચ્ચમ ॥

અર્થ— સુધાત્મ દાન આપતાં કેળવે માત્ર વિજ્ઞ હોય છે,
કેળવે વિજ્ઞ અને વિજ્ઞ, અથવા વિજ્ઞ અને પાપ
અથવા વિજ્ઞ અને પાપ હોય છે. પરંતુ વિજ્ઞ
વિજ્ઞ અને પાપનો વિરોધી અંગમ મો કેલ પાપ
પુણ્યચારીનિ જ હોય છે.

૮૫૮. વચ્ચાસિ ક્રિયત્તર વિજ્ઞેચરેક વચ્ચાસિયુઃપ્રમાણભેદે :

અર્થ— મોટા શક્તિ રાખીએલા મન વિવેચિત્તે (વિવેક
(જ જન મન) કર્યો એ જ વચ્ચાસનું લક્ષણ છે.
મનનો અપમાન (પરિજ્ઞાન-વૃદ્ધિમાન) હોય તે
વચ્ચા સક્તિ તો રાખેલા મનનું પાલન કરે જ.

૮૫૯. વચ્ચાસનુદયમંદેક વચ્ચાસ વચ્ચાસનુદયમ :

અર્થ— વેચાતા અપમાન પ્રતિજ્ઞાથી મુદ્દિ મારે જ જ
અરુનું લક્ષણ આપ્યેલને અપમાન છે.

(પર જીવના પ્રાણની પરતા ન પ્રવર્તી આત્માના પરિણામ બગડે છે, માટે તે ન બગડે અને શુદ્ધ રહે તે માટે પર પ્રાણની રક્ષા કરવામાં સાધુઓ સદા સાવધાન હોય છે.

૮૬૦ સારમેતન્મયા લઘ્વં શ્રુતાભ્યેગમાદ્યાનુ ।

ભક્તિ ભગિવતી તીર્જ, પરમાનન્દ સંપદામ્ ॥ (દ્વાત્રિશંકા)

અર્થ- મહોપાધ્યાય યથોત્તિજ્યેષ્ઠ મહારાજ કહે છે કે મેં શ્રુતસાગરનું અવગાહન (મંથન) કરીને આ સાર પ્રાપ્ત કર્યો છે કે ભગવાન જિનેશ્વરદેવની ભક્તિ એ પરમાનંદનું ણીજ છે. (જિનભક્તિ એ તો મુક્તિની હૃતિ છે-હૃતિ. મોક્ષ મહેલ ઉપર ચઢવાની છે લીફ્ટ. મોક્ષનું દ્વાર ખોલવાની છે ચાવી. આગમનાં રહસ્યો જાણવાનો છે સાચો અને સચોટ ઉપાય. માટે મુમુક્ષુએ ભગવદ્ ભક્તિ તો ખાસ સમય કાઢીને પણ કરવી જ. ભગવદ્ ભક્તિથી વધીને જગતમાં કોઈ મોટું ધર્મકર્તવ્ય નથી. માનવજીવનનો લહાવો લેવો હોય તો અચૂક એક ચિત્તે ભગવદ્ ભક્તિ કરજો. તેમાં જરાયે પ્રમાદ ન કરતા. જીવનમાં સાચો નિર્દોષ આનંદ મેળવવો હોય તો ભગવદ્ ભક્તિમાં ખોવાઈ જાશે. ભગવદ્ ભક્તિમાં જે ખોવાઈ જાય તેનો જન્મ-મરણરૂપ સંસાર પણ ખોવાઈ જાય. ભગવદ્ ભક્તિ જેવું જગતમાં બીજું કોઈ અમૃત નથી, અને વાસનાઓનો તો તે કાળ છે-કાળ.

૮૬૧. ન હિ યો યદ્ વચન નિરપેક્ષઃ પ્રવર્ત્તે સ તત્ર बहुमानवान्
भवति ।

આર્- જે મનુષ્ય જન્યાનના વચનથી (આજ્ઞાથી) નિરપેક્ષ વર્તે છે તે જન્યાનમાં પ્રેમવાદો નથી. જે જન્યાનના ઉપર પ્રેમવાદો હોય તે જન્યાનની આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ (નિરપેક્ષ) ન વર્તે.

જેન જન્યાન મમે તેને જન્યાનની આજ્ઞા ઉપરથી મમે ન. (જન્યાનની આજ્ઞાનું પાલન કરવું એ જ જ્ઞાની અને મનોદ જન્યવદ્ બ્રહ્મિ છે.)

નામ જન્યાનનું છે અને કામ જન્યાનની આજ્ઞા-આદેશ-ઉપદેશ વિરુદ્ધ કરે તે તે કામ જન્ય કરે જાય. જોવા દેખી જાનને જન્યવદ્ અનુભવની પ્રાપ્તિ થતી નથી, અને જન્યવદ્ અનુભવ વગર અનંતના પંથ તરફ પ્રયાણ થતું નથી. જન્યવદ્ અનુભવ મારે આજ્ઞાનો આદર અર્થિ આચરણ છે.

૮૬૨. પ્રભૂત વિદ્યેય દેવુ સ્વાદનુભવમાર્ગેભુ ।

ભગવાદર્થેન સંપાદ્યે કુલં સ્વીકર્યતિ મુચ્યમા ।

આર્- મન્યભવ્યની શુદ્ધ મોહક પણ વિન શરિત જન્યાન થતી નિર્જેનવદ્ કારણ નહીં થાય તે.

૮૬૩. પ્રભુતો વિભવસ્ય, વિભવસ્ય ભદ્ર સ્વીકૃતે ।

ભવસ્યો વિભવસ્ય, ભવેન સંચારિતો હૃદે ॥

આર્- દેવ કન્યનું કારણ પ્રતેના કુલ સ્વીકૃતિ પામ્યું થાય કરે તે (અને) દેવ કન્યનું કારણ (નિર્જન-ઉપદેશ) પ્રતેના કુલ અનંત આજ્ઞાથી થાય તે.

૮૬૪. ભવ ભગવાદસ્ય વિદ્યમાન પ્રવર્તિ, ભવ સ ભવ મુદા પ્રવર્તિ, જ હુ મર્ત્યુર ભગુરેવા, ભવઃ ભવં પ્રવર્તમાનસ્ય ભગવોદાસ્ય ॥

અર્થ- જે જીવને જે કર્મનું આચરણ નાશ પામ્યું હોય તેને તે જ શુભ પ્રગટ થાય છે, પરંતુ મર્ત્ય શુભ સંપન્નતા પ્રાપ્ત થતી નથી. તે નો (મર્ત્યશુભ સંપૂર્ણતા) મર્ત્યશા આરિત્રાચરણના કારણે આપીત છે (સમસ્ત આરિત્રાચરણ કર્મ દ્વંદ્વે ત્યારે જ સંપૂર્ણ શુભ સંપન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે.)

૮૬૫ મનોજ મોજનાદિરોચિનામન્મયસ્ત ચરણાનાં ધ્યાનમધ્ય-
જમમેવેતિ ।

અર્થ- ભવ્ય અને ભાવતા ભોજનાદિના ભક્તોનું અને આરિત્રના અભ્યાસ વિનાના (શુદ્ધ અધ્યાત્મીઓનું) મનુષ્યોનું ધ્યાન પણ અશુભ જ જાણવું.

(ઇન્દ્રિય દમન વિનાનો યોગ હોય કે ધ્યાન હોય તો પણ બનાવટી છે.)

જ્યાં ઇન્દ્રિયદમન નથી ત્યાં સાચું ધ્યાન, તપ, યોગ કે ધર્મ નથી. આજના ખ્રિસ્તી ધર્મમાં, સોનગઢવાળા કાનજીસ્વામીના પંથમાં કે આંધ્યાય રજનીશના પંથમાં ઇન્દ્રિયદમનની ગંધ પણ નથી. પણ ત્યાં એકલો ઇન્દ્રિય વિલાસોનો નરદમ ગંદ વાડ ભરેલો છે. તપ જપ વ્રત નિયમોનું પાલન કરવાનું ભેરશોરથી માનવ જાતને કહેનારો અને માંસ મદિરાની મશ્કરી ઉડાવનારો જ સાચો ધર્મ હોઈ શકે. સાચે મોક્ષનો આદર્શ હોવો જોઈએ. માટે કોરી (હુજી) ધ્યાન, જ્ઞાન, યોગ કે માનવ પ્રેમની વાતો કરનારા અને વ્રતોના વૈરી એવા પાખંડી પંથોમાં પરમ પદના પ્રેમીએ કદીયે કસાવું નહિ.

૮૬૬. તત્ત્વ મંગારે સ્વામીનેય નામિત સ્વયં જગા મુખ્ય ન કવઃ

(આગામી-૨૧૫)

અર્થ- મંગારમાં એવું કેવું સ્વામી જ નથી કે અર્થ ૧૨૬

અને મુખ્ય ન કવઃ.

અર્થ- આ મંગારમાં મંગાર જગા મુખ્ય મંગારમાં
સ્વામી જે.

૮૬૭. તમે જામે મુખ્ય તમ, દુષ્ટવાદપૂજનમય ૧

(આગામી-૨૧૫)

અર્થ- મંગારમાં મંગાર દુષ્ટવાદ, અને એવું કેવું જામે.

(મંગાર દુષ્ટવાદે દુષ્ટવાદ દુષ્ટવાદે દુષ્ટવાદે મંગાર જે.)

મંગાર દુષ્ટવાદે મંગારમાં મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર

મંગાર મંગાર, મંગાર, મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર

મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર

મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર

મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર

મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર મંગાર

૮૬૮. વિષ્ણુમંગારમંગાર, મંગાર, મે ન વિષ્ણુ વિષ્ણુ ૧

(આગામી-૨૧૫)

અર્થ- વિષ્ણુમંગાર મંગાર મંગારમંગાર મંગારમંગાર મંગાર, મંગાર

મે મંગાર મંગાર મંગાર

(મંગાર-મંગાર અને મંગાર મંગાર મંગાર)

૮૬૯. મંગારમંગારમંગાર મંગાર મંગાર મંગાર ૧

(આગામી-૨૧૫)

અર્થ- મંગાર મંગારમંગારમંગાર મંગારમંગાર મંગાર મંગાર

મંગાર મંગાર મંગારમંગાર મંગાર મંગાર

પાપ ન કરવા માત્રથી મુનિભાવું નથી આવતું. પાપ ન કરવા પાછળ કેઈની શરમ, લજ્જા, ભય, લાલચ, લોભ પણ હોઈ શકે છે. માટે કહ્યું કે—અદ્રોહક અધ્યવસાય એ મુનિભાવનું કારણ છે. નિર્મળ અધ્યવસાય (ભાવ) દ્વારા મુનિનો સમસ્ત આચાર પાળનારો (ભગવાનની આજ્ઞાનું પાલન કરનારો) મુનિ છે. (નિશ્ચયનય અંતરનો અધ્યવસાય જોનારો છે). પાપો હેય છે—આત્માને હાનિ કરનારાં છે, માટે જ તેનો પરિહાર કરવાનો છે, નહિ કે કેઈની લજ્જા, ભય કે શંકાથી.

૮૭૦. યો હિ નિર્વાણ નિર્વત્તકં વ્રતમા ચરિત્ત સ આત્મનો મિત્રં ।
(આચારાંગ ટીકા)

અર્થ— જે નિર્વાણનું નિર્માણ કરનાર વ્રતનું આચરણ કરે છે તે પોતાના આત્માનો મિત્ર છે.

૮૭૧. ગુરુસાક્ષિ ગૃહીત પ્રતિજ્ઞા નિર્વાહ કો ભવ ।

અર્થ— ગુરુ સાક્ષિએ લીધેલી પ્રતિજ્ઞાનો નિર્વાહ કરનારો થા.

૮૭૨. દુઃખસમુદ્રં પ્રાજ્ઞાસ્તરન્તિ પાત્રાપિતેન દાનેન ।

(આચા. ટી.)

અર્થ— પાત્રને અર્પણ કરેલા દાનથી બુદ્ધિમાન પુરુષો દુઃખસમુદ્રને તરે છે. (પાત્રદાન એ ભવસાગરથી પાર ઉતારનારી સ્ટીમર છે.

૮૭૩. આત્મહિતેષુ જાગ્રતો નાસ્તિ ભયં ।

અર્થ— આત્મહિત માટે જાગ્રત રહેનારને ભય નથી.

૮૭૪. ન ચ કૃત્રિમાનુષ્ઠાયિનઃ શ્રમણભાવો, ન ચા શ્રમણસ્યાનુષ્ઠાનં
ગુણવદ્ ।
(આચા. ટી.)

અર્થ—દૃષ્ટિમ મંચમનુ' અનુષ્ઠાન કરનારને યમભુવણ
ન હોય, અને અયમભુવને મંચમનુ' અનુષ્ઠાન હુણ
શકી નથી

૮૭૫. રચેતુ મચ્છાતુ પ્રવૃત્તિઃ ક્ષતેતુ તુ હેવબુદ્ધિર્જ્ઞાં ન વિદમચ્છાતુ ।
(આચા. ટી.)

અર્થ—મીઠ ગણદાદિ વિષયોમાં પ્રવૃત્તિ અને અનિષ્ટ ગણદાદિ
વિષયોમાં હેવબુદ્ધિ તે ન કરવી તેમજે.
(શુનિ લોકદેવજ્ઞાને ત્યાગી હોય.)

૮૭૬. જે હેતુ ને સામાદિર્ગ ન મેવદ્ । (આ. ટી.)

અર્થ—જે પદ્ધતિ તે ને મીથુન ન મેવે.

૮૭૭. કારણમેદ કાર્યમેદસ્ય અવશ્ય' આગિચાદુ । (આ. ટી.)

અર્થ—જ્યાં કારણમેદ હોય ત્યાં કાર્યમેદ અવશ્ય હોય.
(અર્થ—કાર્યમેદ દેખાય ત્યાં તાકી જ અવશ્ય કે આ
કાર્યમેદ પાછળ કારણમેદ હોય જ તેમજે.)
કારણ અમાન ને કાર્ય અમાન

૮૭૮. બીદારિક' ગરોર' અવગચ્છાદુ' । (આ. ટી.)

અર્થ—બીદારિક (મનુષ્ય) શરીર તે આત્મબુદ્ધને યોગ્ય છે.
આત્મબુદ્ધ—આત્મ સચ્ચારિ આત્મજ્ઞ, સર્વશુભો મામે
કાયા માટે બીદારિક શરીર જ કામ હોય છે
બીદે બીદારિક શરીર અંદરથી મનમુક્ત, દુઃખમાંથી
મરણે મંદુ હોય, પશંતુ આ અંદરશક્તિ કારણ
દુઃખ શરીર દ્વારા જ આત્મામાં અસુખ્યેદા ઉપનિ:
અને અસુખ્યેદા અંદરથી દુઃખ શરીર કારણ છે મોક્ષ
અપવામાં આ શરીર દેહ છે

અર્થ— જ્ઞાનથી તત્ત્વરૂપિ રૂપ મર્યાદા ઉત્પન્ન થાય ને.
(આમાન્યથી તત્ત્વનાં ગોખ વગર તત્ત્વરૂપિ જાગતી
નથી.)

૮૮૮. જ્ઞેલેશીપ્રતિપદાનાં કરણ વીર્યામાનેડપિ લઙ્ઘિવીર્ય-
સ્યાવાનિતત્વાત્ । (અ.મ.પ.)

અર્થ— જ્ઞેલેશીકરણ કર્યું છે તેજોને કરણવીર્યનો અભાવ
હોવા છતાં લઙ્ઘિવીર્ય તો હોય.

સલેશ્યીવીર્ય તેરમા ગુણકાણા સુધી જ હોય અને
સલેશ્યી વીર્યવાળાને કરણ વીર્ય હોય (કરણવીર્ય-
મન વચન કાયાના યોગોના સહકારથી ઉત્પન્ન થતી
આત્માની શક્તિ વિશેષ રૂપ છે.) તેવું વીર્ય ચૌદમા
ગુણકાણે નથી પણ વીર્યાન્તરાય કર્મના ક્ષયથી
ઉત્પન્ન થયેલું વીર્ય છે તેને લઙ્ઘિ વીર્ય કહેવાય છે.

૮૮૯. યથા યથાત્મ માત્રા પેક્ષિણી ક્રિયા તથા તથા ચારિત્રવિશુદ્ધિઃ ।
(અ. મ. પ.)

અર્થ— જેમ જેમ આત્માને જ માત્ર કેન્દ્ર સાથે રાખીને
ક્રિયા થાય, (જ્ઞાન ચારિત્રની ક્રિયા) તેમ તેમ
ચારિત્રની શુદ્ધિ થાય.

(આત્માને જ ઉદ્દેશીને જે જે મોક્ષ સાધક ક્રિયા
થાય તે અધ્યાત્મની શુદ્ધિ (સંયમ શુદ્ધિ) કરનારી
બને છે.

૮૯૦. કર્માપનયનસ્ય ચારિત્ર વ્યાપારત્વાત્ । (અ. મ. પ.)

અર્થ— ચારિત્રની પ્રવૃત્તિ કર્મને દૂર કરવા માટે છે.

૮૯૧. ન જાતુ કામઃ કામાનામુપભોગેન શામ્યતિ । (અ. મ. પ.)

૨૨૨ [૧] આત્મા અને જીવ

૮૬૫. સુખાદિ પાતે પામીને તે જાણનાર જોઈએ ।
(જ્ઞાન. સા. ટીકા)

અર્થ - આત્માને જ્યારે શુદ્ધપદ્ધતી પામી ત્યારે તે જાણે
આત્માનો જેવો પાતે પામી શોભે છે.

(જેમ શુદ્ધપદ્ધતી પ્રત્યક્ષે જાણે છે તેમ.)

૮૬૬. આત્મીય પરમાત્મ ભોગો ન પર જાણનાર કર્યા જાણે,
કિન્તુ જાણક છે. (જ્ઞા. સા. ટીકા)

અર્થ - આત્મીય પરમાત્મનો ભોગી આત્મા પર ભાવેલો
કર્તા નથી, પરંતુ જ્ઞાતા માત્ર છે.

(નિશ્ચયનયની દૃષ્ટિએ સમજવું)

૮૬૭. પ્રથમં સંયમ સ્થાનં સર્વોત્કૃષ્ટ દેશ વિરતિ વિશુદ્ધસ્થાનત
અનંતગુણ વિશુદ્ધ । (જ્ઞા. સા. ટીકા.)

અર્થ - સર્વ વિરતિનું પ્રથમ સંયમ સ્થાન સર્વોત્કૃષ્ટ દેશ
વિરતિના વિશુદ્ધસ્થાનથી અનંતગુણ વિશુદ્ધ દેશ
(ઉત્કૃષ્ટ દેશ વિરતિ શ્રાવક કરતાં જ્ઞાન્યમાં જ્ઞાન
સર્વ વિરતિ સંયમના સ્થાન ઉપર રહેલા સાધુ
વિશુદ્ધિ અનંતગુણી શાસ્ત્રોમાં કહી છે.)

૮૬૮. મોહનૈવ જગત્ વદ્ધં, મોહમુઠા એવ ઝમંતિ સંસારે ।

અર્થ - મોહથી જ જગત બંધાયેલું છે, મોહથી મૂઢ બને
જ લવમાં લાગે છે.

૮૬૯. પરદ્રવ્યે અરમન્ આત્મા મુચ્યતે । (જ્ઞા. સા. ટીકા)

અર્થ - પર દ્રવ્યમાં રમણતા ન કરતો આત્મા કર્મથી (મોહથી)
મુક્ત બને છે.

૨૦૦. માવનામાન સ્વસ્થપ્રવૃત્તિને પ્રમાણે કરી સિદ્ધાન્તમાન :
(મા. મા. ૧૧)

આર્થ - માવનામાન સ્વસ્થ રોગ તે પછી સ્વસ્થ સ્થાન છે
અને આર્થ સ્વસ્થનાં માત્ર સ્વસ્થ અર્થ છે.
(આર્થમાં ધુત્તરા, મિત્રામાન અને જાતનામાન
એમ માવના પછી પ્રથમ જણાવેલા છે.)
(મા. મા. ૧૧.)

૨૦૧. દુર્લભો હિ સમસારમઃ :
આર્થ - સમસારમ દુર્લભ છે.

(નવ સ્થાનાં આ-વસ્થા ને ચિદામણિ છે અને
તેનાથી આપણની પ્રાપ્તિ થાય છે.)

૨૦૨. ન હિ સંસારાત્મકારે" સંસારાત્મકારિઃ : (મા. મા. ૧૧)
આર્થ - સંસારાત્મકાર પાતિત વસ્તુ સંસારી ક્રમણ કરી નથી.

(સાતમાર, દસમાર, અગ્નિમાર, વપમાર
અને ચૈત્યમાર આ પાતિત સંસારાત્મકાર
પાતિતીના પાતિત નીતિની પ્રાપ્તિ થાય છે.)

૨૦૩. મહાવૃત્તિના મુદ્ગવૃત્તિમાનઃ સ્વસ્થપ્રવૃત્તિ પુનઃ પ્રવૃત્તિઃ.
પાતિત સ્વસ્થ સ્વસ્થપ્રવૃત્તિઃ : (મા. મા. ૧૧)
આર્થ - મહાવૃત્તિ નીકે મુદ્ગવૃત્તિ અને જાતનામાન સ્વસ્થપ્રવૃત્તિ
મુદ્ગવૃત્તિ નીકે, અને મહાવૃત્તિ સ્વસ્થપ્રવૃત્તિ નીકે છે.

(એમ મુદ્ગવૃત્તિ અને મહાવૃત્તિના મુદ્ગવૃત્તિ નીકે
સ્વસ્થપ્રવૃત્તિ (મુદ્ગવૃત્તિ) આર્થ છે તે સ્વસ્થ સ્વસ્થપ્રવૃત્તિ
નથી, અને મહાવૃત્તિ (મહાવૃત્તિ) નીકે મહાવૃત્તિ

અને પુદ્ગલોનો અંગમ પાપ કર્મના ચેતન છે.
માટે તે પાપ ઓપાધિક છે.)

૬૦૪. નિઃસ્પૃહસ્ય ન યજ્ઞોમહ-સ્વામિલાપઃ । (જ્ઞા. સા. ટીકા)

અર્થ—નિઃસ્પૃહ અનુષ્યને પોતાના યજ્ઞ અને મહત્ત્વની ઇચ્છા નથી દોતી.

(‘મારો યજ્ઞ અને મારું મહત્ત્વ જગતમાં વધે તો મારું’ એવી મહત્ત્વાકાંક્ષા નિઃસ્પૃહીને નથી દોતી.
યજ્ઞ અને મહત્ત્વ એ તો કર્મના ધરની નિપજ છે.)

૬૦૫. ઘન્નો ઘન્નો વયરો શાલિભદ્રા આ જેહિ વિપય કપાયા ચત્તા
સ્તા ગુણે નિયણે ॥૧॥

અર્થ—જેઓએ વિષય કપાયોનો ત્યાગ કર્યો અને નિજ
ગુણોમાં રક્ત ણ-યા એવા વજ્રસ્વામિ અને શાલિ-
ભદ્ર મુનિઓને ધન્ય છે-ધન્ય.

૬૦૬. આત્મધર્મ શ્રવણ મુક્તં અનુભૂયમાનાઃ ચક્રિસંપદો વિપદ ઇવ
મન્યન્તે । (જ્ઞાનસાર ટીકા)

અર્થ—અંતર્મુખ મહાત્માઓ આત્મધર્મના શ્રવણના સુખને
અનુભવ કરતા ચક્રવર્તીની સંપત્તિને પણ વિપત્તિ-
રૂપ માને છે.

૬૦૭. સ્વદોષ ચિત્તનેન આત્મોત્કર્ષ પરિણામ નિવાર્ય ।

(જ્ઞાન. સાર ટીકા)

અર્થ—સ્વદોષના ચિંતનવડે પોતાના આત્માના ઉત્કર્ષનો
પરિણામ નિવારવો જોઈએ

(વ્યક્તિ જો એમ વિચારતી થાય કે ‘મારા આત્મામાં

દેવતા ગમ્યા દેવો લહેલા છે અને તેના પ્રમાણમાં
માગે ઇવનમાં ગુણો દેવતા અને દેવા છે' તે
પોતાના ગુણોનું અભિજ્ઞાન ન થાય. (અથવા પૂર્વે
યથેવા પ્રકાશિતો તેમના અર્થ સુખમય આત્મ
જોવામાં આવે તે પછી પોતાની અત્યંત સ્વચ્છતા
જોવી લાગ્યા મિથ્યા ન રહે.)

૭૮. જણાવતા મિત્રતા ન મુજાન દુઃખન ન । રહિતનાં પદો

અર્થ - આત્મા (જ) સુખ દુઃખનો રહી રહી છે

(આત્મા જોવી રહી રહે તે પ્રમાણે મુખમુખ રહી
ગણાય અને તે અર્થ પોતા રહીના રહે સુખ દુઃખની
પ્રાપ્તિ થાય છે. મારે આત્મા સુખ દુઃખનો રહી
રહેવાય છે પણ તે ન પડેવાંદિ રહી તે રહીના નામ
રહે તે દુઃખારિનો અનુભવ રહી પડત પડત નામ
પામી છે. તેથી આત્મા દુઃખનો ને રહીના રહી છે
તેમ રહેવાય છે અને સુખ દુઃખનો ન પડે નામ
રહીને મોક્ષમાં પછી આત્મા રહી રહે છે)

ગણા નામનાંદિ સ્વાધ્યાય મુજાન ।

(સાધનના રીત)

અર્થ - નિર્દોષ સાધુનેનાં નામનાંદિ સ્વાધ્યાયનાં સુખનાં છે
(સાધુ સુખનો પ્રાપ્ત હોય તે નામનાંદિ નામ
પ્રાપ્તનો સ્વાધ્યાય છે)

સ્વાધ્યાયનાં નિત્યશુદ્ધિ, સમર્થિશુદ્ધિ અને સર્વશુદ્ધિ
શુદ્ધિ થાય છે. આત્માશુદ્ધિનું આત્માશુદ્ધિ, સર્વશુદ્ધિ
માત્રનાંદિ થાય છે. આત્મિક સર્વશુદ્ધિ અને નામ
સ્વાધ્યાયનાં પદોનાંદિ નામ રહેવાનાં સ્વાધ્યાયનાં છે.

સરળ એટલી માત્ર છે કે તે આગમનાં આત્માનુસાર શુદ્ધિથી થતાં જોઈએ. માત્ર પાંડિત્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે નહિ.

૯૧૦. સ્વધર્મ માનને સાધુનામાનંદઃ, ન દુઃખં, ગમ્ય માનને કામદ્ય નૃદ્ધિઃ મ ન સાધકઃ । (જ્ઞાનસાર ટીકા)

અર્થ—સ્વધર્મની સાધના કરવામાં સાધુઓને આનંદ થાય, દુઃખ ન હોય. જેને સ્વધર્મની સાધનામાં કષ્ટપણની શુદ્ધિ છે તે સાધક જ નથી. સાધક જ તેનું નામ કે જે પોતાના સાધ્યને અદર્શ આંખ સામે રાખીને જીવનમાં આવતાં સુખ-દુઃખની પરવા કર્યા વિના સાધનાના માર્ગે આગળને આગળ ધપતો જાય. સાધના માર્ગે છે સુખ દુઃખની બેપરવાઈ.

૯૧૧. यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा शास्त्रं तस्य करोति किम् ? लोचनाभ्यां विहीनस्य, प्रदीपः किं करिष्यति ?

(જ્ઞાનસાર ટીકા)

અર્થ—જે મનુષ્યને સ્વયં શુદ્ધિ જ નથી તેને શાસ્ત્ર શું કરે અર્થાત્ તેને શાસ્ત્ર કામનું નથી. જેમ આંખો વિનાના માનવીને પ્રદીપ શું કરશે ? અર્થાત્ આંખો જાને તે પ્રદીપથી કશોય ફાયદો નથી.

(શાસ્ત્રોને સમજવા સ્વયં શુદ્ધિ જોઈએ. શુદ્ધિ રૂપી નાવ વડે જ શાસ્ત્રસાગરનો પાર પામી શકાય છે.)

૯૧૨. सुखशय्याऽपि धर्माग्निनां निषिद्धा । (ઉપદેશ રતનાકર)

આર્થ-પ્રમાર્થી જુઓ આટે મુજ સાચા (મુજેલી, જેનાથી
પ્રમાર્થી) પણ નિષિદ્ધ છે. (પ્રમાર્થી) આજુએ અને
ત્યાં સુધી કેમના સંભારા વિષય સાચા કરવું
જોઈએ.)

૯૧૩. ગાવિના ગવિર્ણ ગવિન, ગુણગતા ન આગમનું ।

(વિષયેશ સ્તવપદ્ય)

આર્થ-પ્રાપ્તિશીલું ગવિરપણું નિરૂપીય છે. અને પુણ્ય
આપ્તિશીલું ગવિરપણું સ્થાપરીય છે.

(પ્રાપ્તિશીલું ગવિરે ગવિરણ હશે તેા જેનાથી પણ
પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તના, ગવિરે પ્રાપ્તિશીલું પ્રાપ્તિ પણ
હશે તેા તેમ પ્રાપ્તના કે પ્રાપ્તનાં પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તના ।

૯૧૪. વિગિતાગાં વિગિતા ગવિર્ણ વિગિતા મુજગવિર્ણગાં, ગુણ
ગવિર્ણગાં વિગિતા ગવિર્ણગાં । (વિષયેશ સ્તવપદ્ય)

આર્થ-વિગિતાગાં વિગિતા ગવિર્ણ ગવિર્ણ ગુણગવિર્ણગાં
ગવિર્ણ અને ગવિર્ણ પુણ્યગાં ગવિર્ણગાં વિગિતા
ગવિર્ણ ગાં છે

(ગુણ ગવિર્ણ, ગવિર્ણગાં ગાં ગવિર્ણ ગે ગવિર્ણગાં
ગવિર્ણગાં-ગવિર્ણ-ગવિર્ણગાં ગવિર્ણગાં ગવિર્ણગાં ગવિર્ણ
ગાં ગવિર્ણ ગવિર્ણ ગવિર્ણગાં ગવિર્ણગાં ગવિર્ણ
ગવિર્ણગાં ગવિર્ણગાં

ગાં ગવિર્ણ ગવિર્ણ, ગુણ ગવિર્ણ ગવિર્ણ ગવિર્ણ ગવિર્ણ ગ
ગવિર્ણ ગવિર્ણ ગવિર્ણ, ગાં ગુણ ગવિર્ણ ગવિર્ણ ગ

(વિષયેશ સ્તવપદ્ય)

અર્થ— આપ કદાચ કરો તે તેનાથી એકવાર માત્ર મરે, પરંતુ કુશુરના પનારે પડેલો પુરુષ તે અનંત મરણોને પ્રાપ્ત કરે છે. તેથી હનુ કોઈ જ્યોત સંયોગોમાં આપ શયન કરવો સારો, પણ કુશુરની સેવા સારી નથી.

૯૧૬ ઇન્દ્રિયપોષણમતતાનાં મનઃશુદ્ધિરપિ દુર્લભા ।

અર્થ— ઇન્દ્રિયોના પોષણમાં આસક્ત આદરથીઓને મન-શુદ્ધિ પણ દુર્લભ છે.

૯૧૭. નરદેહે પચ્ચ કોટયોડધિકા લક્ષાદિભિઃ રોગાઃ સંભવન્તિ ।

અર્થ— મનુષ્યના દેહમાં ૫ કોડ, ૬૮ લાખ, ૯૯ હજાર, ૫૮૪ રોગો રહેલા છે.

(માનવ દેહ રોગોનું અને અશુચીનું ધર છે, તેના ઉપર મમત્વ ન કરતાં તેના દ્વારા ધર્મસાધના કરી લેવી જોઈએ.)

૯૧૮. ચવલાઈં ઇદિઆઈં, વિઆર વહુલં ચ જુવ્વણં । સચ્છંદગઈં કામો ।
(ઉપદેશ રત્નાકર)

અર્થ— ઇન્દ્રિયો અપણ છે, યૌવન વિકારણહુલ છે અને કામ=વિષયેચ્છા સ્વચ્છંદ ગતિવાળો છે.

(માટે ઇન્દ્રિયોને જ્ઞાનથી અકુશમાં લેવી, યૌવનને વ્રતથી વશ કરવું અને કામને પ્રતિપક્ષી બ્રહ્મચર્યા દિની ભાવનાથી ભગાડવો.

૯૧૯. હરિઉળ ય પરદવ્વં, પૂઝં જો કુળઈ જિજ્ઞવરિદાણં ।
વહિઉળચંદનતરું કરેઈ ઇંગાલવાણિજ્જં ॥ (ઉપદેશ રત્નાકર)

૯૩૧. જેનમન્તિ નમઃ મન્યા પે જેનામમ પુસ્તકાનુ ।

તે સર્વનાત્મયં જાત્વા, સિદ્ધિ મન્તિ ન મંચયઃ ॥

(ઉપદેશ સાર)

અર્થ—જે મન્ય ગુરુનો જિનાગમનાં પુસ્તકો લખાવે છે તે સકલ શાસ્ત્રો જાણીને મોક્ષમાં જાય છે તેમાં જરૂરે સંશય નથી. (શ્રુતિ એ શાસ્ત્રનનો આધાર છે. મકલ સંધની આરાધનાનો આધાર શ્રુતજ્ઞાનનાં પુસ્તકો—પ્રતો છે. માટે દાનવીરોએ આજના કાળે જિર્ણુ થઈ ગયેલી પ્રતોને પુનઃ છપાવીને કે લખાવીને પ્રસિદ્ધ કરવી જોઈએ.

(સાથે સાથે જૈન ધર્મના આચારો અને સિદ્ધાંતોની આધુનિક શૈલીમાં રજુઆત કરતાં સરળ ભાષામાં આકર્ષક પુસ્તકો જિનાગમોને વક્ષાદાર લેખકો પાસે લખાવીને પ્રજામાં પ્રચાર કરવાની પણ ખાસ જરૂર છે.)

૯૩૨. ગુરુઆણાં મુક્તો, ગુરુપ્પસાયા ઉ અદ્વ સિદ્ધિઓ ।

ગુરુભક્તોએ વિજ્ઞાસાફલ્લં હોઈ નિયમેણ ॥

(શુરુતત્ત્વ વિનિશ્ચય)

અર્થ—શુરુની આજ્ઞાના પાલનથી મોક્ષ થાય છે, શુરુના પ્રસાદથી અષ્ટસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે અને શુરુ-ભક્તિથી વિદ્યામાં સફળતા અવશ્ય મળે છે.

૯૩૩ ભાવારોગ્ય કારિત્વાત્પરમો વૈદ્યો ગુરુઃ । (શુરુ. ત. વિ.)

અર્થ—ભાવ આરોગ્યને (કર્મરહિત અવસ્થા) આપનારા હોવાથી શ્રેષ્ઠ વૈદ્ય શુરુ મહારાજ છે.

૬૨૪. જ્ઞાનગર્ભે શુ તેજાન્યં શુભચરણાણાં મહેતુઃ । (૩૩ નિ.)

અર્થ- જ્ઞાનગર્ભિત ચૈરાન્ય તેા શુદ્ધ આત્માને પન્નચ દેવ
તેજોને જ થાય.

(દુઃખગર્ભિત, મોહગર્ભિત અને જ્ઞાનગર્ભિત ચૈરાન્યમાં
પ્રતિષ્ઠિત જ્ઞાનગર્ભિત ચૈરાન્ય તેા શુદ્ધ આત્માને આર્પિત
આત્માજ્ઞેને જ થાય.)

૬૨૫. અવિચલ સામર્થ્યો મુરદેવ । (૩૪ નિ.)

અર્થ- અવિચલ સામર્થ્યવાળું શુભાત્મ જ છે

૬૨૬. વ્યવહાર નિઃકલમગં પ્રેમેન્દ્ર જ્ઞાનતં જગત્તિ ।

(૩૫ નિ.)

અર્થ- વ્યવહાર અને નિઃકલમગં જેન આત્માન થય પામી છે.
(જેન આત્માન એકતુલ્ય વ્યવહારપ્રમાણ થઈ નથી, અને
એકતુલ્ય નિઃકલમપ્રમાણ થઈ નથી. વ્યવહાર વિના
કાંઈ નિઃકલમ પ્રાપ્ત ન થાય, અને નિઃકલમ કોઈ
વિના કાંઈ વ્યવહાર ન હોય. માર્ગે જાને પદપદ
માધેસ કરીને જ જેન આત્માનથી શુદ્ધકૃત મેલા
બલવે છે.) નિઃકલમ એટલે મોહ-લોભી કુશ્મ પદે
મુખ. વ્યવહાર એટલે મેલાલથી કુશ્મ અભિપ્રાયને
જાણવાની જાણની ક્રિયાઓ.

૬૨૭. ત્રિજાતકોપકલ જ્ઞાનાત્મક, ત્રિજાતકોદેસીત્વાત્મક, ત્રિજાતક
મુક્ત મ અર્પિતવાત્મક । (૩૬ નિ.)

અર્થ- ત્રિજાતકી પરિણતિવાત્મકી મમલ તે જાણ, જેવા મુક્તિ
તે કરીને અને ત્રિજાતકી મમલ તે જાણ

અમારી પાસે કરનાં આપણા રૂપ કરીને આપણા નમસ્કાર
 થેયું બનાવી દીધું, છતાં આપણાં એક રૂપ
 અર્ચુનું પણ કરકસું નહિ. તે આપણાં જીવાને દેવાની
 જરૂરે તેને જિજ્ઞાસા કે કલ્પના પણ થયું નહિ
 ઐશિક તાપસના અજ્ઞાન તપશ્ચી પ્રભાવિત બનીને
 આપણું નગર તેના વંદન પૂજન માટે ગયું, પણ
 દેહ સમકિતિ એવા કાર્તિક શેઠ તે ન જ ગયા.

૯૬૮. માણુસ્મ મિત્ત જાઈ કુલ્યાન્વાગમ આઠઅંબુજિ સવળુમ્મહ
 સદ્ધાસંજમો અ લોગમિ દુલ્હાઈ । (આચાર્ય પ્રતીપ)

અર્થ— આ લોકમાં મનુષ્યપણું, આર્યદેશ, આર્યજાતિ,
 આર્યકુલ, આર્ય, સંપૂર્ણ પંચેન્દ્રિયપણું, દીર્ઘાયુ,
 બુદ્ધિ, જનવચનનું શ્રવણ, શ્રદ્ધા અને સંયમપ્રાપ્તિ
 આ વસ્તુઓ મળવી ઉત્તરોત્તર દુર્લભ છે.

(અતિ દુર્લભ એવું મનુષ્ય જીવન અને સદ્ધર્મ
 સાધવાની સામગ્રી પામીને ધર્મના પાલનમાં જરાયે
 પ્રમાદ નહિ કરવો જોઈએ.)

૯૬૯. ઘલવાનપ્યશકતોઽસી, ઘનવાનપિ નિર્ધનઃ । શ્રુતવાનપિ
 મૂર્વશ્ચ, યો ધર્મવિમુક્તો નરઃ ॥ (આચાર્ય પ્રતીપ)

અર્થ— જે મનુષ્ય ધર્મવિમુખ છે તે બળવાન હોવા છતાં
 પણ નિર્બળ છે, ધનવાન હોવા છતાં નિર્ધન છે,
 જ્ઞાનવાળો હોવા છતાં મૂર્ખ છે.

(ધર્મ વિમુખ જીવો મરીને નિર્બળ કાયમાં, નિર્ધન
 કુળમાં જન્મીને મૂર્ખ રહે છે.)

૯૭૨. ભારતગમેર્જન પુત્રે, જો નિષાગરં ઠનિન્ નિર્ગિન્નો ।
સમ્મં ધમ્મં ન કુળક, તમ્હા મહો હિ જો બ્રહ્મો ॥
(આચારપ્રદીપ)

અર્થ—ધરનો ભાર (જવાબદારી) ઉપાડવા સમર્થ પુત્ર
હોવા છતાં જે મમતાના કારણે પોતાનો ભાર પુત્રના
માથે નાંખી જે નિશ્ચિન થઈને સમ્યક્ ધર્મનું
પાલન કરતો નથી તેના જેવો મૂઠ મનુષ્ય શ્રીએ
કોણ છે ? અર્થાત્ કોઈ નથી.

૯૭૩. પ્રસ્તાવ સદૃશં વાક્ય, સ્વભાવ સદૃશં પ્રિયમ્ ।
આત્મ શક્તિસમ કોપ, યો જાનાતિ સ પંડિતઃ ॥
(આચારપ્રદીપ)

અર્થ—પ્રસ્તાવ (અવસર) ઉચિત મિત, મિષ્ટ અને મૃદા-
રહિત વાક્ય (વાણી) બોલવાનું જે જાણે, સ્વભાવ
અમાન પ્રિયને જાણે, પોતાની શક્તિનું માપ કાઢીને
કોપ કરે તે પંડિત જાણે.

૯૭૪. સાધુના ક્રોધમાનાદિ સ્થાનાનિ સર્વદા વર્જ્યાનિ ।
(આચાર પ્રદીપ)

અર્થ—સાધુએ સર્વદા ક્રોધ, માન, માયા, લોભનાં સ્થાનોનો
ત્યાગ કરવો જોઈએ.

૯૭૫. સામર્થ્ય સતિ યોજ્યાર્થં ન સાધયતિ, ન સાધયતિ દુર્મતિઃ ।
અરણ્ય પુષ્પ કૂપાદિકલ્પં તસ્ય ધનાદિકમ્ । (આચાર પ્રદીપ)

અર્થ—શક્તિ હોવા છતાં જે બીજાનું કાર્ય કરતો નથી તે
દુર્મતિવાળાનું ધન, બળ વગેરે જંગલમાં રહેલા
પુષ્પો અને ફુવાઓ જેવું નિરર્થક છે.

૯૮૨. સર્વંગાવચગોમાનાં ત્યાગ^૧ચારિત્રાભિવ્યજે । (યોગશાસ્ત્ર)

અર્થ— સર્વ પાપ યોગોત્તે ત્યાગ તેને ચારિત્ર કહેવાય છે.

૯૮૩. દમો દેવગુરુપારિત દાનેમઘ્યગનં તપઃ ।

સર્વમળોત્તદફલં હિમાં ચેન્ન પરિજ્યજેત્ ॥ (યોગશાસ્ત્ર)

અર્થ— હિંસા જો ન ત્યજે તો દમ, દેવસેવા, ગુરુસેવા, દાન, શાસ્ત્રોત્ત અધ્યયન, તપ, બધું જ અદ્વિજ (નિષ્ક્રિય) બન્ય છે.

(જે ધર્માનુષ્ઠાનના મૂળમાં કયા જ ન હોય બદ્ધે હિંસા જ હોય તો તે ધર્માનુષ્ઠાન નહિ, પરંતુ એક પ્રકારનું પાપાનુષ્ઠાન છે.)

૯૮૪. અસત્ય વચનં પ્રાજ્ઞઃ પ્રમાદેનાપિ નો વદેત્ । (યોગશાસ્ત્ર)

અર્થ— બુદ્ધિશાળી મનુષ્યે પ્રમાદથી પણ અસત્ય વચન બોલવું ન જોઈએ.

૧. જ્ઞાનચારિત્રયોર્મૂલં સત્યમેવ વદન્તિ યે ।

ઘાત્રિ પવિત્રીક્રિયતે તેષાં ચરણરેણુભિઃ ॥ (યોગશાસ્ત્ર)

અર્થ— જ્ઞાન અને ચારિત્રના મૂળ સમું સત્ય જ જે મનુષ્યો બોલે છે તે મનુષ્યોની ચરણરજથી આ પૃથ્વી પાવન કરાય છે. (થાય છે)

૯૮૬. રમ્યમાપાતમાત્રે યત્ પરિણામેઽતિદારુણમ્ ।

કિંપાકફલસંકાશં તત્કઃ સેવેત મૈથુનમ્ ॥ (યોગશાસ્ત્ર)

અર્થ— જે શરૂમાં જ માત્ર રમ્ય (રમણીય) અને પરિણામે અતિ ભયંકર કિંપાકવૃક્ષના ફળ જેવું મૈથુન કોણ સેવે ?

અર્થ— મહાગતિવાળા મનુષ્યે મનશુદ્ધિ વગે તે ઇન્દ્રિયોના જ્ય ક્રમે જોઈએ. તે ઇન્દ્રિયોના જ્ય વિના ચમનિયગોના પાત્રનથી મનુષ્યોને કાગટ કાયકલેશ થાય છે. (ચમ નિયગોની સફળતાની આવી ઇન્દ્રિયજ્યના હાથમાં છે.)

૧૦૦૦. તપસ્વિનો મનઃશુદ્ધિ વિના ભૂતસ્ય સર્વથા ।

ધ્યાનં લુપ્તુ મુક્તા ચક્રુઃકલ્પસ્થેવ દર્પણઃ ॥ (યોગશાસ્ત્ર)

અર્થ— જો મ આંખો વિનાના અંધને દર્પણ નકામું છે તેમ સર્વથા મન શુદ્ધિ વિનાના તપસ્વીનું ધ્યાન પણ ખરેખર નકામું છે.

૧૦૦૧. ન સામ્યેન વિના ધ્યાનં, ન ધ્યાનં વિના ચ તત્ ।

નિષ્કમ્પં જાયતે તસ્માદ્ દ્વયમન્યોન્ય કારણમ્ ॥

(યોગશાસ્ત્ર)

અર્થ— સમતા વિના ધ્યાન અને ધ્યાન વિના સમતા સ્થિરત્વને પામતાં નથી. તેથી જાને પરસ્પર કારણ છે.

૧૦૦૨. જરા જાવ ન પોડેહ, વાહી જાવ ન વહુહ ।

જાવિદિઆ ન હાયતિ, તાવ ધમ્મં સમાયરે ॥

(દશવૈકાલિક અ. ૮)

અર્થ— જ્યાં સુધી જરાથી શરીર જર્જરિત થયું નથી, વ્યાધિઓએ શરીરને ઘેરી લીધું નથી અને ઇન્દ્રિયોની શક્તિ ક્ષીણ થઈ નથી ત્યાં સુધી ધર્મનું આરાધન કરી લેવું જોઈએ.

૩. જહા કુક્કુડ પોઅસ્સ, નિચ્ચં કુલલઓ મયં ।

એવં લુ વંમચારિસ્સ, ઇત્થી વિગ્ગહઓ મયં ॥

(દશવૈકા. ૮. અ.)

નર્મ-એમ કુશીના જગ્યાને નિચ જિજ્ઞાસીને જાય હોય
કે તેમ પ્રજાચારીને જીના ગરીબોને જાય છે.

૨૦૮. વિમુક્તા રવિ મંગળો, પવોશ્વ રત્નનોદય ।

અમ્ભુત-નર્મનિત્ય વિન તાલંદર જહા ॥

(દશર્થકા. ૮. અ.)

અર્થ-આત્મહિતના મંગળી (અર્થી) સાધુઓ માટે વિમુક્તા.

અર્ચિશર્મ અને પ્રજિન રત્નવાણુ બોજન (જગપથ
વિષાદવાણુ બોજન) એ તાલપુટ ઝેર જેવાં છે.

૨૦૯. મેરી પોતા જિજ્ઞાસિત, સદ મનોમનોને ગુણ પદપાતઃ ।

જાગમ્ભાટી દયરજા, જિજ્ઞાસિત્વેક્ષણ દુષ્ટધિયામુંદા ॥

(શાન્ત સુધારસ)

અર્થ-પદપાત દિવસું મિતન તે મેરી, શુભનો પણ

પાત તે પ્રભોદ, દુષ્ટધિ પીડિત છુવેનાં દુઃખ દર

મંગળી દેખા તે દાકુણ અને દુષ્ટ છુદિવાળા

છુવેલી દેખા કરી તે માવસથા બાવના છે.

૨૧૦. મનમો રમ્યાવિજયમીનામિકો, દ્વંદ્વાવિકરણીયા, નેમમ-

વજ્રાવરહાસંદાન । (શ્રી પ્રમાણનયનત્વરદશયમ.)

અર્થ-મન મોઝા-દ્વંદ્વાર્થિક અને પર્થાર્થિક. તેમાં

દાવ્યવેદ નયના પ્રજ પ્રકાર-નૈમમ, ને માદ અને

અવરહાસ.

૨૧૧. રત્નકોટકમધુદા સંજુગમનમનિમદેવમૂત મેદાન ।

(શ્રી પ્રમાણનયનત્વરદશયમ.)

અર્થ-પદકોટક નયના ધાર પ્રકાર-સંજુગમ, મન, મન

અવરહાસ અને મેદાન.

૨૫૪ □ આગમ અનુપ્રેક્ષા

(જૈનશાસનમાં સુપ્રસિદ્ધ સાત નયો છે :- નૈગમ, સંગ્રહ, વ્યવહાર, ઋગ્વિદ્સૂત્ર, શબ્દ, અભિધિદ્ધ અને એવંભૂત. આ સાતે નયો પરસ્પર સાપેક્ષ રહીને પોતપોતાના મંતવ્યની રૂપરેખા અને સત્ય રજુઆત કરનારા છે. તેથી જ તે સાતે નયો જૈન શાસનની સુંદર સેવા બજાવી રહ્યા છે.

આ રીતે શ્રી સ્થંભન પાર્શ્વનાથ લગવાનના અચિન્ત્ય પ્રભાવથી અને ભવોદ્ધિતારક પરમોપકારી તપોનિધિ વિદ્વદ્વિશેષભણિ એવા મારા પૂ. ગુરુદેવ શ્રી ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજની નિસીમ કૃપાથી આ આગમ અનુપ્રેક્ષા ગ્રંથને નિર્વિઘ્ને સમાપ્ત કરું છું.

૧૦૦૮. ષતિદ્વેષો વ્રોધિવ્રોજદાહી ॥ (હ. અષ્ટક)

અર્થ - સાધુ પ્રત્યેનો દ્વેષભાવ યોધિળીજને બાળી નાંખે છે.

— જૈન જયતિ શાસનમ્ —

